

VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | december 15 | 4,70 EUR

68

Ne grem več v šolo

Etična vzgoja v zgodnjem najstništvu

Naš pogovor: Miroslav Mozetič

V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah

Radio Ognjišče - za male in velike!

Otroške oddaje v našem etru

Otroški dober večer: Zgodba in pesmi za lahko noč.
Vsak dan ob 19.20 na naših valovih.

Sobotna iskrica: Zanimivi gostje, dobra glasba, živahno vodenje in klepet z najmlajšimi.
Vsaka sobota ob 9:00.

Bim-bam-bom: Otroški zvonček starše in otroke pospremi v vrtec ali šolo.
Od ponedeljka do petka ob 7:10.

radio ognjišče

Radio Ognjišče d.o.o., Trg Brelo 11, Koper, Foto: ARO

pro-bit pro.4

DAVČNA BLAGAJNA
je obvezna po 1. 1. 2016

cena: 10€/mesec + DDV

DAVČNA BLAGAJNA

(prednosti):

- Prodajno mesto v oblaku
- Skladno z zakonodajo
- Filtr, preprosto, primerno za vse uporabnike
- Povezava s katere koli naprave in kadekoli
- Možnost pridobiti vse na enem mestu (tablica ali telefon ali računalnik + printer)
- Povezava z zalednimi programi (računovodstva, potni nalogi, zaloga, ...)
- Programska podpora
- Vsebinska podpora
- Namestitve nove verzije vključena v mesečno najemnino

vaš partner do uspeha:

DCC d.o.o.
POSREDOVANJE V PROMETU

Kontakt:

DCC d.o.o., Razmanova ulica 8, 8000 Novo mesto
Tel. 07 334 79 30
www.dcctrade.si | info@dcctrade.si

Spoštovani bralci revije Vzgoja!

Dopolnili smo **17 let** izhajanja revije Vzgoja. Vsako leto je priložnost za izboljšanje dela. Prosimo vas, da nam pri tem pomagate in **svoje mnenje izrazite** z izpolnitvijo kratke ankete na spletnem naslovu:

<https://www.1ka.si/a/79142>

Vaše mnenje nam veliko pomeni. Zahvaljujemo se vam za podporo in sodelovanje. Blagoslovljene, veselja in topline polne božične praznike ter vse dobro v novem letu!

Vaše uredništvo revije Vzgoja

**PREŽIVITE ZIMO
POLNI ENERGIJE!**

**Za
izboljšano
delovanje
imunskega
sistema**

**Za
zmanjšanje
utrujenosti in
izčrpanosti**

**Prispeva
k umskim
zmogljivostim**

Matični mleček iz Lekarne Ljubljana

Prehransko dopolnilo z medom, svežim matičnim mlečkom, pantotensko kislino in vitaminom B6. Vitamin B6 ima vlogo pri delovanju imunskega sistema in prispeva k normalnemu psihološkemu delovanju, pantotenska kislina pa prispeva k umskim zmogljivostim. Oba prispevata tudi k sproščanju energije pri presnovi ter zmanjševanju utrujenosti in izčrpanosti.

Izdelki so na voljo v enotah Lekarne Ljubljana in v spletni lekarni www.lekarna24ur.com.

Prehransko dopolnilo
ni nadomestilo
za uravnoteženo in
raznovidno prehrano.

LEKARNA LJUBLJANA

zvesta vašemu zdravju

Ustanovitelj in izdajatelj
Društvo katoliških pedagogov
Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije

mag. Ivan Bresciani
dr. Helena Jeriček Klanšek
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik

mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Erika Ašič
dr. Dejan Hožjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
dr. Franci M. Kolenec
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva

Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 983
revija.vzgoja@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV

SI64231160

Transakcijski račun

SIS6 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici

Prelom

Ikona Rozman d.o.o.

Tisk

Grafis trade d.o.o.

Lektoriranje

Lucija Petelinšek
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja
štirikrat letno. Cena izvoda
v letu 2016 je 4,70 EUR.
Naročnina za naročnike
v Sloveniji je 18,80 EUR
(tujina 33 EUR).

DDV in poština sta všteta
v ceno. Odpoved naročnine
sprejemamo samo pisno za
naslednje obračunsko obdobje.
Navodila za pisanje prispevkov
lahko dobite na uredništvu ali
na spletni strani. Nenaročenih
prispevkov ne honoriramo.
Natisnjenih 1700 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Na poti k sebi

✍ Silvo Šinkovec

Sredi decembra smo imeli novoletno srečanje našega društva. Gostje, dobitniki Slomškovih priznanj, so s seboj prinesli delček svoje kulture. V tem večeru smo prepevali, ker je Slavki pesem življenjska spremljevalka; poslušali odlomek iz zgodbe, ker Jože vse življenje pripoveduje zgodbe, ter poslušali besedila treh kultur, ki jih je izbral Mirko. Ta besedila so me prevzela, zato jih delim z vami. Hvala, Mirko.

Iz mističnega spisa Knjiga skrivnostnega svetovanja (str. 261) neznanega avtorja smo poslušali: »Če je ta prijetni vzgib tako prekipeljav, da te spremlja v posteljo, s tabo vstaja naslednji dan in ti ves dan sledi, naj počneš karkoli, če se vriva med opravila in tebe in radosti tvoj obraz; če se zgodi, da ti je vse v uteho in te nič ne žalosti; če si pripravljen teči 1000 milj, le da bi lahko govoril z nekom, za katerega veš, da je resnično čutil vse to; če so tvoje besede redke, a polne sadov in ognja; če je tvoja tišina mehka in tvoj govor jedrnat, tvoja molitev skrivna in tvoj ponos čist, tvoja drža ponižna in tvoje veselje nežno, tvoje razpoloženje takšno, da se lahko igraš z detetom; če si rad v samotni in rad sediš sam ...« Zdi se, da danes tako prijetni in močni vzgibi niso pogosti, saj imajo te besede, ki jih poslušamo, drugačen zven, melodijo in sporočilo.

Mirovnik Thich Nhat Hanh, vietnamski budistični menih, je sodeloval v nenasilnem boju med vietnamsko vojno, kasneje pomagal vietnamskim beguncem, delal z ameriški vojaki, obremenjenimi z vojnimi travmami, vodil delavnice sprave za Palestince in Izraelce ter meditativne umike za ogromno število ljudi po vsem svetu. Predlagan je bil za Nobelovo nagrado za mir. Menih v prvem delu pesmi *Prosim, kličite me z mojimi pravimi imeni* (Essential Writings, 80) opisuje doživetje globoke povezanosti z vsemi bitji, v globini srca občuti njihovo veselje in žalost, strah in upanje.

Sem otrok v Ugandi, le koža in kosti, / moje noge so tanke kot bambusove palčke. / Sem

trgovec s smrtonosnim orožjem, / prodajam ga v Ugando. // Sem dvanajstletna deklica, / begunka na malem čolnu, / posiljena s strani pirata / sem se vrgla v morje. // In sem pirat, / moje srce še ni sposobno / videti in ljubiti. // Sem član politbiroja, / vsa moč je v mojih rokah. // In sem mož, ki mora plačati s krvjo / za počasi umirajoče svojce / na prisilnem delu. // Moje veselje je kot topla pomlad, / rože cvetijo po vsej zemlji. / Moja bolečina je kot širna reka solz, / napolnjuje štiri oceane. // Prosim, kličite me z mojimi pravimi imeni, / da bom lahko slišal vse krike svoje bolečine / in se hkrati smejal, / da bom lahko videl enost radosti in žalosti. // Prosim, kličite me z mojimi pravimi imeni, / da se bom lahko prebudil / in bodo vrata mojega srca / odprta sočutju.

Kako bi bilo na svetu, če bi se v vseh družinah in šolah vadili v čutenju in povezanosti z vsemi ljudmi, da bi čutili bolečino, žalost in trpljenje, upanje in radost drugih. Ta čut potrebujemo, saj vsak dan poslušamo o vojnah, beguncih in bodečih žicah, o strahu, negotovosti in brezposelnosti mnogih, o neplačanih položnicah, rubežih in deložacijah v naši domovini, o lažeh in manipulacijah v gospodarstvu, politiki, cerkvah, kulturi, zdravstvu, sodstvu ... Mirko je odgovoril s Tagorejem. Napuh in ošabnost se ne moreta skloniti in slišati človeka. Kruta je samota domišljavcev. Ponižni in preprosti lahko planet ozdravijo smoga, smeti, agresivnega in domišljavega vedenja, ki potvarja naravo, človeka in Duha. Duša se zdravi, ko poslušša duha v pesmi (R. Tagore, Darovanjke, 1975, 20).

Tu je tvoj podnožek in tvoje noge počivajo tam, / kjer živijo najrevnejši, najnižji in zgubljeni. / Ko se skušam prikloniti pred teboj, / mi glava nikoli ne doseže globine, / kjer ti počivajo noge med najrevnejšimi, / med najnižjimi in med zgubljenimi. // Napuh nikoli ne stopi v kraje, / kjer ti hodiš v ponižni obleki / med najrevnejšimi, med najnižjimi in med zgubljenimi. // Moje srce nikoli ne more na pot, / kjer se ti družiš z osamelimi / med najrevnejšimi, med najnižjimi in med zgubljenimi. ■

5

Borut Ošlaj:

Zakaj potrebujemo skupne vrednote

... Glavni problem namreč ni to, da smo premalo moralni, temveč prej to, da smo preveč neumni in nespametni. K neumnosti namreč sodijo nezmožnost in nepripravljenost za dialog, nekritično sledenje pred-sodkom in ozkim interesom, splošna lenoba kritičnega mišljenja, predvsem pa sistematično zanemarjanje ali celo zlorabljanje drugega. ...

25

Vojko Strahovnik:

Vrednote in etična vzgoja v zgodnjem najstništvu

... Najstnikom je pomembno, kaj si drugi mislijo o njih in s postopnim odkrivanjem sebe začnejo oblikovati svojo lastno identiteto (Boeree, 2006; Erikson, 1950). Pri izgradnji lastne identitete je razvoj kritičnega mišljenja zelo pomemben. Drugi izjemno pomemben vidik pa je razvoj in gradnja značaja. ...

32

Viljem Ščuka:

Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: prevzemanje odgovornosti

... Beseda odgovornost izhaja iz sposobnosti dati odgovor na zgornja vprašanja (angl. responsibility iz besed response, ability). Odgovoren je tisti, ki je sposoben pojasniti svoj poseg in posledično spremembo nekega dogajanja ali stanja. S takim odgovorom zagotavlja, da ostane polje pregledno in meja med sodelujočimi liki jasno začrtana. ...

37

Janja Dermastja:

Razvoj čustvene inteligence pri otroku

... Glavno sporočilo je, da ne smemo pri otroku razvijati le kognitivnih spretnosti, temveč tudi čustvene. Čustva, zavedanje sebe, ravnanje v konfliktnih situacijah, samovrednotenje in vsa druga razvojna področja so bistvenega pomena za kakovost življenja. In kaj je čustvena inteligenca? ...

44

Sabina Gombač:

Prostovoljno delo pri Društvu zaupni telefon Samarijan

... Društvo deluje na sedmih lokacijah po Sloveniji in združuje 340 članov, ki skrbijo, da telefon deluje 24 ur na dan, vse dni v letu, na dveh telefonih hkrati. Osnovno poslanstvo ostaja od samega začetka isto: biti pozorno uho in odprto srce za sočloveka v stiski. ...

Uvodnik

- 1 Silvo Šinkovec: **Na poti k sebi**

V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah

- 3 Marko Pavliha: **Svetovljansko gibanje za domače sožitje**
 5 Borut Ošlaj: **Zakaj potrebujemo skupne vrednote**
 7 Janek Musek: **Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV)**
 9 Peran Boškovič: **Soglasje o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe**
 12 Budistična kongregacija Dharmaling: **Nepriistranskost – osnova pravičnosti in sočutja**
 14 Vlasta Nussdorfer: **Pravičnost**
 16 Jurij Dobravec: **Papeževa okrožnica povezuje vse zemljane**

Naš pogovor

- 19 Silvo Šinkovec: **dr. Miroslav Mozetič: Človekovo dostojanstvo je temeljna vrednota**

Biti vzgojitelj

- 23 Boris Kham: **Biti učitelj fizike**
 24 Majda Srna: **Matematika je lahko tudi lepa**

Etika v šoli

- 25 Vojko Strahovnik: **Vrednote in etična vzgoja v zgodnjem najstništvu**

Duhovna izkušnja

- 29 Janez Poljanšek: **Bodite budni**
 31 Lojze Bratina: **Truhlar – vzgojitelj duhovnega izkustva**

Razredništvo in vzgojni načrt

- 32 Viljem Ščuka: **Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: prevzemanje odgovornosti**

Starši

- 35 Simona Levč: **Ne grem več v šolo**
 37 Janja Dermastja: **Razvoj čustvene inteligence pri otroku**
 39 Mojca Košič: **Brez plenice pred drugim letom?**

Vzgojna področja

- 40 Milček Komelj: **Sožitje umetnika in domovine**
 42 Bojan Kovačič: **Nadarjenost skozi čas**

Prostovoljno delo

- 44 Sabina Gombač: **Prostovoljno delo pri Društvu zaupni telefon Samarijan**

Prebrali smo**Nova spoznanja****Iz življenja DKPS****Napovedni koledar****Letno kazalo****Summary****Avtorji**

Svetovljansko gibanje za domače sožitje

✍ Marko Pavliha

Pred dobrimi tremi leti je bilo v navzočnosti legendarnega profesorja Hansa Künga z manifestom ustanovljeno gibanje Svetovni etos Slovenija, ki si znotraj globalne etike prizadeva živeti kot etična vest naše domovine. Kot civilna družba vključujemo ljudi dobre volje v projekt humanizacije sveta, utrjujemo vrednote z javnim delovanjem in podpiramo vse podobne oblike civilne družbe, ki krepijo svetovni etos.

Zavedajoč se dejstva, da je bil slovenski prostor v zgodovini vselej na križišču različnih idejnih in kulturnih tokov, želimo samozavestno in tvorno prispevati k plemenitenju globalne ideje o humanosti in k poglobljanju medkulturnega ter medreligijskega dialoga doma in v svetu. Zato naša etična skrb velja tudi soustvarjanju zdravega, utemeljenega in vzajemno spoštljivega dialoškega duha znotraj slovenskega kulturnega prostora, da ta ne bo žlahten samo v mišljenju in udejanjanju razlik v njihovi različnosti, temveč tudi v mišljenju in udejanjanju razlik v njihovi enotnosti. Idejo svetovnega etosa domišljamo in uresničujemo kot osrednjo vrednotno paradigmo, ki omogoča ohranjanje in negovanje različnosti na temelju enotnih vrednotnih izhodišč, ki so v njihovi elementarni človečnosti skupna vsem religioznim in sekularnim kulturam.

Gibanje je letošnjega oktobra v Cankarjevem domu organiziralo že tretji posvet, tokrat v Kosovelovi dvorani, ki je potrdila pesnikovo prepričanje,

da je človek poslanec celote, zatoorej »kar čuti, da mora napraviti, mora napraviti za celoto«. Na prvem dogodku smo govorili o svetovnem etosu globalno in lokalno, na drugem o pomenu holistične vzgoje in na tretjem o iskanju soglasja o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe. Že drugič je bil pokrovitelj predsednik vlade Miro Cerar, ki se je zadnji hip opravičil zaradi begunske krize. Metaforično po Borutu Ošlaju torej kočijaža trenutno ni bilo na naši kočiji, na kateri sedimo potniki državljani, vlečejo pa jo parlamentarni, vladni, sodni, gospodarski, upravni, zdravstveni, občinski in drugi konji, ki imajo poleg enotnega zamegljenega cilja tudi vsak svojega, vključno s specifično moralo, zato vozimo slalom, škripljemo in se nevarno nagibamo. Med častnimi gosti je bila tudi naša prva pokroviteljica Vlasta Nussdorfer, varuhinja človekovih pravic, ki je v svojem nagovoru poudarila pomen družine, šole in pozitivne naravnosti, da v vsaki stvari vidimo tudi dobro, da kdaj posežemo tudi po knjigi pohval namesto pritožb.

Na posvetu so sodelovali vplivni predstavniki največjih verskih skupnosti, civilnodružbenih gibanj, znanstvene in umetniške sfere, univerz, gospodarske zbornice, sindikatov, ustavnega sodišča, rednega sodstva, medijev in politike. Zvrstilo se je naslednjih petnajst imenitnih govorcev:

- Borut Ošljaj (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani): *Zakaj potrebujemo skupne vrednote?*;
- Janek Musek (Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj): *Evropsko ogrodje etike in vrednot*;
- Lenart Škof (Act Tank – Dejanje): *Demokracija kot rast: o vrednotah sobivanja in upanja*;
- Anton Stres (Rimskokatoliška cer-

kev): *Dostojanstvo slehernega človeka kot temelj in izhodišče družbenega nauka Katoliške cerkve*;

- Nevzet Porić (Islamska verska skupnost v Sloveniji): *Vrednote so sestavni del vzgoje otrok*;
 - Geza Filo (Evangelikičanska cerkev augsburške veroizpovedi v Sloveniji): *Človekovo dostojanstvo, svoboda in pravice kot temeljno vrednotno soglasje iz krščanske perspektive*;
 - Peran Bošković (Srbska pravoslavna cerkev v Sloveniji): *Katere krščanske vrednote so sprejemljive za današnjo Evropo?*;
 - Mojca Savski (Budistična kongregacija Dharmaling): *Nepristranskost – osnova pravičnosti in sočutja*;
 - Jakob Počivavšek (generalni sekretar Konfederacije sindikatov Pergam): *Pomen spoštovanja delavskih pravic*;
 - Janja Roblek (predsednica Slovenskega sodniškega društva): *Neodvisnost sodstva/sodnikov in spoštovanje kot vrednoti sodobne družbe*;
 - Metka Penko Natlačen (Gospodarska zbornica): *Etika v socialnem dialogu*;
 - Marko Pogačnik (Unescov umetnik za mir): *Oris tretje osamosvojitve Slovenije*;
 - Janez Krek (Pedagoška fakulteta): *Skupne vrednote družbe in vzgoja v javni šoli*;
 - Neža Kogovšek (Mirovni inštitut): *Vrednote med deklaratornostjo in prakso: primer človekovih pravic*;
 - Božidar Voljč (predsednik Državne komisije za medicinsko etiko): *Svetovni etos in vrednote medicinske etike*.
- Nastope sta večinoma povezovala Maša Gedrih in pater Silvo Šinkovec, ki sta se tudi sicer izjemno potrudila za odlično organizacijo posveta.
- Prisluhnili smo vrednotnim mantram, ki so teoretično skorajda ne-

Foto: Karolina Štuhec Meglič

sporno harmonične, praktično pa si jih trmasto, vzvišeno, hinavsko in egoistično razlagamo po svoje: dostojanstvo človeka, duhovnost, vera, vzgoja, družina, šola, mediji, umnost, humanost, evropskost, rast, sobivanje, upanje, pravičnost, spoštovanje, sprejemanje, poslušanje, dialog, drugačnost, nepristranskost, sočutje, skrb za človeka, prijaznost, pravna in socialna država, človekove pravice, socialni dialog, neodvisnost sodstva, delo, pridnost, ustvarjalnost, poštenost, narava, večdimenzionalnost, zdravje, medicina, ljubezen, praznovanje, počitek, *fair play*, kultura, umetnost ...

Dogodek smo zaokrožili z okroglo mizo, na kateri smo sodelovali pravnik in predsednik Ustavnega sodišča RS Miroslav Mozetič, profesor teologije Vinko Potočnik (namesto mariborskega nadškofa metropolita Alojzija Cvikla, ki je zbolel), novinar in urednik Sobotne priloge Dela Ali Žerdin, pisateljica, publicistka, performerka in članica Društva slovenskih pisateljev Nina Kokelj ter moja malenkost kot moderator. Ker je pravo zgodovinsko povezano z univerzalnimi vrednotami, ki so njegovo najpomembnejše hranilo in gibalo ter hkrati vezivo sleherne družbene zgradbe, smo razglabljali o retoričnih in hkrati dejanskih vprašanjih, na primer: v čem je problem, zakaj se kvari tolikanj opevana pravna država (vladavina prava) in se maliči v

oksimoron? Je za slovenski narod res tako usodna polpretekla zgodovina, da se ne more(mo) izkopati iz njene uničujočega primeža? Kakšen je prispevek ustavnega sodišča – sodišča vseh sodišč in vse bolj prve veje oblasti – h krepitvi osnovnih vrednot slovenske družbe, ki naj bi nas povezovale, namesto pehale na oddaljene bregove? Kako lahko mediji, ki so nekoč veljali za sedmo silo, potem za četrto, vse bolj pa dominirajo kot najpomembnejša sila, v večji meri vplivajo na pozitivno prevrednotenje vrednot?

Brez umetnosti, literature in nasploh kulture ne bi bilo več slovenskega jezika niti samostojne države. Besede imajo čarobno moč in mitološko celo premikajo gore, kar metaforično pomeni revolucije in preobrazbe. Bi se morali na primer književniki ali vsi umetniki zopet tesneje povezati, tako kot že nekajkrat poprej v zgodovini slovenskega naroda, in kot civilna družba odločneje poseči v zakonodajno in izvršilno oblast?

Sleherne *v-red-nota* bi morala zveneti kot prava nota, ki spravlja v red razglašeno družbo. Zakaj je torej veličastna beseda 'morala' morasto ostala brez zadnjih dveh črk in postala dnevna mōra, zakaj je etika vse bolj jetika? Vrednote bi morali živeti, ne samo sanjati, najhujša sankcija za do-brega, umnega človeka pa bi moralo biti pekljenje vesti.

Ali je naš posvet izpolnil pričakovanja? Da in ne. Pisati in govoriti je dobro, še bolje pa bi bilo dobro udejanjiti. Preveč je bilo monologov, po katerih so govorniki zapustili dvorano, domnevno zaradi drugih opravkov, skorajda v stilu *veni, vidi, vici*, pri čemer ni nihče zmagal, kajti premnogi so zgolj prišli, povedali in odšli. Razprava je bila živahna, a s(m)o bolj ali manj prepričani še naprej prepričevali že prepričane. Pri tem je zaskrbljujoča odsotnost pretežne večine medijev, kar kaže na neverjetno ignoranco in nenaklonjenost čemur koli spodbudnemu in povezovalnemu. Mar je še prezgodaj za iskren dialog in odkritosrčno iskanje soglasja o minimalnih skupnih temeljih in nadaljnjih nujnih 'opekah' za izgradnjo prizidka slovenske družbe?

Nekaj ti moram povedat je otrokom prišepnil Andrej Rozman Roza v svoji čudovito preprosti pesmi, ki spominja na umetniško Ivana Minattija *Nekoga moraš imeti rad*, in jo takole sklenil:

»Pogovarjanje je bližina in toplina, s pogovarjanjem smo družina in skupina.

S pogovarjanjem se človek s človekom prepleta,

s pogovarjanjem smo mreža tudi zunaj interneta.«

Če bi zmogli vsak dan živeti in se ravnati zgolj po teh verzih, bi bilo življenje brž lepše in boljše. ■

Zakaj potrebujemo skupne vrednote

✍ Borut Ošlaj

Danes pogosto govorimo o amoralnosti na vseh družbenih ravneh in se v en glas pritožujemo, da se premalo držimo osnovnih moralnih standardov. Seveda to drži, toda nič manj ne drži tudi to, da tovrstna jadikovanja ne odpravljajo težav, temveč jih v svoji nemoči prej vzdržujejo. Vsi skupaj pa se bistveno premalo zavedamo kompleksnosti moralno-etičnih vprašanj in njihovih predpostavk.

Glavni problem namreč ni to, da smo premalo moralni, temveč prej to, da smo preveč neumni in nespametni. K neumnosti namreč sodijo nezmožnost in nepripravljenost za dialog, nekritično sledenje pred-sodkom in ozkim interesom, splošna lenoba kritičnega mišljenja, predvsem pa sistematično zanemarjanje ali celo zlorabljanje drugega. Na posvetu Soglasje o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe smo se zbrali prav zato, da damo besedo dialoškemu umu, ki je sposobnost obče oz. univerzalne racionalnosti, zbrali smo se, da se skupaj pogovorimo in po možnosti dogovorimo, kaj je pri vseh naših legitimnih razlikah in vrednotnih usmeritvah za vse nas vredno, dragoceno, cenjeno in spoštovano do te mere, da to lahko in mora za skupno vrednoto sprejeti sleherno umsko bitje. Tako želimo etiko umestiti tja, kamor po svoji naravi najprej sodi: v javni prostor, v katerem se edino lahko smiselno, upravičeno in uspešno kujejo podobe skupnega dobrega. Družbe, ki ne premorejo nabora temeljnih in skupnih vredno-

tnih orientacij, ne morejo zagotoviti in vzdrževati uspešno delujoče javne morale. Seveda pa prizadevanja za oblike skupnega dobrega niti ne morejo, še manj želijo, odpravljati posebnih in posameznih oz. individualnih oblik dobrega. Zato morebitni pomisleki, da se s tem vzpostavljajo oblike nekakšne obče vrednotne tiranije oz. ideologije, ne zdržijo kritične presoje.

Dovolite mi, da se na začetku zatečem v svet metafor, da bi tako gotovo ne najbolj natančno, a zato toliko bolj ilustrativno ponazoril stanje, v katerem se od osamosvojitve naprej nahajamo, in ki je po moji presoji ena od osrednjih težav naše družbe. Predstavljajmo si kočijo s kočijažem in potniki na njej ter osmero konjsko vprego. Vprežni konji kažejo veliko mero samovolje, zdi se kot da potniki, predvsem pa kočijaž, ki so mu prvi zaupali upravljanje vprege, nanje nimajo zadostnega vpliva. Vsak konj počne, kar se mu zahoče. En bi šel v to, drugi v drugo, tretji v tretjo smer. Eni bi kar stali, drugi spet divjali, toda noben od njih ne ve natančno, v katero smer naj gredo vsi skupaj, s kakšnim tempom, kaj šele, da bi vedeli, čemu sploh. Vsak skrbi le zase in za svojo kratkoročno dobrobit. Kočijaž zaman zateguje uzde, v obupu vije roke, vpije na konje, občasno kakšnega za trenutek celo umiri ali preprosto zamenja. Potniki v kočiji so se na vse to že navadili, brez pravega upanja tudi sami nenehno menjavajo kočijaže, sicer pa se predajajo malodušju in vso skrb tako kot konji posvečajo sami sebi. V kaotičnem stanju se poslužujejo vseh metod, da bi preživel. Sklepajo nenačelne koalicije, da bi lažje skrbeli za svoje sedeže in jih ohranjali v

stanju zadovoljivo prijetnega sedenja, medtem ko kočija, ker jo konji hkrati vlečejo v različne smeri, počasi razpada, kolesa se močno majejo, podvozje oglušujoče škripa, streha na številnih mestih pušča.

S to metaforo zavestno pretiravam, vendar ne toliko, da ne bi v njej zlahka prepoznali stanja naše družbe. Vsi smo si verjetno edini, da kočijaž, potniki in vprežni konji v opisanem primeru ne delujejo dobro. Četudi nekaterim uspeva, da v nepregledni situaciji zase poskrbijo bolje kot drugi, kar je vselej možno le na račun poslabšanja stanja drugih, pa je takšno stanje za celoto pogubno, saj je le vprašanje časa, kdaj bo kočija dokončno razpadla, vse vredno v njej pa bo uničeno ali izropano.

“ Zato bi se bilo smiselno dogovoriti o tem, katere od tistih vrednot, lahko jim rečemo tudi tradicionalne ali klasične vrednote, ki so že dolgo del naše družbe, pa so nekako izgubile moč in pomen, kaže ponovno obuditi k življenju, ker vsi skupaj menimo, da so za našo družbo ključne in to ne oziraje se na naša siceršnja religiozna, svetovnonazorska, politična in druga prepričanja. ”

Metafore so sicer ilustrativne in sugestivne, niso pa natančne. Zato moramo zdaj nekoliko spremeniti in dopolniti razdeljene vloge v naši metafori. Resnični konji, ki dejansko usmerjajo in vlečejo državo in državljane v smeri iskanega blagostanja, niso niti gospodarstvo, niti kultura, niti znanost ali šolstvo, še manj politika ali mediji. Na prvi pogled se sicer zdi, da oni vlečejo državno kočijo in skrbijo za njeno dinamiko. Toda če se gibanju te celote natančneje posvetimo, vidimo, da so tudi omenjena vitalna področja gnana, da tudi njih same vleče neka skrivno-

“ Države torej, če smo natančni, ne vlečejo gospodarstvo, politika, znanost, kultura in šolstvo, temveč tisto, kar določa in usmerja njihovo voljo, to pa so vrednote. ”

stna sila in usmerja njihovo delovanje. Na splošno lahko temu rečemo interesi, dejansko pa so to predstave o tem, kaj je za njih pomembno, vredno in zaželeno; ta pogosto nevidna in prekri-ta raven pa ni nič drugega kot to, kar v najširšem smislu predstavljajo vrednote. Države torej, če smo natančni, ne vlečejo gospodarstvo, politika, znanost, kultura in šolstvo, temveč tisto, kar določa in usmerja njihovo voljo, to pa so vrednote. Zato moramo prav tem pripisati vlogo resničnih gonilnih konjev. Kam in kako se bodo temeljna državna področja gibala, je najprej odvisno od njihovih vrednot, torej

motivator naših dejanj in hkrati merilo za presojo naših odločitev in opustitev, kot tudi vseh dejanj in dogodkov, ki so sad našega skupnega življenja. Če so temeljne skupne vrednote odsotne, tako kot v primeru naše družbe, potem vsak onstran meril in zahtev skupnosti sledi zgolj svojim lastnim. Takšno stanje pa dolgoročno ne razkraja le skupnosti kot celote, temveč ogroža tudi njene posamezne akterje. Zato se morajo, če želijo takšne razmere preseči, kočijaž, potniki in 'konji' najprej usesti za isto mizo ter se dogovoriti, kaj je za vse njih kljub vsem nujnim in legitimnim razlikam enako pomembno, za kar se bo vredno

Potrebujemo družbeno pogodbo o temeljnih in skupnih vrednotah. Ne zato, ker naj bi bile vrednote v krizi, kot pogosto slišimo, temveč zato, ker smo v krizi mi kot vrednotujoči subjekti. Zato bi se bilo smiselno dogovoriti o tem, katere od tistih vrednot, lahko jim rečemo tudi tradicionalne ali klasične vrednote, ki so že dolgo del naše družbe, pa so nekako izgubile moč in pomen, kaže ponovno obuditi k življenju, ker vsi skupaj menimo, da so za našo družbo ključne in to ne oziraje se na naša siceršnja religiozna, svetovnonazorska, politična in druga prepričanja. Obenem bi bilo dobro

Foto: Matej Hozjan

od tistega, kar jih v njihovem početu motivira, usmerja in določa tempo, šele za tem pride vse ostalo. Toda pri iskanju soglasja nas seveda ne zanimajo vrednote posameznih področij, temveč tiste skupne vrednote, ki jim morajo slediti vsi posamezni segmenti, če naj bo njihovo gibanje usklajeno in v dobro države in njenih državljanov. Tudi vrednote posameznih gonilnih sektorjev je torej treba vpreči v enotno strukturo nekakšnih meta vrednot, ki bodo nadrejene vsem posameznim, ne da bi pri tem škodovala njihovim legitimnim posebnostim.

Vrednote določajo smer gibanja, so orientacija našim odločitvam, osrednji

s skupnimi močmi zavzemati. Uskladiti se morajo glede minimalnega nabora temeljnih vrednot, ki bi državo kot vrednostni kašipot usmerjal v njenih ravnanjih tako navznoter kot tudi navzven. Če neka državna skupnost ne temelji na določenih skupnih vrednotah, potem tvega popolno poljubnost, nepredvidljivost, anarhičnost in končno kaotičnost lastnega delovanja. Modre skupnosti se temu izogibajo; skrajni čas bi bil, da se v smeri takšne skupnosti pričnemo truditi tudi mi. To pa pomeni, da morajo pri tem sodelovati vse interesne, verske, svetovnonazorske skupnosti in društva na eni kot tudi državne institucije in njihovi organi na drugi strani.

tem vrednotam dodati tudi nekatere specifične, nove vrednote. Premalo se namreč zavedamo, da družbe in države ne morejo dolgoročno uspešno delovati, če ne temeljijo na določenih idealih, vizijah ali smernicah, če ne temeljijo na določenih vrednotnih usmeritvah in tem večinsko sledijo. Dogovor o skupnih vrednotah sicer terja precej časa in veliko truda z vseh strani. Toda če želimo, da nam bo kdaj pozneje, zlasti pa našim zanamcem, šlo bolje kot nam, bi se bilo dobro in koristno pričeti truditi že danes, če ne, bo naša skupna kočija še naprej razpadala, 'konji' pa bodo šli vsak po svoje. ■

Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV)

✍ Janek Musek

Obstaja močno soglasje med evropskimi državljani, misleci in politiki, da ima sedanja ekonomska in socialna kriza v bistvu globlje korenine. Pri ugotavljanju teh korenin pogosto opazamo, da so mnogi negativni pojavi v družbi neizogibno povezani z odstopanjem od tradicionalnih in civilizacijskih vrednot ter odstopanjem od etično osnovanega znanja, izkušenj, odločitev in obnašanja.

Ko govorimo o svetovnem etosu, se razume, da želimo spoštovati dialog med kulturami in dialog med njihovimi vrednotnimi sistemi. Svet, v katerem živimo, pa vendarle – vsaj uradno – priznava civilizacijske vrednote, na katerih temeljijo ustanovni dokumenti tega sveta. Mislim seveda na Splošno deklaracijo človekovih pravic, sprejeto v Organizaciji združenih narodov ob njenem nastajanju. Vse članice so podpisnice Deklaracije. Zavedati pa se moramo, da Deklaracija temelji na civilizacijskih vrednotah zahodne, predvsem evropske civilizacije in iz njih izhajajočega etosa. To preradi pozabljamo. In ko je govora o dialogu, ne moremo pristati na dialog z nekom, ki tega temeljnega okvira ne bi priznaval. Dialog je potreben, je nujen, vendar ob brezpogojnem spoštovanju človekovih pravic, ki jih je epohalno zapisala naša, zahodna, evropska kultura in civilizacija: ob spoštovanju, ne glede na to, da dobro vemo, kako je ta kultura in civilizacija znala te pravice kršiti.

Vrednote in na njih temelječa etika usmerjajo človeško družbo od nek-

daj. Homo sapiens sapiens – naš rod v širšem pomenu besede – hodi po Zemlji morda 200 000 let in v vsem tem času po vsej verjetnosti kot misleče in govoreče bitje. V vsem tem času živi družbeno življenje in v vsem tem času ni mogel obstati brez pravil in smernic za svoje bivanje. Vrednote in etika današnjega človeka so samo današnji odraz te eksistencialne nujnosti.

A najbrž imamo prav, če menimo, da so vrednote in etika sodobnega sveta tudi izid dolgotrajne evolucije in razvoja. Obdobje civilizacij je zadnja velika postaja tega razvoja.

Na veličastnih temeljih antične miselnosti in krščanstva se je v okviru zahodne (to pomeni predvsem evrop-

ske) civilizacije izoblikovalo tisto, kar v vrednotnem in etičnem pogledu pomeni platformo današnjih, globalno sprejetih civilizacijskih smernic z vsemi njihovimi temeljnimi deklaracijami in drugimi dokumenti.

A te svoje lastne evropske dediščine se premalo zavedamo. Na njenih vrednotnih in etičnih temeljih, na njeni kulturi temelji tudi njena velikanska gospodarska moč, do katere znamo biti – vsaj primerljivo – včasih tako kritični in kar defetistični. Pa se motimo: gospodarstvo EU je v absolutnih merah najmočnejše gospodarstvo sveta, močnejše od gospodarstva ZDA, skoraj dvakrat močnejše od gospodarstva Kitajske, štirikrat močnejše od

gospodarstva Japonske, devetkrat močnejše od gospodarstva Indije ali Brazilije in skoraj desetkrat močnejše od gospodarstva Rusije.

A ta gospodarska moč ni padla z neba. Kakor koli obračamo, je plod evropske kulture in njenih vrednotnih ter etičnih temeljev.

Toda, katere so vrednote te naše evropske kulturne dediščine? Kaj je duhovno ogrodje evropskih vrednot in evropske etike? Prav izdelava takšnega okvira evropskih vrednot in etike je naloga, ki se je je v času svojega nastajanja lotil Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj (IEV). Nastal je dokument z naslovom Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV) ali v angleščini European

Foto: Marko Hrovat

Ethics and Values Framework (EEVF), ki ga bom na kratko predstavil. Dokument je eno od temeljnih gradiv Evropskega projekta za etiko in vrednote, najpomembnejšega programa IEV (glej Sliko 1).

Obstaja močno soglasje med evropskimi državljani, misleci in politiki, da ima sedanja ekonomska in socialna kriza v bistvu globlje korenine. Pri ugotavljanju teh korenin pogosto opazamo, da so mnogi negativni pojavi v družbi neizogibno povezani z odstopanjem od tradicionalnih in civilizacijskih vrednot in odstopanjem od etično osnovanega znanja, izkušenj, odločitev in obnašanja.

Vendar je potreba po skupnem razumevanju evropske etike in vrednot veliko starejša od sodobne krize. Potreba po poudarjenem pomenu evropskih vrednot je bila trdno postavljena v Berlinski deklaraciji 2007, da bi omogočila evropskim državljanom dokument, ki bi jasno odražal enotnost Evropske unije in poudaril občutje

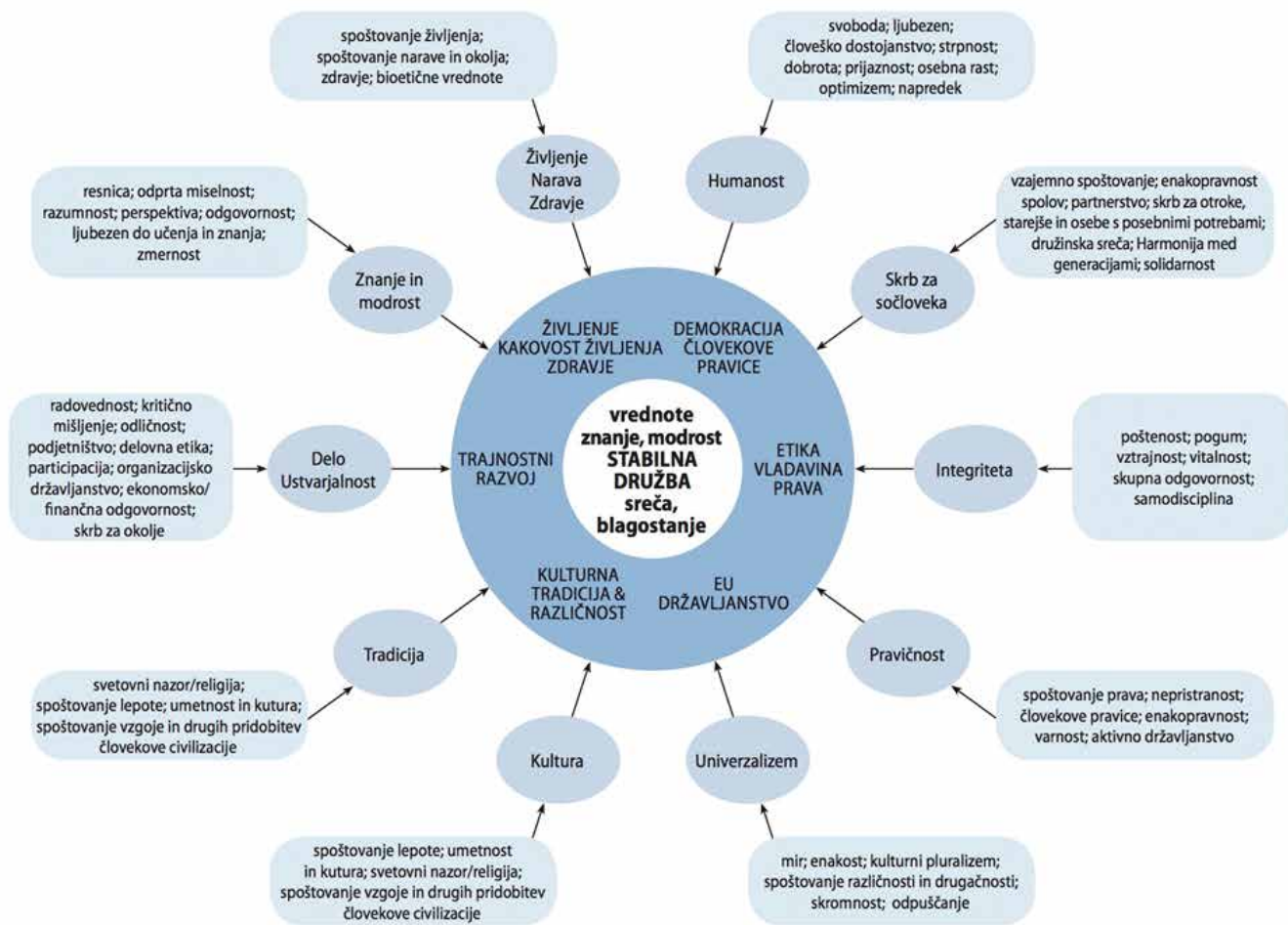
skupne pripadnosti. Ta pomembni dokument je nastal in bil podpisan s strani takratnega predsedstva EU, Evropske komisije in Evropskega parlamenta, potem ko se je vseh 27 predsednikov oziroma suverenov držav in vlad zedinilo glede besedila.

Berlinska deklaracija postavlja v ospredje več univerzalnih vrednot: človeško dostojanstvo, človekove pravice, enakost glede spola, mir, svobodo, demokracijo, vladavino prava, vzajemno spoštovanje, skupno odgovornost, napredek, varnost, strpnost, participacijo, pravičnost in solidarnost. V nadaljnjem Evropski projekt za etiko in vrednote ta temelj postavlja v širši kontekst etike in vrednot sodobne evropske družbe in njenih skupnosti. Obsežno empirično podlago dokumenta predstavljajo podatki evropske študije vrednot (European Values Study) in svetovne študije vrednot (World Values Study).

Evropski projekt za etiko in vrednote je torej oblikovan za uresničevanje

potrebe po skupnih temeljih evropske etike (etičnih standardov) in vrednot. Gre za projekt, ki temelji na evropski zgodovinski, kulturni in civilizacijski tradiciji in na vodilnih sodobnih modelih vrednot. Evropski projekt za etiko in vrednote sloni na Berlinski deklaraciji 2007 ter upošteva empirične in teoretične modele vrednot in vrlin, vključujoč modele naslednjih avtorjev: Schwartz & Bilsky (1987, 1990); Muijs (1993, 2000); Elizur (1984); Hofstede (1981, 2001); Triandis (1995); Bond (1988); Inglehart (1990, 1997); Peterson & Seligman (2004); European Values Study (2008).

Po modelu EOEV je končni cilj predvidenih sprememb vzpostavljanje stabilne družbe, temelječe na etiki, vrednotah in znanju – družbe modrosti, sreče in blagostanja, ki vključuje individualno (osebno) blagostanje, srečo in življenjski smisel. Ta del modela pomeni jedrno stanje (model jedrnega stanja), ki vsebuje šest jedrnih vidikov ali sestavin:

- skrb za življenje, kakovost življenja in zdravje;
- skrb za demokracijo in človekove pravice;
- skrb za etiko in vladavino prava;
- skrb za evropsko državljanstvo;
- skrb za naravo, okolje in trajnostni razvoj;
- skrb za kulturno tradicijo in kulturno različnost.

Bolj specifično lahko jedro stanje dosežemo s pomočjo 10 vrednotnih področij ali vrednotnih domen, od katerih vsaka vključuje več reprezentativnih vrednot:

- humanost: svoboda, ljubezen, človeško dostojanstvo, strpnost, dobrot, prijaznost, osebna rast, optimizem, napredek;
- modrost: resnica, miselna odprtost, razumnost, perspektiva, odgovornost, ljubezen do učenja in znanja, zmernost;
- življenje, narava, zdravje: spoštovanje življenja, spoštovanje narave in okolja, zdravje, bioetične vrednote;
- skrb za sočloveka: vzajemno spoštovanje, enakopravnost spolov, partnerstvo, skrb za otroke, starejše in ljudi s posebnimi potrebami, družinska sreča, medgeneracijska harmonija, solidarnost;
- pravičnost: spoštovanje zakonov, enakopravnost, nepristranskost, človekove pravice, enakost pred zakonom, varnost, aktivno državljanstvo;
- univerzalizem: mir, enakost, kulturni pluralizem, spoštovanje razlikosti in drugačnosti, skromnost, odpuščanje;
- integralnost: poštenost, pogum, vztrajnost, vitalnost, skupna odgovornost, samodisciplina;
- delo, kreativnost: radovednost, miselna kritičnost, odličnost, podjetništvo, delovna etika, participacija, organizacijsko državljanstvo, ekonomsko-finančna odgovornost, skrb za okolje;
- tradicija: spoštovanje tradicije, spoštovanje staršev in družine, lojalnost, domoljubje, marljivost, olika;
- kultura: svetovni nazor/vera, spoštovanje lepote, umetnost in kultura, spoštovanje vzgoje in drugih pridobitev človeške civilizacije. ■

Soglasje o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe

✍ Peran Bošković

To je najboljši trenutek za spremembe in iskanje skupnih evropskih vrednot, ki nam bodo zagotovile bolj varno ter boljše življenje. To počnemo v času, ko Evropo in cel planet zaznamujeta dva velika tragična jubileja, stoletnica prve svetovne vojne in sedemdesetletnica druge svetovne vojne. Nihče ni nikoli preštel vseh žrtev teh vojn, vemo samo, da štejejo desetine, če ne celo stotine milijonov človeških življenj ter milijarde uničenih materialnih in kulturnih dobrin.

Praznovanje miru z razkazovanjem orožja

Pozorno smo spremljali počastitev jubilejev. Toda, kakšna ironija in posmeh človeštvu je to: v ospredju vseh proslav je orožje! Nepregledne kolone najbolj ubijalnega orožja se kotalijo po najlepših trgih svetovnih prestolnic in na zaslonih skoraj vseh televizorjev.

Sebi in svetu moramo zastaviti vprašanje, kdo stoji za vsem tem smrtonosnim orožjem, s čigavim denarjem je narejeno ali kupljeno. Odgovor je zelo enostaven. Vsi državljani Slovenije, Evrope in sveta stojimo za tem. Vsako leto v svojo bodočo nesrečo vlagamo povprečno 2,5 % bruto domačega proizvoda. Kdo bi nas lahko

brez našega blagoslova, ki mu se reče glas na volitvah, odpeljal na takšne stranpoti?!

Dopuščamo, da si neodgovorni politiki v našem imenu izmišljajo opravičila, češ da so nam tovarne smrti bolj potrebne kot univerze, otroške bolnišnice, šolska igrišča in cerkve. Sami vidimo, da nam vse to zastrašujoče in osupljivo orožje, ki ga gledamo, ne prinaša niti mirnega spanca niti blagostanja. Več je orožja, več je revščine in strahu.

Evropejec

Kdo grozi nam in Evropi, da nas bo napadel ter zaslužnil, da se tako obožujemo? Komu smo s tem orožjem prinesli svobodo v sodobnem svetu? Koga smo osvobodili oziroma kateri svetovni problem smo rešili?

Evropa danes na svetu skorajda nima sovražnikov, njeni največji problemi so pri njej doma in te je treba reševati. Revščina, socialna neenakost, meddržavna in mednarodna neiskrenost, pohlep in sebičnost.

Zbrati moramo moči in reči, da bomo namesto v oborožitev vlagali v izobraževanje in humanost, ki bo izkoreninila vse naštetе bolezni, ki razsajajo v zahodni civilizaciji. Evropa je bogata, a sebična, Evropejec je človek z malo srca.

Ni dolgo tega, ko smo kruh rezali na tanke rezine in skrbeli, ali ga bo kaj za naslednji dan, danes pa z njim polnimo zabojnike za smeti. Dobro se spomnimo, kako smo vsem kazali vsak

nov kos obleke, danes pa so deponije ter omare polne skoraj novih oblačil, ki jih 'njegovo veličanstvo' sin oziroma hčerka nočeta obleči, saj nimajo ustrezne znamke. Tisoče ton hrane, obleke, obutve se odvržejo pred očmi tistih, ki goli in bosi umirajo zaradi lakote in žeje.

Koliko je še naše sebičnosti, ko govorimo o hiši, stanovanju, avtu in užitkih. Če bi imeli vsi vsaj približno enako stvari ali vsaj minimum, ki hrani človekovo dostojanstvo, bi bilo to obračanje odveč.

Dejansko stanje ponazarja vsakdanji, a resničen primer iz neke srednje bogate družine. Za mizo zelo dobrih ljudi, niti malo razsipnih ali pretirano bogatih, je beseda nanesla na njihovega psa, za katerega gostiteljica skrbi z veliko pozornostjo in ljubeznijo. To bi bil lep pogovor, kakršni potekajo za milijoni omizij po Evropi in svetu, če ne bi gimnazijski profesor za tem omizjem izjavil: »Naši gostiteljici bom predlagal, da po smrti njenege psa namesto njega jaz lajam pred to hišo, saj je danes njemu bolje kot meni.«

Profesor je povedal resnico. Dobro vemo, da je veliko takih profesorjev in otrok v naši ljubi, mali in veliki domovini Sloveniji ter Evropi, kjer bolje živi hišni ljubljencek kot človek.

Hitro razslojevanje na bogate in revne

Današnji evropski politiki nam podtikajo lažno moralo, češ da moramo varčevati, da bi nam bilo jutri bolje. To bi bilo sijajno, saj sv. apostol Pavel v enem svojih pisem pred več kot dva tisoč leti sporoča bratom, naj tisti, ki noče delati, ne je od truda svojih bratov in tistih, ki so nemočni, da bi si priskrbeli hrano. Lažna morala prikriva prave namene in resnico o varčevanju, ki se najbolje razodeva v članku, kjer piše, da so Američani šokirani, da ima Kitajska več milijarderjev kot ZDA; Kitajska 596, Amerika pa le 537. Današnji pozivi k varčevanju so pravzaprav skrb, da bi imeli čim več milijarderjev, da Evropa ne bi zaostala za Kitajsko in Ameriko. To ni skrb za boljši jutri vseh nas, posebej tistih, ki

umirajo in ravno zaradi teh milijarderjev nimajo nič.

Dirka z milijarderji je enako pogubna kot dirka z oboroževanjem, obe pa sta pravzaprav vzporedni. Milijarderji potrebujejo močno orožje, da bi uresničili svoje namene, orožje pa potrebuje denar milijarderjev.

Od lažne k resnični moralnosti

Zakaj smo zašli v slepo ulico in kako priti iz nje? Sprejeli smo lažno moralo lažnih rešiteljev, zavrgli pa resnični moralni zakon, ki ga je Bog vgradil v naše bitje ob našem stvarjenju in ga dopolnil z učenjem Božjega Sina, ki se je učlovečil, da bi bil novi človek s Kristusom ves obnovljen in dopolnjen z vsem, kar v sebi nosi Božji Sin. Bog vzdigne padlega človeka tako, da se obleče v njegovo padlo telo, da bi ga ozdravil, povzdignil in okrepil. Nov, Kristus podoben človek ni sebičen, ne išče samo svojega, razdaja se drugim, nad seboj postavlja vse druge in jim streže, pripravljen je dati svoje življenje zanje, ne potrebuje ne milijard ne strašnih raket.

“*Nov, Bogu podoben človek ne bo nikomur odvzel svobode in pravic, bo pa opozoril, da ni vse koristno, čeprav je dovoljeno. Z izgradnjo novega, Bogu podobnega bitja bomo ustoličili resnično moralo, ki nam bo odkrila, da ne potrebujemo orožja, da imamo vsega dovolj, da nikomur ni treba biti lačen, gol ali bos, da nismo proti milijarderjem, če je njihovo delo v službi človeka, ne pa zla.*”

Zakaj se o tem in takem človeku ter njegovem Stvarniku danes tako malo govori oziroma se o tem sploh ne sme govoriti v šolah in na univerzah naše ljube Evrope?

Ne zahtevamo, da se državne ustanove sakralizirajo in da se v njih opravljajo bogoslužja, niti toliko, kolikor se v teh ustanovah priporoča in prakticira joga, še manj, da se hierarhija vtika v delo politike. Ne zahtevamo, da nam to dovolite, čeprav nam je dovoljeno,

temveč da nam pomagata, da skupaj izgrajujemo tega novega, Bogu podobnega in plemenitega človeka.

“*V dialog naj se vključijo vsi dobronamerni ljudje iz vseh družbenih plasti. Medkulturni in medverski dialog naj bo evropska civilizacijska norma, kot so to demokracija, človekove pravice ter svobodoščine.*”

V izgrajevanju novega, Bogu podobnega človeka mora sodelovati celotna skupnost z vsemi svojimi potenciali, intelektualnimi, institucionalnimi in materialnimi, saj je to naložba v resnično mirno ter srečno prihodnost. Nov, Bogu podoben človek ne bo nikomur odvzel svobode in pravic, bo pa opozoril, da ni vse koristno, čeprav je dovoljeno. Z izgradnjo novega, Bogu podobnega bitja bomo ustoličili resnično moralo, ki nam bo odkrila, da ne potrebujemo orožja, da imamo vsega dovolj, da nikomur ni treba biti lačen, gol ali bos, da nismo proti milijarderjem, če je njihovo delo v službi človeka, ne pa zla.

Vzgoja plemenitega človeka

Novozgrajeni človek nam bo pokazal lepoto življenja v družini, kjer dajemo in prejemamo ljubezen eden od drugega, starši od otrok, otroci od staršev. Pokazal nam bo, da je vrh ženske lepote v rojevanju, ne pa v detomoru, za kar je bolj odgovorna sedanja družba kot ženska, ki se za to odloči. Današnja družba ne ponuja nikakršne možnosti, da bi se rodili nešteti splavljeni otroci, ki so sad nesrečne ali nespretno ljubezni. Mnoge mlade matere bi rodile te otroke, če bi jim kdo stal ob strani in jim pomagal. Ko bi se v Evropi začelo rojevati več otrok, jih ne bi bilo treba 'uvažati' z drugih celin.

Nov, Bogu podoben človek ne bo nikomur rabelj – niti tistim, ki živijo drugače: Bog ni dopustil, da bi kamegnjali grešnico, čeprav je prekršila Božje zakone, kljub temu pa je ni podprl v grehu. Z novim človekom se bomo lažje dogovarjali in poslovali, ne bomo potrebovali toliko sodišč, novi človek

ne bo goljuf in lažnivec, iz takšnega človeka se ne bodo mogli roditi rablji in tirani, ki so prelili reke krvi pred sedemdesetimi, stotimi leti in ki še danes enako delajo po svetu.

Mnogi pravijo: »Imate cerkve in mošeje, izgradite takšnega človeka. Kdo vam brani?« Toda: kako in s čim naj ga izgradimo? Koliko stane usposabljanje pilota bojnega ali civilnega letala, vrhunskega zdravnika, inženirja, športnika ali znanstvenika? Zanje

človeku, da bi postale luč sveta in mesto, ki stoji na gori.

Evropa je velika, lepa in bogata hiša, lahko rečemo, da je najlepša ter najbogatejša na planetu. V njej živi množica raznovrstnih narodov, ki se razlikujejo po veri, kulturi, jeziku in običajih. Raznovrstnost je lahko njeno bogastvo, toda tudi njena nesreča. Zdaj nihče od evropskih prebivalcev ni pretirano zadovoljen s stanjem v skupnem domu. Ne zapirajmo oči pred

razpoložljivimi sredstvi podprejo začetek kulturno-verskega dialoga znotraj Evrope. V dialog naj se vključijo vsi dobronamerni ljudje iz vseh družbenih plasti. Medkulturni in medverski dialog naj bo evropska civilizacijska norma, kot so to demokracija, človekove pravice ter svoboščine. Poleg verskih skupnosti in njihovih voditeljev morajo biti vključene v dialog šolske in vse izobraževalne ustanove, znanstvene ter politične ustanove.

Dialog bo v vseh verskih skupnostih ločil zrnje od plev, tako da ne bo mogel nihče pod krinko vere sejati zločinov in zla. Nihče ne bo mogel zaradi zla in zločinov posameznika ali skupine preganjati cele skupnosti. Napetosti bodo prenehale, prenehali bodo strahovi in sumi, ljudje se bodo spoznali in prepoznali po svoji bogopodobnosti.

To ne sme biti stvar lepih manir, saj je to nujna potreba. Na sto tisoče ljudi s severa Afrike je na poti v Evropo ali so sem že prišli. Samo zaradi njih je treba začeti s tem delom, da bi lahko gostitelji videli, kdo prihaja v njihovo hišo, tisti, ki prihajajo, pa bi vedeli, h komu so prišli. Ne

je denar v proračunih evropskih držav. Ko pa ga je treba vložiti v etiko in moralo, denarja ni.

Koliko sredstev dajo naši verniki v proračun, ob tem pa ne smejo niti pomisliti, kaj šele zahtevati deleža za svoje versko-etične potrebe. Nekoč, v nekem nesrečnem času je nekdo razglasil, da mora biti vera ločena od sodobne države: da, vendar hkrati ne smeta biti druga proti drugi. Ločenost naj bo samo razdelitev vlog, enako pa naj skrbita za celo družbo.

Preporod skupnosti

Naša družba se mora spreminjati, a temeljito se morajo spremeniti tudi verske skupnosti in pripraviti za neko novo, boljše obdobje. Očistiti se morajo vseh svojih slabosti, da bi postale resnično podobne Bogu, da bi služile

dejstvom, da so najhujši rablji v ISIS-u prišli iz evropskih prestolnic in da je več klavcev v evropskih vojnah kot v vojnah islamskih držav.

Domorodci po veri in kulturi v evropskih državah so nezadovoljni in to svoje nezadovoljstvo kažejo v vse pogostejših šovinističnih izpadih ter nasilju do novih prebivalcev Evrope. Novi in stari narodi na tleh današnje Evrope se ne poznajo, ne poznajo vere ter kulture drugih, zato se med seboj prezirajo in eni drugih bojijo.

Spodbujanje kulturno verskega dialoga

Kaj storiti, da bi se problem začel reševati, še preden se začnejo resnejši spopadi znotraj Evrope?

Najodgovornejše ustanove in posamezniki naj dajo pobudo in z vsemi

smemo dopustiti sedanjega stanja, ko prišleki samo računajo, katera država daje več socialne podpore, in mislijo, da so prišli v obljubljeni deželo in da jim ni treba ničesar narediti, da bi se prilagodili novemu okolju.

Na drugi strani so tisti, ki menijo, da so prišli novi sužnji, ki se jih lahko neskončno izkorišča in malo plačuje. Tako prvo kot drugo stališče je napačno, saj socialna blagajna ni vreča brez dna, prišleki pa ne bodo hoteli biti večno sužnji. Stara, jalova in utrujena Evropa je s prihodom novih prebivalcev dobila novo kri, razmah in priložnost, ki jo mora izkoristiti in je nikakor ne sme zaigrati s svojim kolonialnim imperialnim modelom oblasti.

Ali lahko sedanja Evropa sprejme vsaj takšno krščanstvo in toliko Kristusovega nauka? ■

Nepristranskost – osnova pravičnosti in sočutja

✍ Budistična kongregacija Dharmaling

Največji problemi, s katerimi se danes soočamo, so človekovo delo, in človek je tisti, ki jih lahko razreši. Zakaj obstajajo revščina, družbena neenakost, naraščajoče nezadovoljstvo na temeljnih ravneh družbe? Zato, ker smo sprejeli odločitve, ki vodijo do njih. Na enak način naše sedanje odločitve oblikujejo našo prihodnost.

Moč odločitev

Njegova svetost dalajlama pogosto pravi, da če se že odločimo biti sebični, bodimo vsaj modro sebični. Vsi smo povezani med seboj, pa vendar človeško družbo ves čas delimo na 'nas' in 'njih', na 'zmagovalce' in 'poražence' ter ustvarjamo napetosti med njimi.

Vse ljudi, ki so vpleteni v določeno situacijo, lahko sprejemamo s sočutjem, ob tem pa sprejemamo odločitve na podlagi etičnih vrednot. Sočutje ne pomeni, da z nasmehom sprejemamo vse, na kar naletimo. Vedno pa nas mora voditi eno: sočutna skrb za kolikor mogoče veliko število bitij.

Lahko bi rekli, da je družba močna in stabilna toliko, kolikor so močne in stabilne njene etične vrednote.

Družbena pravičnost in enakodušnost

Kadar koli srečamo konflikte ali napetosti, vedno lahko opazimo močno ideološko delitev na 'nas' in 'njih', kadar pa srečamo harmonijo, vidimo, da prevladuje duh enakosti.

Foto: Peter Prebil

Temeljna enakost

V mahajanskem budizmu uporabljamo izraz enakodušnost, ki bi ga lahko prevedli kot nepristranski pogled. Ta pogled ne pomeni, da zamenjamo razlike, ampak odločitev, da običajne težnje in nase osredotočeni čustveni odzivi ne bodo motili našega pogleda, razmišljanja in odločanja. Enakodušnost je odločitev za racionalno mišljenje. Ta točka nič, točka nepristranskega odnosa, je tam, kjer je um odprt in nepristransko sprejema vse različne informacije, ki so na voljo; to pa omogoča jasno racionalno analizo situacije in najprimernejših korakov, ki jih je treba izvršiti.

Enakodušnost je podlaga za razvoj resničnega, nesebičnega sočutja, ki želi pomagati kolikor mogoče veliko bitjem. Kot pravi Njegova svetost, takšno veliko sočutje ni zgolj čustveni odziv, ampak trdna zavezanost, ki temelji na razumu.

Vse največje religije imajo podobne vrednote. V budizmu se enakodušnost nanaša na temeljno dejstvo, da vsa čuteča bitja želijo biti srečna in nihče ne želi izkušati trpljenja.

V budizmu običajno govorimo o petih temeljnih vrednotah, ki jih najdemo tudi v drugih religijah; dejansko jih lahko sprejmemo in udeležujemo tudi brez vsakega religioznega verovanja. Te vrednote so:

- Ne ubijaj!
- Ne kradi!
- Ne laži!
- Ne spuščaj se v neprimerno spolno vedenje!
- Ne uživaj opojnih snovi!

Zadnja je dodana zato, ker opojne snovi navadno zameglijo posameznikov razum in znižajo raven etičnega obnašanja – zmanjšajo posameznikovo sposobnost nepristranske racionalne presoje in povečajo nagnjenje k pristranskim čustvenim odzivom.

Ljudje, ki imajo skupne vrednote, lahko sodelujejo z večjim veseljem in bolj preprosto. Skupne vrednote so podlaga za dialog in sodelovanje na

vseh ravneh družbe; mi izbiramo, ali se bomo osredotočili na tisto, kar nam je skupno, ali na tisto, kar nas ločuje.

Družbena neenakost

Vsaka družbena skupina je do neke mere podvržena socialnemu razlikovanju. Zdi se, da je pri tem za dobrobit družbe pomembna velikost vrzeli med privilegirano skupino in ostalimi. Dokazano je, da ima velik razkorak med tema dvema skupinama negativne posledice na več ravneh. Naraščajoča vrzel med bogatimi in revnimi posledično pomeni večjo stopnjo zdravstvenih in socialnih problemov, nižjo stopnjo socialnih dobrin in celo krajšo življenjsko dobo.

Povečevanje te vrzeli pomeni povečevanje družbenih napetosti. Vrzeli med elitami in množicami najdemo v času propada velikih civilizacij v preteklosti, na primer rimskega imperija ali imperija Han. Tudi v sedanjem času ne smemo zanemariti tega pokazatelja.

Pomembnost kritičnega mišljenja

Diskusija o vrednotah se navadno osredotoča na ideale, ki jim želimo slediti in jih udejanjati, obstaja pa še en element, ki ga je treba upoštevati, če želimo, da bodo naše sodbe modre in pravične: kritično mišljenje. Lahko ga uporabimo tudi v povezavi s katero koli instanco, ki lahko vpliva na našo neodvisnost in integriteto na osebni, nacionalni ali mednarodni ravni, in pri tem dobro premislimo, ali so naša dejanja v skladu z našimi vrednotami ali ne.

Puer aeternus (večni otrok), ki prenaša moralno odgovornost na višjo instanco, lahko upravičuje ali racionalizira vse, kar ustreza njegovi trenutni situaciji, ne da bi se preveč obremenjeval s posledicami. Nasprotno pa ima nepristranski odnos, ki upošteva dobrobit vseh vpletenih ljudi, z zavedanjem, da bo to vplivalo tudi na našo lastno prihodnost, drugačne dolgoročne posledice.

Enakodušnost do vseh bitij ne pomeni naivnosti. Pomeni jasnost, resnično skrb in dolgoročno korist;

pomeni moč, da po potrebi plavamo proti toku, moč moralne integritete, ki ne temelji na čustvih, ampak na razumu, na zavedanju o pomembnosti močnih moralnih vrednot in njihovega udejanjanja ter negativnih posledicah njihovega ne udejanjanja.

Slovenija

70 let po vojni Slovenija še vedno doživlja težave, povezane s spravo, ter napetosti med levim in desnim krilom – in tukaj se spet lahko osredotočimo na enakodušnost. Poleg tega imamo tudi nove neoliberalne sile, ki podpirajo tuje imperialistične interese ... Da bodo Slovenci lahko ostali gospodarji svoje države, bo treba najti vsaj nekaj skupnih ciljev, nekaj, čemur naj bi naša država sledila po splošnem konsenzu – to je lahko ekonomsko blagostanje vseh prebivalcev, varovanje okolja itd. Če med Slovenci ne bo soglasja, lahko tisti, ki sledijo manj plemenitim ciljem, kot so pohlep, moč itd., izkoristijo naše notranje razprtije. Tako se majhno državo lahko preprosto podredi ali zavzame.

“ *Pomanjkanje sodelovanja je danes prisotno vsepovsod. Vzrok je pomanjkanje odkritosti pri politikih, ki povzroča pomanjkanje zaupanja pri ljudeh. Zato potrebujemo odkritost, politike, ki ne mislijo samo nase, ampak tudi in predvsem na ljudi.* ”

Tako bi torej lahko povzeli naslednje ključne točke za bolj etično Slovenijo in morda za bolj uspešno Slovenijo v današnjih turbulentnih časih: odkritost in resnicoljubnost, pravičnost (*enakodušnost*), prijaznost, kompetentnost.

Državljeni brez teh vrednot ne morejo voditi dialoga. Če ni dialoga, znotraj družbe nastajajo napetosti – te pa so potencial za nemire. Ljudje že protestirajo proti socio-političnim problemom, zaupanje v politike je nizko, to pa se lahko še poslabša, če ne bomo izboljšali etičnih vrednot.

1. Odkritost ne nadomesti diplomacije – človek je lahko odkrit, pa še vedno pozoren na to, kako pove stvari. Od-

kritost je tisto, kar je v človekovem umu, resnicoljubnost pa se nanaša na to, kako to izrazimo.

2. Kaj pomeni pravičnost? Pomeni temeljno enakost ljudi.
3. Prijaznost vodi v sodelovanje. Odkritost in prijaznost sta pogoja za resnično demokracijo.
4. Kompetentnost – razlog za zasedanje določenega položaja morajo biti kvalifikacije, ne samo prijateljske vezi in služenje določenim interesom. Voditelji morajo imeti integriteto in ves čas misliti na dobrobit svojih državljanov (svojih ‘delodajalcev’) in ne na polnjenje lastnih žepov ali služenje drugim, močnejšim interesom.

Pomanjkanje sodelovanja je danes prisotno vsepovsod. Vzrok je pomanjkanje odkritosti pri politikih, ki povzroča pomanjkanje zaupanja pri ljudeh. Zato potrebujemo odkritost, politike, ki ne mislijo samo nase, ampak tudi in predvsem na ljudi. Odkritost vodi do poznavanja sebe in poznavanja drugih ter do udejanjanja temeljne enakosti vseh bitij. Enakodušnost je tako pomembna, ker vodi do sočutja. Do nje lahko pridemo z racionalno analizo, razmišljanjem o medsebojni povezanosti in globalni družbi (modra sebičnost) ali pa empirično.

Sklep

Če se vrnemo na začetek: tako kot so naši problemi plod človekove dejavnosti, velja tudi za rešitve. Imamo moč, da lahko oblikujemo svojo prihodnost, zato morajo biti naše odločitve modre. Za to potrebujemo nepristransko zavedanje in sočuten odnos. Vsak poskus dialoga, sodelovanja in družbene pravičnosti je brez njiju komajda mogoč. Pristranski um ne more pravilno dojeti resničnosti.

Zato morata vsak proces odločanja voditi nepristransko zavedanje in sočutje. Naše vrednote morajo biti utemeljene v zavedanju temeljne enakosti. Nepristransko zavedanje, povezano s sočutjem, nam pomaga razviti različne druge vrednote, na primer jasnost, odprtost, prožnost, dobronamernost, sočutje, integriteto ... in je tako dobra podlaga za družbeno pravičnost. ■

Pravičnost

 Vlasta Nussdorfer

*Ko govoriš,
morajo biti tvoje besede boljše od
molka.
(slovenski pregovor)*

*Vzgoja se zagotovo začne
v zibelki, nadaljuje v vrtcu
in šoli ter se nikoli prav ne
konča. V spominu mi je ostala
misel osemletnega Maja, ki je
zapisal: »Pravičnost je to, da če
imaš enajst bombonov, ki jih
moraš razdeliti med dve osebi,
jih razdeliš tako, da daš pet
bombonov enemu, pet drugemu,
enega pa sebi.«*

Zagotovo je ena izmed temeljnih vrednot, ki nas lahko vodi v bodočnost, tudi pravičnost. Kakšna naj bo, ko pa imamo ljudje na eno in isto temo lahko tudi več 'pravičnih' rešitev? Vsak vidi stvar s svojega zornega kota – glede na izkušnje, znanje, vzgojo, ki je je bil deležen, in trenutno stanje ali položaj.

Ker sem se v preteklosti kot tožilka in humanitarka pogosto spraševala, kakšna kazen je lahko za koga pravična, se spominjam zgodbe, ki pravi takole: »Nekega dne se je revež sprl z bogatašem. Vse glasneje sta se prerekala in bogataš je meni nič tebi nič nenadoma revežu prisolil zaušnico. Slednji ni nameraval popustiti in se je po razsodbo o zadevi napotil na sodišče. Sodnik je prisluhnil obema stranema in razsodil, da mora bogati revnemu izplačati odškodnino – skodelico riža. Revež je pristopil k sodniku in mu prisolil krepko in zvonko zaušnico. 'Saj si nor!' je zavpil sodnik.

'Kaj pa ti je?!' 'Ah, nič takega,' je rekel revež, 'samo željo sem si izpolnil! Prepuščam vam skodelico riža, kar vi jo imejte.' « Zgodba uči o tem, kako je revež za zaušnico, ki jo je dobil, doživel 'plačilo', torej zgolj skodelico riža. Nadaljeval je pri sodniku in mu jo kot kazen kar podaril. Zgovorna pripoved pušča bralcu, da razmišlja, ali je sodnik izrekel pravično kazen. Težko vprašanje, na katerega je zagotovo moč najti več odgovorov.

Kot varuhinja človekovih pravic se zavedam, da imajo pravice vsi, ne glede na razlike, a zagotovo jih prav t. i. 'majhni' ljudje (pa ne po svoji višini) doživljajo zelo različno. Izraz zanje mi sicer sploh ni všeč, saj so lahko zelo veliki.

“ Če tisto, kar mi imaš povedati, ni niti resnično, niti dobro, niti koristno, potem tega raje ne bi vedel. ”

Mnogi me nenehno opozarjajo, da je denar sveta vladar. Preprosti in ubogi ljudje nimajo toliko pravic oziroma jih vsaj ne uspejo ali zmorejo najti, še zlasti če za pomoč ne dobijo brezplačnega strokovnjaka za pravna vprašanja. Težko jih je poslušati, a z lahkoto razumeti. Bijejo svoj boj, hodijo od vrat do vrat in iščejo pravico, ki pa je sami pogosto res ne zmorejo najti. Sprašujemo se, ali je mogoče z denarjem izbrisati moralno škodo žrtve ali jo sploh povrniti, kako je z maščevanjem 'oko za oko, zob za zob', z usmrтитvijo za morilce. Kakšne naj bi bile primerne in pravične kazni? Denar ne bi smel biti najpomembnejši, ne bi smel krojiti usod ljudi in jim prinašati uspeha, če ga brez denarja ne bi dosegli, maščevanje ne bi smelo prednjačiti in kazen bi morala biti poučna, ne pa maščevalna. Nikoli na-

mreč ni moč izreči kazni, ki bi povrnila gorje, predvsem ko gre za žrtve nasilja, dandanes celo terorizma.

O vrednotah govorimo dan za dnem, a kaj ko običajno le govorimo, v praksi in realnosti pa popuščamo. Dopuščamo izginotje idealov, iščemo izgovore, ker ne uspemo zadev izpeljati pravično, ker ni tiste prave solidarnosti in pomoči revnim in bolnim, invalidom, pa tudi vsem 'drugačnim', ki bogatijo družbo. Svojo krivdo včasih 'operemo' celo tako, da izpeljemo dobrodelni dogodek ali prispevamo zanj in mislimo, da smo s tem opravili svojo dolžnost.

Težko sprejemam misli ljudi, ki pravijo, da poštenosti ni več ali se ne splača. Da so poštene le bedaki in se jim to ne obrestuje. Spominjam se zgodbe o očetu in sinu, ki sta ribarila, sin pa je ujel velikansko ribo. Ko jo je želel potegniti na plan, je oče pogledal na uro in ugotovil, da do začetka ribolovne sezone manjka še nekaj ur. Sinu je preprečil velik uspeh. Ta ga ni mogel razumeti, saj je moral ribo na očetovo zahtevo izpustiti. Ko je odrasel in postal vpliven podjetnik, so ga novinarji vprašali, od kod mu vrednote, ki jih goji dan za dnem. Pojasnil je, da si je za vedno zapomnil dogodek z ujetjo ribo, in kadar koli pomisli, da bi naredil kaj nepoštenega, se spomni na očeta. Koliko je dandanes takih očetov in sinov?

So starejši in starši sploh zgled mlajšim? V besedah morda, a v dejanjih pogosto ne. Otroci od njih slišijo eno, a žal delajo drugo. To je čas o morali in nemorali današnjih delodajalcev, o mobingu na delovnih mestih, trgovini z ljudmi in organi, nepoštenosti, ko je na prodaj vse, razen poštenosti.

Kako je s slavnimi? Se jim ljudje klanjajo in jim sledijo zgolj zaradi njihovega bogastva, položaja, trenutkov slave ali ker so preprosto dobri in odlični

in bi jih radi posnemali? Obstajajo etični kodeksi različnih poklicev, a tudi preštevilne kršitve. Mnogi niso člani združenj, kjer se zahtevajo etični standardi in jih zato kršijo, vedoč, da ne morejo priti pred častno razsodišče.

Aktualni dogodki, ki dan za dnem pretresajo javnost in polnijo medije vseh barv, so tajkunske zgodbe, dolgi in neuspešni procesi, tako različne sodbe o isti stvari ter trditve in kdaj celo izgovori, da je vse konstrukt. Če nisi obsojen, pač pa oproščen, je sicer po mnenju nekaterih pravica zmagala. Če si obsojen, je krivično.

Sklepam pa, da si dejstva spustil vsaj skozi drugo sito, sito dobrote. Je tisto, kar mi želiš povedati, vsaj dobro?!« Mož je nekaj hipov okleval, nato pa odgovoril: »Ne, žal ni dobro, prav nasprotno ...« »Hmmm!« je pristavil veliki filozof. »Pa si vseeno oglejva še tretje sito. Je koristno, da mi poveš to, kar mi želiš povedati?« »Koristno? Ne ravno ...« »Potem pa ne govoriva več o tem!« je rekel Sokrat. »Če tisto, kar mi imaš povedati, ni niti resnično, niti dobro, niti koristno, potem tega raje ne bi vedel. Svetujem ti celo, da vse to pozabiš ...« Gotovo bi morali ta sita

prihajajo in si to zaslužijo. Prihodnost slovenske družbe je namreč tesno povezana tudi s prihodnostjo ostalih narodov velike Evrope in sveta. Ta ima predvsem sedaj klavarno in žalostno podobo vojn, grozot, begunstva, pa tudi in celo terorizma.

Kako ustaviti nasilje? Kako preprečiti, da ne bi pod streli padale povsem nedolžne žrtve? Jim je lastno le to, da so ob napačnem času na napačnem kraju? Kako ustaviti bežanje množic z lastnih domov, kako jim sploh pomagati v tujem svetu, ki ga vidijo kot obljubljeno deželo? Kaj bo, ko se bodo razočarani vračali?

Sam človek ne zmore ničesar, tudi dva ali trije zagotovo ne. Potrebne so množice ljudi, ki gradijo in ne rušijo, potrebne so vrednote, ki združujejo, opogumljajo, hrabrijo in pomagajo, pa tudi ljudje, ki znajo videti sočloveka in o njem govoriti dobro, ga celo kdaj pohvaliti.

Phil Bosmans je zapisal: *Če takole prisluhneš ljudem, ki se pogovarjajo na cesti ali v gostilni, dobiš vtis, da je večina ljudi slabih. Če nato teden dni hodiš na pogrebe in bereš osmrtnice in članke o umrlih, bi si lahko mislil, da slabih ljudi sploh ni, da so vsi očetje in matere idealni in da obstajajo samo srčno dobri, ljubeči in skrbni zakonci. Nisem še videl osmrtnice, kjer bi pisalo: »To je bil cepec!« ali »Bila je ničvredna mrha.«*

Iz osmrtnic se lahko celo učimo; ne hranimo pohvalnih besed šele za pogreb. Zato je lahko prihodnost družbe tudi v tem, da ne vidimo le slabega in črnega, da smo torej pesimisti, pač pa da svet slikamo v svetlejših barvah. Kajti svetloba pomeni prihodnost, zbližanje z ljudmi, ki jih tarejo vse mogoče slabosti, a bi radi izstopili iz njih in vstopili v svet dobrega.

So časi, ko je treba stopiti skupaj – v boju za enakost, za strpnost, sobivanje in pravice vseh ljudi, ne glede na vse-mogoče razlike. Ta čas je zagotovo tu in danes. Bodimo enotni in uspeh ne bo izostal. ■

Foto: Petra Duhanov

S kakšno lahko danes 'sejemo' slabe novice, zgodbe, resnice, neresnice, polresnice? Nekega dne je filozofa Sokrata obiskal mož in mu rekel: »Poslušaj, Sokrat, povedati ti moram, kako se je vedel tvoj prijatelj.« »Kar takoj naj te prekinem,« je odgovoril Sokrat. »Ti je prišlo na misel, da bi tisto, kar mi imaš povedati, presejal skozi tri sita?!« Ker je mož zmedeno strmel vanj, je nadaljeval: »Da, preden spregovoriš, moraš tisto, kar mi imaš povedati, presejati skozi tri sita. Naj ti pojasnim. Prvo sito je sito resnice. Si preveril in se prepričal, ali je vse, kar bi mi rad povedal, resnično?!« »Ne, slišal sem, da so pripovedovali ...« »Dobro!

uporabiti marsikdaj, ko odgovarjamo, ko širimo vse mogoče zgodbe, jih pripovedujemo ljudem in medijem, ti pa široki javnosti. Sokrat bi nam zagotovo pritrdil.

Prihodnost je le v poštenosti, morali in etični drži, vljudnosti, prijaznosti in delavnosti.

Kje so meje med varovanjem lastnih pravic in kršitvami pravic drugih? Včasih so tanke, saj pogosto vidimo le svoje pravice in ne tujih. Spimo pa lahko povsem mirno le, če ohranjamo zavest, da smo delali po najboljšem vedenju in možnostih, predvsem pa, da zavestno nismo ničesar kršili. Velja se potruditi. Če ne za nas, pa vsaj za rodove, ki

Papeževa okrožnica povezuje vse zemljane

✍ Jurij Dobravec

Papeževa okrožnica Laudato si' (Hvaljen, moj Gospod, 2015) je močno zaznamovala utrip letošnjega leta. Mnogi, ki se srečujejo z varstvom narave, okoljskimi zadevami, vzgojo o naravi in za naravo, ter drugi so jo prebrali že v tujih jezikih. Ko je septembra izšla v slovenščini, so se pojavila še mnoga širša vprašanja, predvsem taka, ki verjetno že leta vznemirjajo slovensko javnost.

Vprašanja so znak odgovornega pristopa do vsebine. Če vprašaš, izpadeš neumen samo enkrat, če ne vprašaš, ostaneš neumen za vedno. Pomen odprte razprave spodbuja tudi papež sam, večino odgovorov glede vsebine in konkretnih rešitev pa prinaša besedilo okrožnice. V nadaljevanju se bomo ob nekaj vprašanih sprehodili skozi izzive, ki so se odprli v pogovorih z različnimi ljudmi, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja. Odgovori so izključno osebni pogled, ki izhaja iz večkratnega podrobnega branja okrožnice, poznavanja nekaterih delov ozadja besedila in sledenja dogajanju po uradnem izidu junija letos. To so predvsem izhodišča za razpravo.

Ali papeževa okrožnica govori o vzgoji?

Okrožnica je zelo pastoralna. Papež s povezovanjem misli, besed in predvsem dejanj stoji pred nami kot pastir. Povsem evangelijsko. Vzgoji je posvečeno šesto poglavje, ki zadeva vse, ne le vzgojnih sistemov in šolstva. Vsakega človeka spodbuja k samovzgoji, druž-

bo pa poziva, naj to omogoča in ljudi ozavešča o teh vrednotah.

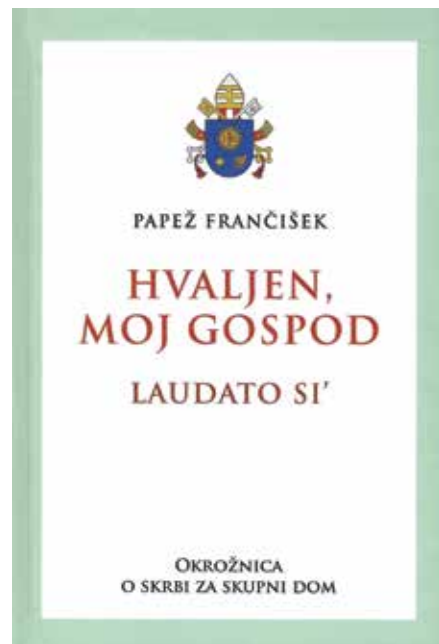
Je vsebina okrožnice revolucionarna?

Pravzaprav ni. Je pa odlično sestavljen dokument, ki povzema in združuje misli mnogih predhodnikov ter jih nadgradi s svojevrstno duhovno dimenzijo človeka. Mnogi misleci namreč že več kot stoletje opozarjajo na težave (tudi na duhovno plat teh pojavov), ki bi se lahko pojavile zaradi prekomernega izkoriščanja narave in neprimernega odnosa do nje; v Evropi na primer Albert Schweitzer, Hans Jonas in Romano Guardini, ki ga papež v okrožnici tudi večkrat navaja. Žal je nesrečni družbeni red zatrl ideje, ki so se v tej smeri že prej razvijale pri slovanskih narodih. Berite Solovjeva – duh o tesni povezanosti človeka in vseh bitij se je na Vzhodu prekinil šele s I. svetovno vojno in revolucijo.

Politiki – prevladujejo levo usmerjeni – si že več desetletij prizadevajo za bolj kakovostno obravnavo okolja v družbenih procesih. Vsekakor pa je javna uprava na državnih ravneh (pa tudi na svetovni) dosegla že zavidljivo raven, vključno s sistemi izobraževanja in nekaterimi vidiki vzgoje.

V Evropi je že desetletja znano prizadevanje carigrskega patriarha Bartolomeja. Posamezniki so opozarjali v okviru različnih protestantskih cerkva, predvsem v ZDA, pa tudi v Skandinaviji. Katoliška Cerkev je imela velika imena, ki šele danes prihajajo na površje, npr. že omenjeni Romano Guardini in p. Teilhard de Chardin. Slednji je dolgo veljal skorajda za oporečnika, morda zato, ker je naravoslovje na izviren način povezoval s teologijo.

Iz prakse mnogih duhovnikov na terenu, tudi slovenskih, je znano, da

so skušali predvsem mlade vzgajati za primeren odnos do narave.

Kaj pa cerkveni dokumenti?

Papež v okrožnici že uvodoma navaja nekaj dejstev iz cerkvene zgodovine okoljskih prizadevanj, ki jo lahko dopolni vsak od nas, če le malo pobrska po spletu. Po številu jih je veliko le na prvi pogled.

Je pa opaziti neverjeten napredek. Drugi vatikanski koncil na primer v marsičem premika družbene temelje; na mnogih mestih se subtilno pojavlja tudi misel o spoštovanju stvarstva in zaskrbljenost zaradi nevarnosti tehnologije. A koncil je konkretno glede človekovega odnosa do ostale narave precej skop. Seveda končno prekine še srednjeveško usmeritev »Sovražite svet!« in jo obrne v »Ljubite svet!« S posebnim poglavjem *Voditi stvarstvo v svobodo* nekoliko predružači človekovo vlogo gospodarja vsega na nebu in na zemlji. Seme je vsejano. Truhlar v *Pokoncilskem etosu* navaja: »Človek je

s tvarjo tesno povezan; ne le s tvarjo lastnega telesa, ampak tudi z ostalim snovnim stvarstvom. Saj se nadenj ne dviga kakor kip, ki bi mu snovno stvarstvo bilo za podstavek, marveč raste iz njega kakor cvet, ki so mu ostale stvari za steblo.« Pri razvoju odnosa do ostalega stvarstva koncil izrecno nagovori laike. Če danes primerjamo obseg in kompleksnost okrožnice *Laudato si'*, je razlika v poglobljenosti obeh dokumentov zelo velika.

Je mogoče takšen tip vzgoje vpeljati v šolski vzgojni sistem?

Ne.

Zakaj ne?

Kolikor razumem zahodno civilno šolstvo, so možnosti za vzgojo za vrednote že v načelu omejene zaradi zadržkov, ki so povezani s svetovnimi nazori. V praksi se tudi zdi, da se učitelji/ce pretežno ukvarjajo s tistim delom vzgoje, ki je pravzaprav bolj vzdrževanje reda in miru. Redarji v sedanjem smislu besede pa redko vzbujajo pozitivne asociacije.

Laična šola zato po mojem mnenju ni prostor za vzgojo za vrednote, je pa prostor, kjer lahko odrasli vzgojitelji vrednote živijo in to pokažejo otrokom.

Je to kritika šole in šolstva? Kakšen pristop bi bil boljši?

Motimo se, če si domišljamo, da se bodo otroci do okolja znali obnašati, če jim starši ali vzgojitelji tega ne bomo pokazali z dejanji. Zato v smislu organizirane vzgoje vsekakor vidim rešitev bolj v ozaveščanju odraslih, zrelih kristjanov in vseh ljudi dobre volje. Papež vsakega od nas poziva k spremembi življenjskega sloga. To je začetek. S seboj ima odrasel človek največ izkušenj, sebe najgloblje pozna v veselju in v napakah. Gre za klic k osebni ekološki spreobrnitvi, kakor jo imenuje papež. Morda je tu zaznati kanček ignacijanske duhovnosti. Ne vem, ali so otroci tega sposobni brez predhodno vzpostavljenega ustreznega duhovnega okolja. Šele osebna sprememba življenjskega sloga bo prinesla spremembe tudi v družbi, pravi papež. Družba in organizacije so dolžne oza-

veščati, vzgoja pa je življenjski proces, ki sta mu enako podvržena vzgajani in vzgojitelj, oba predvsem osebno – glede na svoje zmožnosti.

Bi zadostovalo dnevno prizadevanje?

Rekel bi, da – ritmično. Življenje in procesi v naravi potekajo v določenem ritmu, kvantno: od atoma do vesolja. Tudi človek je – tako se zdi – najbolj notranje zadovoljen, če mu uspe slediti naravi v njenih časih. Najbolj poznamo dnevne in letne ritme; nanje neka-ko 'računa' tudi papež.

Kako konkretno?

Izrecno spodbuja k obnovi dragocene navade molitve pred obedom in po njem, ko se Bogu zahvalimo za darove stvarstva. To je ritual, ki dolgoročno vzgaja, ki predstavlja malenkost vsakdanjika, nas po hrani povezuje v prehransko verigo živega sveta, duhovno pa s stvarstvom kot celoto, v otroku pa pusti neizbrisen pečat.

Nedelja je tedensko praznovanje: včasih je šel kmet ob nedeljah na njivo 'le' pogledat, načrtovat, preverit, ali mejniki še stojijo. Podobno je danes nedelja v drugih poklicih čas, ko se ustavimo, ko premislimo, ko zakoličimo mejnike prihajajočega delovnega tedna.

Za vsakoletni spomin se katoliška Cerkev pridružuje pravoslavni, zato je 1. september dan molitve za skrbnejši odnos človeka do stvarstva. Povezanost z vesoljno Cerkvijo je pomembnejša, kot si mislimo.

Kaj pa otroci s posebnimi potrebami in narava?

Tu ni veliko povedati. Nekatere telesne drugačnosti skuša narava sama 'popravljal'. Tako nam je dano. Čutila, ki ne delujejo tako kot pri večini ljudi, se vsaj delno nadomestijo z zaznavami na druge načine. Tudi umetniška nadarjenost se lahko pojavlja v po našem mnenju drugačni obliki, na primer pri avtistih. Te mehanizme je vzpostavila narava in se jih premalo zavedamo; morda nanje niti ne pomislimo, kaj šele da bi bili hvaležni. Mnogi ljudje s posebnimi potrebami naravo dojemajo in občutijo bistveno globlje; lahko

so zgled in močni oznanjevalci Božje prisotnosti v naravi. Njihova drugačnost je drugačnost le v družbi, kakršno smo oblikovali, sicer pa je zelo naravna.

Misli globalno, deluj lokalno

Pri današnji poplavi nasprotujočih si informacij ni lahko misliti globalno. Zato velja bolj poudariti bistvo človeka, ki je *misлити*, torej opazovati svet, razmišljati o njem in pred dejanji premisliti. Vsak od nas ima možnosti in svobodno voljo. Mnogi aktivisti obupajo iz osebnih razlogov ali ker se njihov idealizem potopi v mehanizme politike in drugih družbenih dogajanj. Prenehanje je znak, da dobrota ni bila znotraj človeka, da ni bila premišljena in usmerjena v vsebino. Delujmo pa predvsem pri sebi, v sebi.

Kaj pa smeti, odpadki?

To je zelo popularna tema, zelo 'ekološka', če v najbolj grobi obliki izrazimo napačno razumevanje besede ekologija. Vendar pozor! Iz smeti smo na Zahodu naredili močno industrijo. Ta industrija je mnogokje postala del uničujočega potrošništva, ki izkorišča vsiljeno miselnost, da so nekatere reči pomembne, ker zanje veliko plačamo. Vendar ni ključno, *kako* bomo ravnali z odpadki, pomembno je *ne delati* odpadkov.

Se to nanaša tudi na (ne)kulturo odmetavanja?

Sploh ne. Kultura odmetavanja je veliko hujša kot odpadki. Tu izvorno ni udeležen noben gospodarski interes komunalnih storitev. Gre izključno za človekovo neposredno okolje in ozaveščenost. Odmetavamo stvari, ki po uporabniški plati niso za odmet, ampak so le iz mode: obleke, strojčki, telefoni ... Želimo biti trendovski, najsodobnejši; materialno in intelektualno, če hočete; v kolikšni meri npr. izkoristimo računalniško programsko opremo?

Tu je še dimenzija globalnega 'odmetavanja v tretje dežele'. Tudi karitativna dejavnost. Priznajmo si, v dobrodelne organizacije nosimo odslužene obleke, v bistvu jih rešimo pred smetnjakom, da v omarah naredimo

prostor novim. Oni, torej revnejši, jih bodo lahko še uporabili. Je to res naša notranja etična drža?

Ali bi uporabili električni avtomobil?

Papež ga ne uporablja, pa bi ga kakšno veliko podjetje gotovo z veseljem podarilo v promocijske namene. Pa še skromen bi bil. V bistvu gre za bolj zahtevno dejstvo in treba je pogledati širše. Pri mnogih vrstah t. i. čiste energije gre za skrito ozadje. Konkretno se pri električnih vozilih lahko vprašamo, iz katerih elektrarn pride elektrika v vtičnico, iz katere napolnimo avtomobilske baterije. Mar ne gre za velikanske dimnike, z umetnimi jezери zalite travnike in cele doline, nevarnost jedrskega sevanja in podobno? Je električna vtičnica potem takem res čista?

Kakšna je vloga Cerkve pri okoljski vzgoji?

Če bomo odrasli verniki zgled, nam bodo otroci sledili. To je bolj v njihovi naravi kot učenje iz besed. Verouk seveda lahko izobražuje o etiki, a priznamo si, tisto slabo uro na teden ... Ne vem, ali bi šlo.

V vsakem primeru je treba misliti na kakovost in kredibilno razlago okoljskih problemov. Skrbi me pretiravanje. Strašni grafi, apokaliptične napovedi ... Skrbi me tudi romantizem, olepševanje narave na lepih predstavitvah. Narava ni samo lepa, je tudi trpljenje, ubijanje za hrano, smrt. Je tudi žalost in razočaranje. *Via dolorosa*, je rekel eden vodilnih ameriških naravovarstvenih filozofov in pastor Holmes Rolston. Tudi predkoncilski paradigma gospodovanja nad naravo je žal še zelo živa in se skriva v marsikateri naši dejavnosti v naravi, ki je na videz povsem nedolžna.

Največ priložnosti vidim v vzgoji multiplikatorjev, na primer članov in članic župnijskih pastoralnih svetov. Letos obravnavamo družino in prav

nanjo stavi papež. Morda je tu vzporednica. Priložnosti so tematski večerni pogovori, ljudski misijoni, pastoralna z naravo v naravi in podobno. Nikakor vse naenkrat in ne kar na pamet. Naglica pri nepremišljenih akcijah lahko naredi več škode kot koristi.

Upam si trditi, da ima katoliška Cerkva dobro izhodišče, da postane tudi na področju naravovarstvene in okoljske etike sol zemlje. V okrožnici in tudi drugih cerkvenih dokumentih imamo razkrito in razloženo Božjo besedo v duhu znamenj sedanjega časa. Besedilo okrožnice nas konkretno poziva in usmerja, hkrati pa dopušča svobodno ustvarjalnost razvoju, seveda v luči odgovornosti. Okrožnica povezuje vse zemljane, saj se konkretno tiče mene, mojih otrok, zdravja, posameznih skupnosti in celotnega človeštva. Zato je tudi ekumenska, stična točka med verami, na kateri ni teoloških in metodoloških razlik.

Ali nas necerkvena javnost opazuje?

Brez kritik v javnosti seveda ne bo šlo. Toda kritike so pokazatelj, da deluješ. Cerkva je vedno izpostavljena v svojih dobrih lastnostih in človeških napakah. Če se bo na primer slovenska Cerkva lotila izvajanja načrtno in premišljeno, bosta želi rezultate Cerkve

in celotna družba, z njima pa narava okrog nas.

Kako lahko zaključimo?

Človeštvo odrasča tudi v odnosu do narave. Kot človek ne more uiti naravi, ubežati spremembam v naravi, ne more uiti svoji notranjosti, svoji možnosti spreobrnjenja. Tu ne gre za vprašanje, ali naj se človek spreobrne. To vprašanje je že konkretno klic k naši notranji odločitvi, notranji svobodi odraslih zrelih ljudi.

Ta okrožnica je začetek. Če jo boste prebrali, vam bo jasno, da nam papež ne pridiga, ampak nas usmerja predvsem k notranjim dejanjem. Če jo boste brali, priporočam, da jo berete na glas, s papeževo melodijo. Presenečeni boste. Sedanji papež ni pisatelj, zato tudi v pisani besedi spregovori v živem in neposrednem jeziku pastirja Cerkve. Melodija njegovega jezika je enako pomemben del njegovega vzgojnega zgleda kot vsebina. Kar se pa tiče konkretnega odnosa do narave, človeku največ pove lastna izkušnja. Zato pojdemo v naravo! ■

Vir:

Papež Frančišek (2015): *Hvaljen, moj Gospod. Laudato si'.* Okrožnica o skrbi za skupni dom. Ljubljana: Družina.

Foto: Peter Prebil

Človekovo dostojanstvo je temeljna vrednota

Pogovor z dr. Miroslavom Mozetičem,
predsednikom Ustavnega sodišča Republike Slovenije

 Silvo Šinkovec

Izhodišče pogovora je bil posvet o soglasju o temeljnih vrednotah za prihodnost Slovenije, ki je potekal 20. oktobra 2015 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Udeležilo se ga je 18 predavateljev in 4 gostje na okrogli mizi. Posvet je organiziralo gibanje Svetovni etos Slovenija. Med gosti na okrogli mizi je bil tudi predsednik Ustavnega sodišča RS, dr. Miroslav Mozetič, zato smo ga prosili za pogovor za tokratno številko naše revije, v kateri predstavljamo nekaj prispevkov s tega posveta.

Kako gledate na tovrstne pobude v naši državi?

Menim, da so takšne pobude nujne in da jih je premalo. Občutek imam, da smo v tem času šele na stopnji ozaveščanja o nujnosti pogovora o skupnih temeljnih vrednotah. Najprej se mora čim več ljudi zavedati, da so tovrstni pogovori ne le nujnega, temveč preživetvenega pomena za našo skupnost. Nujno je, da se začnemo pogovarjati, saj se sedaj niti pogovarjati nočemo, ne znamo ali ne čutimo potrebe po tem.

Ena od ključnih besed ali vrednot, ki se je na posvetu ponavljala, je bila človekovo dostojanstvo. Kaj ta pojem pomeni za družbo, za pravo, za sodobnega človeka?

Foto: www.us-rs.si

O tem je veliko napisanega in izrečenega. Naj kot odgovor, kaj z vidika ustavnega prava pomeni to načelo, citiram, kaj je o tem povedalo Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-109/10. »Spoštovanje človekovega dostojanstva (*human dignity*, *Menschenwürde*) je pravno-etični temelj sodobnih držav, ki temeljijo na konceptu ustavne demokracije, tj. na predpostavki, da mora biti oblast omejena z nekaterimi temeljnimi pravicami in svoboščinami, ki človeku pripadajo zaradi njegove lastne vrednosti. (...) Človekovo

dostojanstvo je tudi v središču ustavnega reda Republike Slovenije. (...) Iz TUL, preambule Ustave in iz številnih ustavnih določb izhaja, da je človekovo dostojanstvo temeljna vrednota, ki prežema ves pravni red in ima zato tudi objektivni pomen pri delovanju oblasti tako v konkretnih postopkih kot tudi pri sprejemanju predpisov. Po vsebini gre pri človekovem dostojanstvu za predpostavko, da ima vsak človek enako in absolutno notranjo vrednost, ki mu pripada prav zato, ker je človek. Spoštovanje človekovega do-

stojanstva zato pomeni varstvo osebne vrednosti posameznika pred neupravičenimi posegi in zahtevami države in družbe. (...) Kot posebno ustavno-pravno načelo pa je načelo spoštovanja človekovega dostojanstva neposredno utemeljeno že v 1. členu Ustave, ki Slovenijo opredeljuje kot demokratično republiko. Načelo demokratičnosti (...) po svoji vsebini in pomenu presega opredelitev državne ureditve kot zgolj formalne demokracije, v kateri se zakoni in drugi predpisi sprejemajo po večinskem pravilu. Nasprotno, načelo demokratičnosti vsebinsko opredeljuje Republiko Slovenijo kot ustavno demokracijo, torej kot državo, v kateri je ravnanje oblastnih organov pravno omejeno z ustavnimi načeli ter človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami, in to prav zato, ker sta človek in njegovo dostojanstvo v središču njenega obstoja in delovanja. V ustavni demokraciji je človek subjekt in ne objekt oblastnega delovanja, njegova (samo)uresničitev kot človeka pa je temeljni namen demokratične ureditve. Resnično demokratična je samo takšna državna ureditev, v kateri je spoštovanje človekovega dostojanstva temeljno vodilo delovanja države.«

Kako naj ljudje, ki imajo mnoge predsodke, pridejo do soglasja o temeljnih vrednotah?

Formalnopravno je bistvo demokracije iskanje večine, večinsko odločanje. Vedno bolj se poudarja iskanje soglasja. Predpostavka demokratičnega odločanja so seveda svobodne in poštene volitve ter svobodni in uravnoteženi mediji, svoboda govora, združevanja in zbiranja. Pri demokratičnem odločanju pa je treba upoštevati tudi vsebinski, lahko bi rekli vrednostni vidik. Ta pa izhaja prav iz človekovega dostojanstva, ki, kot je zapisalo Ustavno sodišče (U-I-109/10), določa človeka za subjekt oblastnega delovanja. Človekovo (samo)uresničenje je temeljni namen demokratične ureditve. Zato je sicer večinsko odločanje omejeno (vezano) z Ustavo in zlasti človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami. Predsodki pa so po mojem mnenju nepremostljiva ovira na poti do soglasja. Najprej se je treba spopasti z njimi.

Izhajanje iz predsodkov onemogoča racionalen (umen) pogovor in iskanje soglasja, kar pa vedno predpostavlja tudi kompromis.

Filozof Borut Ošlaj je trdil, da moramo »ustvariti umni pogovor«.

Delno sem že odgovoril pri prejšnjem vprašanju. Doseči stopnjo »umnega pogovora«, ki je tudi po mojem prepričanju edina prava pot, seveda ni lahko. Vendar druge poti ni. Druga pot je le avtoritarna ali totalitarna, ki pa skupne 'vrednote' lahko le predpiše in vsili. To izkušnjo že imamo, poznamo tudi njene posledice in verjamem, da si česa takega ne želimo več.

Psiholog Janek Musek je predstavil »evropsko ogrodje etike in vrednot«. Se vam zdi to ogrodje dobro izhodišče – ne samo za iskanje soglasja v Sloveniji, ampak tudi v Evropi?

Ta iskanja premalo poznam. Gotovo tudi Evropa potrebuje 'novo' soglasje o skupnih vrednotah, čeprav mislim, da vsaj kar zadeva Evropsko unijo, ne bi smelo biti težav, saj smo v Pogodbi o Evropski uniji zapisali celo vrsto vrednot, na katerih temelji ta skupnost, in se ne nazadnje z Listino o temeljnih pravicah zavezali varovati in spoštovati človekove pravice in temeljne svoboščine.

Lenart Škof je trdil, da ni dovolj le poznavanje pravnih postopkov demokracije, ampak se je treba učiti demokratičnega sobivanja, demokratičnega mišljenja. Prehod od prava, od razuma k čutenju in vedenju. Je naša mlada država še premlada, da bi se navzeli 'demokratičnega čutenja'?

Popolnoma se strinjam. Če ostajamo samo pri formalni demokraciji – večinskem odločanju – lahko pristanemo v 'diktaturi' večine in občutek imam, da naša politika pristaja predvsem na to stopnjo demokracije. Morda je petindvajset let prekratka doba. Vendar je Ustavno sodišče ta problem že zaznalo. Zato je v pojem (vrednoto, načelo) demokratičnosti

Foto: Marko Hrovat

(Slovenija je demokratična država) vključilo vrednoto (načelo) človekovega dostojanstva (U-I-109/10) in zapisalo, da načelo demokratičnosti po svoji vsebini in pomenu presega opredelitev državne ureditve kot zgolj formalne demokracije, saj vsebinsko opredeljuje Republiko Slovenijo kot ustavno demokracijo, torej kot državo, v kateri je ravnanje organov oblasti pravno omejeno z ustavnimi načeli ter človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami. Tu vidim 'čut' demokratičnosti. Ta izhaja iz spoštovanja

vsakega človeka zato, ker je človek, ne glede na njegov položaj ali imetje.

Škof Evangeličanske cerkve Geza Filo je trdil, da demokracija živi od vrednot, da demokracija rabi skupno filozofijo. Imamo pri nas že dovolj 'skupne filozofije'?

Očitno te 'skupne filozofije', sam bi rekel sposobnosti 'umnega' dialoga, nimamo dovolj. Včasih imam občutek, da dialog zamenjujemo za 'vojno', v kateri moramo poraziti nasprotnika. To pa gotovo ni pot, ki pelje do soglasja ali v iskanje najboljše skupne rešitve.

Paroh Srbske pravoslavne cerkve Peran Bošković je opozoril, da smo ob praznovanju konca druge svetovne vojne in začetka prve svetovne vojne na proslavah videli preveč razkazovanja orožja. Kakšno je razmerje med produkcijo orožja in mirom? Bi odločitev za nič produkcije orožja prinesla več miru v svetu?

Vprašanje za politike, državnike (če jih je še kaj). Verjetno naivno razmišljanje, a če ne bi nihče imel koristi od prodaje orožja in vojn, bi verjetno prej zavaladal pravi mir, mir kot vrednota in ne mir kot strah pred orožjem in vojno. A zgodovina nam od izгона prvega človeka iz raja dokazuje, da je pričakovati kaj takega prej utopija kot realnost. Ne glede na to pa verjamem, da bi manj orožja gotovo pomenilo manj gorja.

Neža Kogovšek iz Mirovnega inštituta vabi, da bi »ustvarili pogoje za mir«. Božidar Voljč, predsednik Državne komisije za medicinsko etiko, pa je rekel, da je Svetovni etos potreben tam, kjer vlada nasilje, kapital in manipulacija. Kaj lahko ustavi vojne v Siriji, Palestini, afriških državah, teroriste v Parizu in drugje?

V preambuli Splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki jo je Generalna skupščina Združenih narodov razglasila kmalu po koncu druge svetovne vojne, piše, da je priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe ter njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode,

pravičnosti ter miru na svetu in da sta zanikanje ter teptanje človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest, in nadaljuje, da so se vse države članice zavezale, da bodo v sodelovanju z Združenimi narodi pospeševale splošno in resnično spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Lahko nadaljujem le s ciničnim vprašanjem: ali dandanašnji državniki ne sprejemajo več na težkih izkušnjah ter grozotah prve in druge svetovne vojne porojenih zavez, sprejetih s Splošno deklaracijo?

Anton Stres, upokojeni škof Kato-liške cerkve, Mojca Savski, predstav-nica budistične skupnosti, in mnogi drugi so opozarjali na po-men osebne odgovornosti: »Ima-mo moč oblikovati svojo priho-dnost.« Je to korektiv trditve, da je osrednja vrednota demokracije »vladavina prava«? Pravne regula-cije odpovedo, če ni osebno etično zavezanih ljudi. Kaj menite?

Temeljni elementi vladavine prava so pravnost (vezanost na pravo, spoštovanje prava), demokratičnost (brez katere obstaja nevarnost diktature) in spoštovanje človekovih pravic. Vse troje zahteva osebno odgovornost in ne nazadnje tudi moralno ali etično zavez-anost (odgovornost). Gre za povsem osebno odgovornost do sebe, svojega bližnjega, do ožje in širše skupnosti, ki ji pripadam, odgovornost do narave, do kulture ...

Predsednik Konfederacije sindi-katov Pergam Jakob Počivavšek je izpostavil temeljne vrednote: delo, spoštovanje sodelavcev, so-lidarnost, znanje, socialni dialog, varstvo delavskih pravic. Sindikati skušajo zavirati pospešen proces razslojevanja družbe, kopičenje bogastva pri nekaj posameznikih in obubožanje mnogih. Ali v kapi-talizmu lahko ustvarimo pravično družbo?

Najprej bi morali odgovoriti na vprašanje, kaj je pravična družba. Ali je pravno urejena država tudi pravična? Ob načelo pravne države postavlja-mo vedno tudi načelo socialne drža-ve. Država je tako kot pravo človeški

produkt, naše delo. Njegov namen ali smoter bi moral biti v teženju k čim bolj pravični družbi, k pravičnemu pravu. Vse, kar so poudarjali govorniki, so nedvomno sredstva za doseganje pravične družbe. Gre za cilj. In ne vi-dim razloga, zakaj k temu cilju ne bi mogli težiti tudi v kapitalističnem sistemu.

Janja Roblek, predsednica Sloven-skega sodniškega društva, je pou-darila pomen neodvisnosti sodni-kov. Zakonodajna oblast je preveč podvržena izvršni, saj stranka, ki zmaga na volitvah, dobi izvršno in zakonodajno oblast. Je tretja veja oblasti, sodstvo, dovolj samostoj-no? Bi zato sodstvo lahko odigralo večjo vlogo pri uveljavljanju eti-čnih standardov v naši družbi?

Ali so sodniki neodvisni (torej da so pri sojenju vezani samo na Ustavo in zakon), je najprej in predvsem odvisno od njih samih. Vezanost na Ustavo in zakon pa ne pomeni le, da ne sme nihče vplivati na sodnike oziroma jim dajati navodila, kako naj sodijo, tem-več tudi, da morajo biti pri sojenju nepristranski in da ne smejo soditi arbitrarno (samovoljno). Na drugo vprašanje je odgovor pozitiven. Trdijo, in s tem se strinjam, da je neodvisno in nepristransko sodstvo nujen pogoj za obstoj vladavine prava in za zagotavlja-nje pravične družbe v smislu enakega obravnavanja vseh. Brez neodvisnega in nepristranskega sodstva ni pravne države. Neodvisno in nepristransko sodstvo je tudi naša pravica.

Metka Penko Natlačen iz Gospo-darske zbornice je trdila, da soci-alni dialog ni možen, če ni zavezan temeljnim vrednotam. Kakšen je odnos med etiko in pravom?

Razmerje med moralno (etiko) in pravom je precej kompleksno. Ko pa govorimo o socialnem ali katerem koli drugem dialogu, se strinjam s trditvijo, da ni možen, če ne temelji na vredno-tah, na etiki. Pri dialogu ne gre prven-stveno za pravna vprašanja, temveč za odnos med dvema ali več stranmi, ki so udeležene v dialogu. Ta odnos mora temeljiti na nekaj predpostav-kah: izhajati mora iz enakopravnosti

vseh udeleženi; nobeno stališče ni 'a priori' večvredno, pomembnejše ali prednostno; vsi udeleženci morajo biti pripravljeni na popuščanje in na priznanje relevantnosti stališč drugih; biti morajo pripravljeni sprejeti, da je njihovo stališče nesprejemljivo ali

vira ljudi k etičnemu vedenju ali je ostala le votel formalni okvir?

Tudi sam menim, da imamo mnogokrat samo polna usta človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pogosto se do njih obnašamo potrošniško. Če gre za moje pravice, jih seveda z vs

družba storimo, da bi se ponotranjenje vrednot dogajalo bolj hitro, bolj učinkovito, da bi ustvarili pravičnejšo družbo?

Citiral sem našega velikega pravnika dr. Leonida Pitamica. Naj ponovim citat: »Ne bomo je ustvarjali, ne bomo je delili in ne bomo našli pravice, če ni pravičnosti v nas!« Ni kaj dodati. To je tudi odgovor na vprašanje razmerja med pravom in moralo, tako z zornega kota tistega, ki pravo ustvarja (zakonodajalca), kot tistega, ki mora to pravo spoštovati. Pravo, ki se oddaljuje od nekih splošnih moralnih norm ali od splošnih vrednot, bo težko spoštovano, ker ga bodo naslovljenci imeli za nekaj vsiljenega, za nekaj, kar se ne ujema z njihovim vrednostnim sistemom. Pa tudi človek, ki ne spoštuje niti osnovnih moralnih norm niti temeljnih skupnih vrednot, ne bo spoštoval prava.

Foto: Petra Duhamov

celo napačno, in zelo pomembno je zavedanje, da kompromis ni poraz.

**Marko Pogačnik, Unescov ume-
tnik za mir, je – kakor nekateri
drugi predavatelji – poudaril du-
hovno razsežnost vsega bivajočega
in pomen sodelovanja vseh bitij.
Naša družba dovolj gradi na du-
hovni motivaciji za etično vedenje
državljanov?**

Strinjam se z njegovimi poudarki. Bojim pa se, da je naša družba pozabila ali zanemarila duhovno in transcen-
dentalno dimenzijo človeškega bitja.

**Janez Krek, dekan Pedagoške
fakultete v Ljubljani, je dejal, da
sodobne družbe slonijo na demo-
kraciji, pluralnosti in človekovih
pravicah. Filozofija človekovih
pravic še ustvarja soglasje in moti-**

vehemenco zagovarjam, istočasno pa pozabljam, da so na drugi strani pravice obveznosti, da imajo enake pravice tudi drugi in da se moje pravice nehajo tam, kjer se začnejo pravice drugih. Ko govorimo o človekovih pravicah in moralnem vedenju, pa menim, da gre za vzajemen odnos. Spoštovanje dostojanstva in pravic, ki izvirajo iz dostojanstva, je prvenstveno moralna obveznost, pravna obveza je sekundarnega pomena, je prisila za tistega, ki ne sprejema moralne, notranje zaveze.

**Naj dodam še misel, ki ste jo iz-
rekli: da ne bomo ustvarili pra-
vičnosti, če ni pravičnosti v nas.
Vrednote je treba ponotranjiti. V
tem procesu so mnogi (na primer
tudi Nevzet Porić, tajnik Islamske
verske skupnosti) poudarili vlogo
družine in učiteljev. Kaj lahko kot**

Mislím, da smo v zadnjem času priča obema pojavoma.

**Katere so temeljne vrednote naše
družbe?**

Poglejmo kar v Ustavo. Človekovo dostojanstvo in iz njega izvirajoče pravice in svoboščine, vladavina prava, demokratična ureditev, socialna država, osebna in ekonomska svoboda. Ob vstopu v Evropsko unijo smo ponovili in poudarili svojo zavezanost skupnim vrednotam: spoštovanje človekovega dostojanstva, svobodo, demokratično ureditev, enakost, vladavino prava in spoštovanje človekovih pravic, vključno s pravicami manjšin. Tako smo se odločili, tako smo zapisali in podpisali. Smo mislili resno?

**Gospod Mozetič, hvala za vaš čas
in odgovore. ■**

Biti učitelj fizike

✍ Boris Kham

*Živimo v objemu narave in časa
ter s smo del božjega stvarstva.*

*V tem prostoru dojemamo
urejenost, množico dimenzij,
lepoto, smotrnost in kamor koli
pogledamo ali stopimo, če le
ustavimo korak in se ozremo
okoli sebe, lahko sprejemamo
govorico narave. Iščemo
odgovore, kje smo in kaj smo,
zakaj je noč in zakaj je dan,
zakaj se gibljemo okoli Sonca.*

*Odkrivamo in spoznavamo red
in zakone, po katerih vse deluje.
Naša misel poleti v vesolje, v svet
atomov ali v svet rastlin in živali.*

Hlastamo po odgovorih!

Utrinek o razsežnostih

Ustavili se bomo pri nočnem nebu, delu božjega stvarstva, ki nas pritegne zaradi svojih razsežnosti. Za boljše razumevanje nadaljevanja premislimo o spodnjem utrinku opazovanja v naravi:

Tema je zakrila pokrajino. Gledam proti jugu, kjer v daljavi žarijo luči italijanskih mest, na zahodu je mogočna kepa Mangart.

Pogled mi drsi po nebesnem svodu od severa proti jugu in nad mano se zalesketajo biseri najrazličnejših barv in sijev, zvezde. Kako daleč ste? Preko neba se vije svetel pas, Rimska cesta (Mlečna pot). Usedem se in razmišljam o tej cesti. To je naša galaksija, kjer smo doma, ima obliko ovalnega krožnika, ki je sestavljen iz 400 milijard zvezd (sonc), in hiti po prostranstvu vesolja s hitrostjo 90 km/s. Kaj to pomeni? Da bi v eni minuti prepotovali 5.400

km ali v eni uri 324 000 km. In to ni vse. Naša Zemlja (naš sončni sistem) se giblje okoli središča galaksije s hitrostjo 260 km/s. Če bi mi lahko potovali s tako hitrostjo, bi bili v eni sekundi iz Ljubljane v Portorožu in nazaj. Kje smo in kam gremo? Vse se dogaja v prostoru in času.

Najprej me teleskop popelje v Velikega medveda, da ujamem 12 milijonov svetlobnih let oddaljeno galaksijo M 82, ki je kakor tanka cigara, ki je na sredi debelejša kot na obeh koncih. Gledam, kaj se je dogajalo na tej galaksiji pred 12 milijoni let, toliko časa svetloba potuje do nas (1 sv. leto je 9,5 bilijona km, hitrost svetlobe je 300.000 km/s). Na sredi opazim razklanost in na obeh straneh te razklanosti je svetlejša kot na koncih. Torej je svetloba potovala do nas 12 milijonov let in to s hitrostjo 300.000 km/s. V zornem polju teleskopa pa je tudi galaksija M 81, ki je od M 82 oddaljena le 150.000 svetlobnih let. Doživim jo kot vetrnico, opazim celo nekaj krakov. Potem se odpeljem v 46 milijonov svetlobnih let oddaljeno galaksijo M109, ki ima

premer 100. svetlobnih let in sveti kot 19 bilijonov sonc.

Ko razmišljam o vsem tem, ne morem mimo misli filozofa Janeza Janžekoviča, ki je v knjigi Smisel življenja zapisal: »Tudi preprost človek, nešolan človek, ki ima bistre oči, uvidi, da narava ni slepo mešanje snovi, marveč da je v njej marsikaj tako pametno in duhovito zasnovanega, da daleč prekaša vse, kar je zmožen ustvariti človeški razum.«

Učitelj ni le podajalec snovi

In kako v današnjem času, ko hitimo eden mimo drugega in mimo lepote narave, ozaveščati, racionalno razmišljati in čuditi se naravi?

Izhajam iz štiridesetletnih izkušenj poučevanja fizike na osnovni šoli in gimnaziji, poučevanja matematike na osnovni šoli, iz različnih medpredmetnih, astronomskih taborov, ki sem jih vodil ali pa bil mentor skupine.

V praksi se vsak dan srečujemo z vprašanjem, kako prenesti snov na učence, da bo zanimiva, kakovostna, povezovalna, da bo sledila učnemu načrtu itd. Kako učiti, da ne bo npr. fizika 'zamorila' učencev, da jih ne bo 'strah'?

Pomembno je, da se problema zavemo, da razmišljamo o tem in ga poskušamo rešiti tako, da bomo zadovoljni mi in učenci. Prav je, da poudarimo, da vseh učencev ne bomo nikoli do konca motivirali. Uspeh je že, če dijaki ne 'zasovražijo' fizike.

Učitelj mora biti predan svojemu poklicu in fiziki. Fiziko mora ljubiti, jo ponotranjiti in jo podajati z žarom in navdušenjem. Poučevanje fizike ni le podajanje znanja o naravi, temveč se učitelj sreča ob tem še s psihologijo, sociologijo in pedagogiko, saj ima pred sabo učence, ki niso avtomati

Foto: Peter Prebil

za sprejemanje znanja, temveč celovite osebnosti in potrebujejo celovit razvoj (osebnosti). Učitelj v razred prinese svoje pojmovanje o učenju, o odnosu do narave, do soljudi in vse to vpliva na podajanje snovi. Učitelj mora obvladati svoj predmet, mora biti razgledan, samostojen, ozaveščen, spoštovati mora učenca, mu znati prisluhniti ter mu poskušati pomagati, če je zašel v težave. Dober učitelj mora imeti živahno in radostno glavo. Odprt mora biti za nova spoznanja in zmožnost, da uporabi različne sloge poučevanja. Imeti mora čut za mlade, da prisluhne tudi osebnim težavam. Imeti mora smisel za humor, a biti mora tudi dosleden.

“ Učitelj mora obvladati svoj predmet, mora biti razgledan, samostojen, ozaveščen, spoštovati mora učenca, mu znati prisluhniti ter mu poskušati pomagati, če je zašel v težave. Dober učitelj mora imeti živahno in radostno glavo. ”

Ob tem, kakšen mora biti učitelj, mi je blizu misel Johannesesa Keplerja: »Ljudem sem hotel pokazati vzvišenost stvarstva, kolikor je moj omejeni um mogel doumeti neskončnost.«

In še dve misli Pavla Kunaverja, velikega pedagoga naravoslovja: »Bil sem pedagog iz prepričanja, ne po poklicu.« In: »Človek je dolžan vse, kar lepega in dobrega ve, predajati naprej mladini.«

Pri dojemljanju narave je osnovni aksiom: »Znati moramo prisluhniti tišini narave in slišati njen šepet.«

Učitelj fizike ni klasičen raziskovalec fizike, temveč je lahko in mora biti raziskovalec poučevanja fizike. Učitelj se mora truditi stremeti k zgornjim idealom (ciljem). Vendar vsak učitelj stopa po svojih specifičnih poteh. ■

Viri

Strnad, Janez (2006): *O poučevanju fizike*. Ljubljana: DMFA – založništvo.

Janžekovič, Janez (1966): *Smisel življenja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Kham, Boris; Prosen, Marijan (2010): *Viljem Ogrinc, Ivan Tomec, Pavel Kunaver v astronomiji*. Ljubljana: Jutro.

Matematika je lahko tudi lepa

✍ Majda Srna

Že Galileo Galilei je zapisal, da nam narava govori v jeziku matematike. V tempu življenja se le redko ustavimo, da bi pogledali lepo obliko polžka, drevesa, cvetlice. Ne zavedamo se, da nas prav takšne malenkosti bogatijo in osrečujejo.

Svojim učencem želim pokazati, kako bogat in lep svet se skriva v geometrijskih vzorcih na papirju in v naravi ter da je tudi matematika lahko lepa.

Verjamem, da vsak otrok skriva v sebi številne nadarjenosti in se trudim, da bi jih poiskala. Moje delo se ne omejuje zgolj na matematiko in fiziko, temveč tudi na skrb za dobre medčloveške odnose, skrb za naravo in živali ter za vzgojo odgovornih ljudi. Učence spodbujam za sodelovanje na različnih razstavah, festivalih znanosti, kulturnih prireditvah, tekmovanjih in raznovrstnih sejmih.

Že več let vodim krožek Naravoslovje in tehnika. V krožku se družijo učenci različnih starosti, vsem pa je skupna ljubezen do narave ter naravoslovnih znanosti. V okviru krožka izvajam različne dejavnosti, ki jih vsako leto prilagajam znanju in zanimanju učencev. V juniju 2015 sem v Londonu, na mednarodnem festivalu *Science on stage* predstavila projekt s fizikalno vsebino o optičnih napravah.

Veliko časa posvečam tudi ekologiji, saj sem prepričana, da je poslanstvo pedagogov tudi ozaveščanje otrok, staršev in širše družbene skupnosti z okoljskimi problemi in varčno rabo energije.

Večji projekt z naslovom Lepota geometrije, ki ga opisujem v tem pri-

spevku, je potekal tri leta. Učenci dveh različnih generacij osmega razreda so s pomočjo šestila in ravnila načrtovali zanimive geometrijske vzorce od polžastih spiral do Pitagorovega drevesa, različnih fraktalov in sakralnih vzorcev. Ugotovili so, da podobne vzorce lahko najdejo tudi pri rastlinah in živalih v naravi. Med fraktale v naravi spadajo npr. gore, oblaki, drevesa in grmi ter veliko ostalih rastlin, na primer cvetača in praprot. Tudi brokolijevo obliko bi lahko označili kot fraktal; vsaka glavica je sestavljena iz niza manjših brstičev, urejenih v logaritemski spirali.

Otroci so izbrali vsak svoj vzorec, ga opazovali in razmislili, kako ga bodo narisali. Nato sem jim podala od ene do največ pet opornih točk, ki sem jih za vsak vzorec predhodno preračunala in določila njihovo lego na papirju formata A1. Načrtovanje zahtevnejših vzorcev je zahtevalo veliko iznajdljivosti, vztrajnosti in matematične logike, saj so učenci morali za vsako črto poiskati npr. predhodno narisano vzporednico, oglišče, vrstni red. Narišanih črt niso smeli radirati, saj bi z brisanjem pokvarili podobo izdelka. Risali so z velikim veseljem in sproti opazovali vzorce, ki so se porajali na papirju pod svinčnikom, ravnilom in šestilom. Na koncu so slike pobarvali s suhimi barvicami in tako še polepšali izdelke ter dodali osebno noto.

Sodelovali so: Laura Miklič, Taja Primožič, Anja Štros, Chenyun Lin, Vesna Vrankar, Živa Kopavnik, Petra V. Đurđević, Ana Dvoršak, Blaž Mekina, Katarina Erman, Eva Heberle, Janina Jemc, Katja Kranjec, Urška Kužet, Ajda Rakovec Širovnik, Ana Rejc in Viktorija Svetina. Obsežna zbirka slik je navdušila tudi obiskovalce razstave, ki je prepotovala Slovenijo od Jesenic, preko Bleda, Radovljice, Lesc, Brda pri Kranju do Črenšovcev. ■

Vrednote in etična vzgoja v zgodnjem najstništvu

✎ Vojko Strahovnik

Projekt ETHIKA: Etika in vrednote v šolah in vrtcih je mednarodni projekt v okviru programa Erasmus+, katerega cilji so razvijati in spodbujati inovativne prakse na področju etike, vrednot in kritičnega mišljenja, razvoj učnih gradiv in metod ter s tem doseči povečanje priložnosti za izobraževanje in usposabljanje učiteljev in vzgojiteljev. Želimo doseči tudi večjo ozaveščenost na ravni izobraževalnih politik o pomenu etike in vrednot ter večji vnos teh vsebin v izobraževalne poti učiteljev in vzgojiteljev. V okviru projekta v reviji Vzgoja predstavljamo štiri vsebinske sklope s tega področja, ki smo jih razdelili glede na teme ter starost in razvoj otrok. V tej zadnji številki v letu 2015 predstavljamo nekaj metodoloških pristopov k vzgoji za etiko in vrednote za starostno obdobje zgodnjega najstništva (11 do 14 let).*

Razvoj kritičnega mišljenja ter oblikovanje osebnosti v obdobju zgodnjega najstništva

Celostna vzgoja in izobraževanje imata ključni pomen v ustvarjanju in prenosu znanja ter pripravi posameznika za nadaljnje življenje in delo ter sta tako poleg znanosti postala eden od temeljnih stebrov

družbenega razvoja. V tem kontekstu imajo vzgoja za etiko, medkulturni dialog in kritično mišljenje pomembno vlogo pri izoblikovanju moralno zrelega posameznika. Dialoška narava etike in etične vzgoje napotuje k odprtosti do drugega in nas spodbuja, da smo odprti v procesu skupne rasti in učenja. Vseobsegajoča narava etične refleksije terja celostni pristop, s katerim etične vsebine obravnavamo pri večini ali celo pri vseh šolskih predmetih, zunajšolskih dejavnostih in v šolskem življenju kot celoti. Najstnikom je pomembno, kaj si drugi mislijo o njih in s postopnim odkrivanjem sebe začnejo oblikovati svojo lastno identiteto (Boeree, 2006; Erikson, 1950). Pri izgradnji lastne identitete je razvoj kritičnega mišljenja zelo pomemben. Drugi izjemno pomemben vidik pa je razvoj in gradnja značaja. Zato v tej številki predstavljamo ti dve tematiki oz. metodi s primeri učnih aktivnosti.

Kritično mišljenje

Kritično mišljenje je bistveno povezano z izvori filozofije; korenine pojma so v grški besedi *kritike*, ki pomeni umetnost presojanja ali mišljenja. Kritično mišljenje je reflektirajoče mišljenje, ki se sprašuje o tem, kaj verjeti in kako delovati; v širšem smislu je povezano s Sokratovim načelom, da »ni vredno živeti nepreiskanega življenja«. Motivacija za kritično mišljenje v okviru vzgojnega procesa je, da se morajo otroci naučiti, kako misliti in ne samo, kaj misliti. Kritično mišljenje velja za utemeljeno, natančno in odzivno mi-

šljenje, ki vsebuje dobro definirane in jasne pojme ter je zato tudi izhodišče za kultiviranje razmišljujočega, kritičnega in avtonomnega posameznika. »Na kratko, idealni kritični mislec je nagnjen k temu, da poskuša 'povedati bistvo', pošteno in jasno predstaviti trditev in da je skrben do drugih (slednje je pomožno, ni konstitutivno); nadalje, idealni kritični mislec je sposoben razjasniti, poiskati in presoditi osnovo stališča, razumno sklepati iz osnove, z domišljijo predvideti in povezati, vse to pa počne hitro, občuteno in z veliko retorične spretnosti.« (Ennis, 2011)

Obstajajo številni pristopi vpeljave kritičnega mišljenja, in sicer: (a) s posebnimi krožki ali učnimi urami o kritičnem mišljenju; (b) s prepojitvijo, kar pomeni, da ga eksplicitno vpeljemo v redne predmete in šolske dejavnosti; (c) s potopitvijo, kar pomeni, da kritično mišljenje vpeljemo, a ne nujno na ekspliciten način (Ennis, 1997). Na začetku je najboljši pristop potopitev, toda skladno s kognitivnim in moralnim razvojem lahko postopno uporabimo bolj eksplicitne pristope. Pri tem se lahko osredotočimo na tehtno argumentacijo; poiskati moramo torej dobre razloge za svoje trditve oz. primerno odgovoriti na vprašanje, zakaj zastopamo določeno stališče ali zakaj tako mislimo. Če na primer nekdo trdi, da se bo kovanec razširil na vročini, ga vprašamo, zakaj tako meni. Eden od načinov, kako zagotoviti pomožno verigo razlogov bi bil, da je kovanec narejen iz kovine in da se kovina na vročini razširi. Argument je niz stavkov, ki ga sestavljajo premise

Več o projektu: <http://www.ethics-education.eu/home/index.htm>

(razlogi) in sklep, ki sledi iz premis. Primer enostavne oblike argumenta je:

Vsi ljudje so smrtni.	premise
Sokrat je človek.	
Sokrat je smrten.	sklep

Vidimo lahko, da sklep sledi iz premis, torej: če so premise resnične, je tudi sklep resničen. Seveda niso vsi argumenti v našem vsakdanjem življenju tako enostavni, a na splošno dobra argumentacija vedno sledi pravilni strukturi mišljenja in sklepanja. Argumentacija lahko združuje več argumentov, ki podpirajo isti sklep, ali celo protiargumentov (argumenti, ki nasprotujejo prvotnemu sklepu), ki se jih nato v argumentaciji ovrže.

V kritičnem mišljenju je pomembno ustvariti vzdušje, kjer bodo prevladovali zaupanje, odprtost in nekaj humorja. Tekmovalnost naj v primerih kritičnega mišljenja ne igra ključne vloge. Nadalje, spodbujanje kritičnega mišljenja pri otrocih zahteva tudi spodbujanje kritičnega mišljenja pri učiteljih: pripravljeni morajo biti izpraševati lastna stališča, prevzeti nove perspektive in dopustiti, da učenci izzovejo njihovo mnenje. Kritično mišljenje pomaga otrokom, da bolj utemeljeno presojujejo in posledično delujejo bolj razumno, odgovorno ter se zavedajo možnih posledic svojih odločitev in dejanj. Prenos iz okvira razreda v vsakdanje življenje je lahko težaven, vendar ga je mogoče premostiti z uporabo konkretnih primerov, igro vlog ali projekti. Obstaja nekaj splošnih priporočil, ki jih je razvil Jahn (2013):

- mišljenje potrebuje spodbudo; izkušnje presenečenja, dvoma ali mejnih situacij so še posebej primerne za ta namen (npr. branje zapletene zgodbe ali prikaz prizora iz filma);
- vedno naj bo vzpostavljena povezava z življenjem otrok;
- o dani temi je treba spregovoriti z različnih zornih kotov; učitelj naj sicer podaja predloge in nasvete, a predvsem naj prisluhne idejam učencev;
- miselni proces je lahko mestoma ekspliciten, da učitelj lažje prepozna miselne strategije učencev in jim na

Foto: Nataša Pezdir

osnovi tega svetuje glede kakovosti, svoje strategije pa predstavlja kot zglede;

- faze socialne interakcije naj se izmenjujejo s fazami refleksije in kontemplacije; primeri faz interakcije so različne oblike razprav (glej tudi sokratski dialog), igra vlog, izmenjava idej itd., primeri faz refleksije so branje besedil, zapisovanje misli na določeno temo ali naučeno snov.

Učna aktivnost: Razprava in porota

Razred razdelite na tri skupine, ena skupina naj vključuje tri člane (porota), drugi dve (skupina A in skupina B) naj imata enako ali vsaj približno enako število članov. Predstavite jim zgodbo s primerom etične dileme, ki ima odprt zaključek, tako da dopušča dve možni dejanji (npr. oseba C v zgodbi naj bi pomagala osebi D ali ne). Nato razložite pravila igre. Skupina A ima nalogo, da zagovarja dano trditev (npr. oseba C je moralno zavezana, da pomaga osebi D), medtem ko mora skupina B zagotoviti protiargumente. Obe skupini imata na voljo pet do deset minut za pripravo in predstavitev čim večjega števila argumentov. Nato začnite s skupino A; idealno je, če vsak član skupine predstavi en argument. Če je več argumentov kot članov, naj

se vrstni red ponovi, ali pa vprašajte, če želi še kdo kaj dodati. Člani skupine B in člani porote morajo pozorno poslušati. Takoj zatem naj člani skupine B predstavijo svoje argumente in protiargumente. Ko končajo, ima skupina A nekaj časa za odgovor, potem pa lahko zaključi skupina B. Poroti je dana naloga, da sprejme razsodbo na podlagi argumentov, ki sta jih predstavili obe skupini. V petih minutah se morajo odločiti in pripraviti obrazložitev, ki jo na koncu razglasijo.

To je odlična vaja za urjenje argumentiranja in kritičnega mišljenja, obenem pa uči, kako biti strpen in pozoren do drugih. Učenci se lahko znajdejo v položaju, ko morajo zagovarjati stališče, v katerega morda niti ne verjamejo in sami ne bi presojali v tej smeri. Naučijo se sodelovanja in v vlogi porote tudi doseganja kompromisov.

Vzgoja značaja in vzgoja za vrline – metoda Melarete

Vzgoja značaja je vzgoja značajskih lastnosti ter je pomembno utemeljena v etiki skrbi in vrlinski etiki. V grščini je *melete* eden od izrazov, ki označuje skrb, izraz za vrlino pa je *arete*. Metoda *Melarete* je nastala na podlagi raziskave o etični vzgoji ter preiskovanja procesa

etičnega mišljenja pri otrocih in odkrivanja različnih dejavnosti ter strategij, ki spodbujajo takšno mišljenje (Mortari in Mazzoni, 2012). Aristotelova etika temelji na predpostavki, po kateri dobro življenje sestoji iz razumnega delovanja, ki je posledica usklajenosti duše z vrlinami. To je izhodišče za jedro metode *Melarete*, ki etiko razume predvsem kot odgovor na vprašanje, kako dobro živeti. Povezana je s starogrškim modelom vzgoje *paideia*, kjer je poudarek na kritičnem mišljenju.

Glavne učne dejavnosti v okviru te metode so:

- pogovori o etičnih vprašanjih (določitev etičnega problema, razprava o pojmi, zagatah ipd.),
- branje zgodb in pisanje s poudarkom na etičnih vsebinah,
- zapisovanje osebnih in etično pomembnih življenjskih izkušenj.

Naše misli določajo našo identiteto; z mišljenjem usmerjamo naše čustve-

no življenje in določamo način našega bivanja. Ozaveščanje lastnih misli je pomembno ontogenetsko dejanje, ki ga lahko izpeljemo skozi pisanje. Pisanje je izkristalizirana misel. Ko med pisanjem izražamo svoje misli, hkrati opazujemo svoje izkušnje in način, kako jim pripisujemo smisel. Da bi izurili naše miselne sposobnosti, mora pisanje postati disciplinirano, redno in trajno. Redno pisanje (tudi ko se ne zgodi nič posebnega) kultivira notranji pogled duha in izostri naše zavedanje o njegovem delovanju. Z metodo *Melarete* te poudarke vpeljujemo v vzgojo in otroke učimo, kako biti pozoren v odnosu do svojih misli in dejanj. S pisanjem jih spodbujamo, da zapisujejo svoja doživetja in dejanja ter o njih premišlujejo z ozirom na vrline.

Melarete kot posebna metoda etične vzgoje pripisuje osrednji pomen vrlinam, tako kot vzgoja značaja. Ima dva osrednja cilja: spodbujati težnje

po doseganju dobrega ter razvijati sposobnosti za analitično in kritično presojo etičnih vprašanj. Podobno kot filozofija za otroke zastopa stališče, da so otroci dobri misleci, da so sposobni obvladovati višje kognitivne veščine, smiselno sklepati in da jih zanimajo etične vsebine. Za razliko od filozofije za otroke pa te metode ne zanima filozofija kot veda, temveč kot način, kako razmisliti o nečem, kar ima pomen in kar otroci poznajo iz lastne izkušnje, in torej po tej poti spodbuja moralni razvoj otrok. Medtem ko filozofija za otroke zagovarja razvoj »skupnosti, ki se v pogovorih uči filozofskih veščin«, *Melarete* razred razume kot »skupnost mislečih«. Ena izmed možnih dejavnosti sestoji iz razmišljanja o izkušnjah in dejanjih, npr.:

- poslušanje in pripovedovanje o krepostnih dejanjih, ki so jih otroci storili, izkusili ali doživeli;
- razčlenitev okoliščin, v katerih se je

Foto: EA

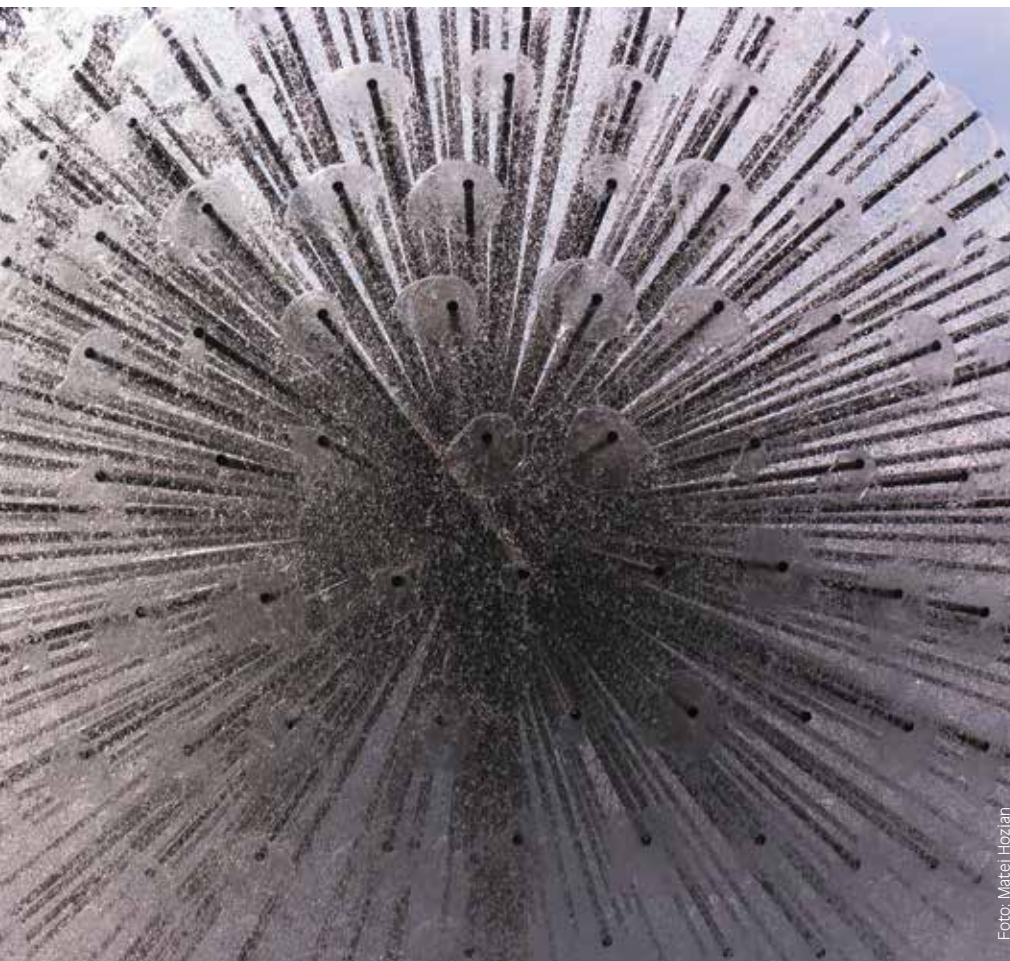

Foto: Matej Hozian

zgodilo krepotno dejanje, o mislih in čustvih, ki jih je vzbudilo;

- razpravljanje v razredu in učenje osnovnih veščin sporazumevanja.

Pisanje dnevnika o vrlinah

Najprej na podlagi pogovora in izkušenj določimo tiste vrline, ki so najbližje izkušnjam otrok (npr., velikodušnost, pogum in spoštovanje) ter metode za osebnostno rast: (a) igranje; (b) opazovanje drugih (odraslih in vrstnikov) in krepotno igranje vlog; (c) učenje – odrasli pojasnijo, kako ravnati krepotno. Potem otrokom predlagamo, da pišejo osebni dnevnik o vrlinah. Izberejo naj si zvezek, v katerega naj zapisujejo svoje vtise, izkušnje in vse, kar se naučijo o krepotnem življenju in vrlinah. Spodbudimo jih, naj opisujejo zlasti tiste osebne izkušnje, na osnovi katerih so spoznali, kako je biti velikodušen, pogumen in spoštljiv (kaj so storili, kaj so zaznali in česa so se naučili).

Igra Košara vrlin

Košara vrlin je dejavnost, ki ima dvojni namen: pozornost otrok usmeriti na pojem vrline in jim predstaviti etično presojanje kot razmislek o tem, kaj lahko vpliva na boljše odnose z drugimi ljudmi. Najpomembnejše so izkušnje otrok in njihova prepričanja, ko pričnemo z dejavnostjo. Določena dejavnost ima vzgojni pomen predvsem takrat, ko jo je mogoče navezati na izkušnje učencev. Zato predlagamo dejavnost, v kateri se lahko otroci vključijo v premislek o pojmu vrline. Zanima nas zlasti pomen, ki ga otroci pripisujejo besedam ter svetu okoli njih. Ali poznajo različne vrline? Kako jih umeščajo v vsakdanje življenje? V učilnici pripravimo tri košare in trideset kart: na desetih naj bodo napisana imena stvari, na desetih vsakdanje situacije, na desetih pa imena in/ali opisi vrlin. Karte razdelimo med otroke, tako da vsak dobi vsaj eno karto. Pogledajo naj svoje karte, ampak naj

si ne izmenjujejo informacij. Ko so vse karte razdeljene, jim pojasnimo pravila igre. Izberemo enega, ki bo z igro pričel. Stopi na sredo kroga, izbere eno izmed kart od drugih otrok ter glasno prebere, kaj piše. Če gre za stvar, drugi otroci iz svojih rok umaknejo karte, ki se nanašajo na isto kategorijo. Nato lahko izbere naslednjo karto. Zopet prebere naglas in ponovimo od prej, nato izbere še tretjo karto, tako da ima sedaj vzorec: stvar + situacija + vrлина. Ko ima vse tri, jih mora povezati v zgodbo ali izkušnjo, v kateri se je udeležila ta vrлина. Ko z njo zaključijo, razporedi karte v košare po teh vrstah. Zadnji, ki mu je izročil tretjo karto, prevzame njegovo mesto in spet ponovimo igro, dokler kart v rokah otrok ne zmanjka. Medtem ko otroci povezujejo vrline s situacijami, lahko razberemo dvoje: katere od desetih vrlin, ki so uporabljene v igri, otroci poznajo in kako dobro ter kakšen pomen pripisujejo izbrani vrlini. ■

Literatura

Boeree, George C. (2006): *Personality Theories*. Erik Erikson. Pridobljeno: 16. 4. 2015 s <http://webpace.ship.edu/cgboer/erikson.html>.

Ennis, Robert H. (1997): Incorporating Critical Thinking in the Curriculum: An Introduction to Some Basic Issues. V: *Inquiry* 16 (3): 1–9.

Ennis, Robert H. (2011): *The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities*. Pridobljeno: 19. 2. 2015 s http://faculty.education.illinois.edu/rhennis/documents/TheNatureofCriticalThinking_51711_000.pdf.

Erikson, Erik (1950): *Childhood and Society*. W. W. Norton & Co.

Jahn, Dirk (2013): »Was es heißt, kritisches Denken zu fördern. Ein pragmatischer Beitrag zur Theorie und Didaktik kritischen Nachdenkens«. V: *Mediamanual* (28): 1–17.

Mortari, Luigina & Mazzoni, Valentina (2012): *Le virtù a scuola. Questioni e pratiche di educazione etica*. Verona: Cortina.

- * Projekt je financiran s strani Evropske unije in slovenske nacionalne agencije za program Erasmus+. Vsebinska prispevka je izključna odgovornost avtorjev in tako v nobenem primeru ne predstavlja odgovornosti Evropske unije in slovenske nacionalne agencije za program Erasmus+.

Bodite budni

✂ Janez Poljanšek

»Za tisti dan ali uro pa ne ve nihče, ne angeli v nebesih, ne Sin, ampak samo Oče. Pazíte in bedite, ker ne veste, kdaj pride ta čas! Tako bo kakor s človekom, ki je zapustil svoj dom in šel na potovanje. Svojim služabnikom je izročil oblast, vsakemu svoje opravilo, vratarju pa je naročil, naj bedi. Bodite torej budni, ker ne veste, kdaj pride hišni gospodar – zvečer, opolnoči, ob petelinjem petju ali ob zori –, da vas ne najde spečih, če pride nenadoma. Kar pravim vam, pravim vsem: Bodite budni!« (Mr 13,32–37).

Budnost, čuječnost, pozornost – te besede pogosto slišimo ob koncu liturgičnega leta in v začetku adventnega časa. Za kakšno budnost gre? Na kaj naj pazimo? Ne gre toliko za strah, da bi nas nekdo presenetil kakor tat, tudi ne za strah pred nepričakovanim, pred skušnjavami, pred grehom. Poglejmo nekaj vidikov pomena te budnosti ali čuječnosti, ki nam lahko pomagajo v našem življenju v Duhu.

Varovati seme Besede

Najprej gre za budnost in pozornost, ko se približamo Božji besedi. Paziti moramo, da nam ptice ne vzamejo semena Božje besede, kakor beremo v Jezusovi priliki o sejalcu. Ptice so misli, skušnjave, raztresenost, skrbi, ki v naši notranjosti švigajo sem in tja ter jih je težko ujeti. Prihajajo iz

različnih strani, pozobljejo seme in odletijo. Potrebno je varovati seme, ga nekako objeti, pokriti z rokami, ga nežno zaščititi, da ptice ne bodo mogle blizu. Ne odganjajmo ptic, to ne bo pomagalo. Če namreč skušamo odgnati eno, pride deset drugih, od vseh strani. Vso svojo pozornost rajši usmerimo na seme. Tako bo moglo rasti in postati mogočno drevo. Potem bodo ptice lahko priletele in prebivale v njem, kakor beremo v drugi evangeljski priliki. Ne bodo mu mogle več škodovati. Budno torej varujmo seme Božje besede.

Božja beseda je polna Gospodovih obljub in budnost je povezana s tem, da ne pozabljamo nanje. V Svetem pismu se molivci pogosto obračajo na Boga z besedami: »Gospod, spomni se na svojo obljubo, ki si nam jo dal. Ne pozabi obljube, s katero si prisegel, da boš z nami ...« Obljuba je tista, ki ustvarja odnos bližine. Bog daje obljubo, mi pa smo vabljeni, da mu zaupamo in tako rastemo v zaupljivosti z njim. On je vedno zvest svoji obljubi. Te vrste budnost, se pravi spominjanje Božjih obljub, je znova zelo pomembna v času preizkušenj. Zakonca sta na primer pri poroki prejela blagoslov, ki je neke vrste obljuba Boga, da ju bo spremljal na skupni poti. Kadar pridejo težave, se zakonca vedno lahko obrneta h Gospodu in ga spomnita na njegovo obljubo. Vzemimo še primer, ko naredimo nek greh, recimo greh obsojanja drugih. Po navadi smo po grehu žalostni, potrti, tarejo nas občutki krivde, zelo dobri smo v tem, da se jezimo nase in se obtožujemo. Morda je bolje moliti takole: »Gospod, obljubil si, da ne boš obsodil tistih, ki ne obsojajo. Zaupam v tvojo obljubo. Pomagaj mi, da ne bom obsojal.« Koliko Božjih obljub je že vsakdo od nas prejel v življenju! Koliko blago-

slovov! Dobro je budno spominjati se teh obljub.

Zaznati Božjo naklonjenost

Budnost je povezana z Božjo naklonjenostjo do nas. »Gospod se je nagnil k vam in vas izbral« (5 Mz 7,7). Te besede, namenjene starozaveznemu Izraelu, so gotovo namenjene tudi nam. Bog je na naši strani, saj je s Kristusovo daritvijo na križu z nami sklenil zavezo, od katere ne more več odstopiti. Takšna ljubezen Boga je nora, je zapisal nek vzhodni cerkveni pisatelj. Žalostno pa je, da ljudje nismo najbolj prepričani o tej Božji norosti, o ljubezni, ki ne postavlja pogojev, in si mislimo, da si jo moramo najprej zaslužiti. Z vsem mogočim: s spreobrnjenjem, s poboljšanjem, z dobrimi deli, z molitvijo ... A ničesar si ni treba zaslužiti! Gospod se je nagnil k nam in je že na naši strani, razodeva nam svojo naklonjenost in ljubezen ne glede na naše kreposti. Namen budnosti je, da smo pozorni na to Božjo naklonjenost do nas, da je ne pozabljamo. To je še posebej pomembno, ko smo v preizkušnji ali ko pademo v greh. Kadar smo v potrtosti in nas morda dušijo občutki krivde, se hitro obrnimo k Bogu in mu recimo: »Gospod, ti si tu, z menoj, na moji strani. Zaupam, da si mi naklonjen in ti lahko izročim to stanje svoje duše. Ti me ne obsojaš.«

Velelnik »Bodite budni!« poziva tudi k temu, naj gojimo in ohranjamo zavest, da Bog prihaja, da je on Prihaja-joči. Vse naše življenje je hrepenenje po srečanju, bližini, okušanju, ljubezni, zaupnosti. Živeti pomeni iti nekomu naproti. O tem lepo govori prilika o desetih devicah (Mr 25,1–13). Device so vzele svoje svetilke in šle ženinu naproti. Ženin, ki prihaja, je središče

Foto: Marko Hrovat

njihovega življenja. Od veselja, ker so spoznale svojega pravega Ljubega, radost svojega srca, so se vsemu odpovedale, vse zapustile. Smisel njihovega življenja predstavlja srečati ga in iti z njim na svatbo, v tem je vse njihovo hrepenenje, vsa njihova strast, vsa njihova pozornost. Iti naproti Njemu, ki prihaja – v tem je povzetek našega krščanskega življenja, v tem dobi pomen vsakršno naše odrekanje, askeza, premagovanje. Prilika o desetih devicah se konča precej dramatično. Petim devicam je ženin dejal, da jih ne pozna. Žalostno. Toliko so se trudile, vse so zapustile in šle za njim, zdaj pa pravi, da jih ne pozna. Lahko bi rekli, da je bil njihov duhovni napor nekoristen. Te device niso bile budne, niso bile pozorne na to, da bi gojile takšen zaupljiv odnos z ženinom, ki bi dosegel višek na svatbi. Ostale so zunaj. Niso okušale sadov svoje odpovedi.

Potrpeti v preizkušnjah

Pomemben vidik budnosti je tudi potrpljenje, to je drža, v kateri vztrajamo do konca. »Kdor bo vztrajal do

konca, bo rešen« (Mt 24,13). Konec tu ne pomeni konec sveta ali konec našega življenja. Omenjena Jezusova beseda je bila namenjena prvim kristjanom v času preganjanja. Vztrajati do konca pomeni vztrajati v preizkušnji, dokler se nam v njej ne razodene Gospod. Pomeni ne pobegniti z bojišča (gre za duhovni boj), temveč prenašati vse okoliščine, stiske in nasprotovanja do konca, to je do trenutka, ko nam bo Gospod razodel smisel preizkušnje, skozi katero gremo. Ena takšnih preizkušenj je duhovna potrnost, v kateri se »duša čuti vsa lena, mlačna, žalostna in kakor ločena od svojega Stvarnika in Gospoda«, kakor je potrnost označil sv. Ignacij Lojolski v knjižici *Duhovne vaje*. V njej najdemo tudi nekaj napotkov, kako ravnati v času potrnosti. Najprej v tem času ne smemo delati pomembnih odločitev ne spreminjati tistih, ki smo jih naredili v času pred potrnostjo. Potem je potrebna zavest, da je potrnost neke vrste Božji vzgojni pripomoček: »Kdor je potrtn, naj pomisli, kako ga je Gospod za preizkušnjo prepustil njegovim naravnim močem, da se bo znal upirati raznemu beganju

in sovražnikovim skušnjavam.« Končno je treba »vztrajati v potrpežljivosti, ki je protiutež mučnemu nadlegovanju, ki prihaja nad človeka«.

Omenimo še en vidik čuječnosti, povezan je s skušnjavami. »Bedite in molite, da ne pridete v skušnjava!« (Mr 14,38). Tu je potrebna budnost, da nas ne zajame strah pred skušnjavami. Prva stvar, ki nam jo skušnjava(c) želi prebuditi, je strah. V strahu človek kar otrpne in je lahek plen skušnjave. Budnost, o kateri govori Jezus, pa se ne osredotoča toliko na skušnjava in strah, temveč na to, da ohranja zaupljiv odnos z Bogom. Bedite in molite, pravi Jezus. Molite! Kadar smo v njegovi družbi, v njegovi bližini, nam skušnjava ne bo mogla blizu. Vzemimo tole podobo: Mi smo v sobi, pred vrati pa skušnjavec pozorno prisluškuje. Če je v sobi tišina, bo odprl in vstopil, ker bo predpostavljaj, da smo sami. Če pa sliši v sobi pogovor, torej če smo v Gospodovi družbi in z njim klepetamo, se bo ustrašil in pobegnil. Budnost torej pomeni ohranjati nenehno občestvo z Gospodom, biti vedno na klepetu z njim. ■

Truhlar – vzgojitelj duhovnega izkustva

✂ Lojze Bratina

*Večplastnost vzgojnega procesa
Vladimir Truhlar izpelje iz
latinskega izraza educare –
vzgajanje v smislu educare –
vleči. Se pravi iz osebe iz-vleči ali
to prav oblikovati in uresničevati
dani potencial.
(po: Leksikon duhovnosti).
V slovenščini pa naj bi šlo za
vzgojo človeka kot načrtno
gojenje nečesa v osebi že
obstoječega.*

Pri vzgoji človeka pride nujno tudi do izraza, kako prebujati, spreminjati, usmerjati razvoj drugega kot enkratno, individualno osebo v njeni življenjski zgodovini.

Vzgojni proces predpostavlja v pedagogu zaupanje v speče, še neprebujene sile, doživetja, ki jih je treba razgibati in naravnati v osebno samouresničitev. Vsakomur je jasno, da vzgojni proces, kompleksen kot je, naj bi se osredotočil na osebo, na človeka v njegovi globini, na njegovo enkratno identiteto. Čeprav se dejavnost vzgoje mnogokrat zreducira na dejavnost znotraj kontekstov konsumizma, tehnicizma, športa ... znotraj vsebinsko postmoderne ideologije ter v nasprotju s tradicionalno kulturo, religijo in etiko.

Truhlar kot duhovnik, pisatelj in dejaven pedagog izhaja iz pomena žive človeške osebe, ki nosi v sebi dno, osebno in izkustveno sredo, »ki vse zmožnosti vključuje še v nerazčlenjenem stanju in ki človekovo bit naravna dalje k njenemu prvinskemu Duhu, t. j. k absolutni biti. Človek v tej globini naj bi dojel, da obstaja neki vzrok, od katerega visijo in iz katerega izhajajo vse stvari, ter teži, da bi v njem na veke počival.« (Jan Ruysbrock)

Znotraj slovenske duhovnosti vidi Truhlar globino človeka lepo izraženo v pesmi Boža Voduška Vrnitev k sebi:

*Ali te bom spet začutil,
ti tenki, čisti curek,
ti beli, svetli glas,
globoko, temno dno?*

*Ali bom spet poslej
občutil najpopolnejšo slast,
ko se bom v samem sebi
strnil s čudežnim: ti?*

*Ta čudovit objem,
v katerem ni nobenega upora,
ko ne čutim bolečine,
ko sem sam v sebi cel,*

*ko v brezdanjem prisluškovanju
utihne vsak utrip,
ko se nemir ustali,
ko se ustavi nihalo srca ...*

Sam pa se v tej smeri tudi izreče v pesmi Srce v večeru:

*Le sam veš,
kako si zaživel
iz žarkega popoldneva
nad bleščavo reko.*

*Tvoja motna zelenina,
tvoji sivomodri pasovi
in čisti ognji*

*zdaj dobrotno
stopajo vame
in mi presevajó
ugasle bolečine
še vedno čakajočega
srca.*

*Ko mu spokojno
dosežejo dno,
se zrcalijo v brezbrežju
Boga.*

Izkušnja naravnega transcendentiranja v Absolutno je gotovo velikega pomena, saj pomeni doživljajsko plast, v katero se uteleša krščansko doživljanje. Prizadevanje vzgojitelja in kristjana naj bi se oziralo tudi na to globinsko plast. Posebej še prizadevanje kateheta in tudi staršev.

Foto: Matej Hožjan

Italijanska škofovska konferenca je v svojih pastoralnih smernicah za desetletje 2010–2020 posebej poudarila: »Vsaka vzgoja se uresničuje v okolju konkretnega in izpovedanega izkustva. Otrok živi znotraj spleta vzgojnih odnosov, ki bodo že od začetka zaznamovali prihodnost njegove osebe. Tudi podoba Boga, ki jo bo imel v sebi, bo zaznamovana z versko izkušnjo zgodnjih let. Zato je pomembno, da se starši vprašajo, kakšna je njihova naloga pri verski vzgoji. Kako živimo svojo vero v družini? Kakšno krščansko izkušnjo doživljajo naši otroci?« (Paoline, Milano 2010: 64)

Pojem verske izkušnje se je v zadnjih desetletjih zelo uveljavil. Nove verske kultne oblike se pojavljajo tudi zunaj Cerkev. Ezoterika, New Age, ekoduhovnost, magija, okultne prakse, gurujske prakse ... Vprašanje pa nastane, koliko so takšne izkušnje novega subjektivizma sposobne prispevati k rasti krščanske duhovnosti.

Kako je svojo izkušnjo v življenje vključil profesor, pesnik, duhovnik Truhlar? Več v prihodnji številki. ■

Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: prevzemanje odgovornosti

✍ Viljem Ščuka

Šolarji in mladostniki z motnjo pozornosti so nenehno na 'miselnem begu' in ne utegnejo ozavestiti sprotnega dogajanja, kaj šele da bi prekinili zmeden miselni tok in se vprašali: kdo, kaj, kdaj, kje in kako, s tem pa sprejeli odgovornost za odločitve, ki se nanašajo na poseg, ki naj spremeni neko dogajanje oz. stanje. Beseda odgovornost izhaja iz sposobnosti dati odgovor na zgornja vprašanja (angl. responsibility iz besed response, ability). Odgovoren je torej tisti, ki je sposoben pojasniti svoj poseg in posledično spremembo nekega dogajanja ali stanja. S takim odgovorom zagotavlja, da ostane polje pregledno in meja med sodelujočimi liki jasno začrtana. Da se ve, kdo pije in kdo plača.

Vsak je odgovoren zase

Poseg v dogajanje oz. spremembo stanja je lahko povsem načrtovano razumsko dejanje, lahko je čustveno pogojena odločitev ali pa čisto biološka potreba. Pravzaprav je čistega razuma in čiste biologije pri tem še najmanj, saj se čustva vpletajo tako na področje razuma kot biologije. Tako kot odrasli je tudi mladostnik pri sprejemanju odločitev 'krav pod kožo'. Nemalokrat se odločitve nanašajo na odpoved nesprejemljivemu, saj je

v vsakem od nas nekaj nesprejemljivih teženj. Odloča pa se vsak tako, da jih izživi, se jim odpove ali jih oddalji od sebe ('pomete pod preprogo'). Za odločitve sprejme odgovornost sam, saj je sam odgovoren za lasten življenjski slog in način bivanja. Vsak je pač odgovoren zase, saj naj bi poleg čustev in razuma razpolagal tudi s pametjo in vestjo.

V mladostniških letih sta še dopustna neodločnost in nihanje med dveh ali več možnostmi (ambivalenca), kasneje takšno nihanje opredeljujemo kot osebnostno nezrelost. Prav v tem je težava pri osebah z ADHD, ko se upirajo odgovornosti in s tem razmejitvi med seboj in drugimi. Raje se umaknejo v obrambno vedenje, kjer je meja zabrisana, izbrani cilji napačni in naloge nedokončane. Tak umik oz. beg pred resnico in pred seboj je pri odraslih tudi znak neodgovornosti. Umik v obrambne mehanizme lahko postane pri osebah z ADHD življenjski slog, ki polje dogajanja zabriše do neprepoznavnosti. Da ne bi zabredel v resnejše življenjske težave, naj ga ozaveščeni odrasli opozarjajo na ozaveščenost njegovih posegov v neko dogajanje in na posredovanje jasnih odgovorov glede opravljenih posegov. Pri tem naj pazijo, da pri odgovorih uporablja jezik odgovornosti.

Odgovornost je tudi pripravljenost sprejeti posledice za lastne odločitve in storjena dejanja. Vsak naj bi poznal svoje obveznosti do drugih in sebe ter si jih prizadeval izpolniti. Imamo sicer svoje pravice, a izhajajo iz dolžnosti – ne obratno. Bistvena dolžnost mladih je npr. učenje, dolžnost odraslih pa delo in skrb za dom ter vzgoja otrok. Odgovornost je vezana na samostoj-

nost in zavestne odločitve. Dojenček, ki je še povsem odvisen od matere, še ne more biti odgovoren, je pa lahko že odgovoren malček, ko se sam odloča in si želi v odločitvah postati samostojen (neodvisen). Ker še nima izkušenj, se največkrat opeče in obtiči v nelagodju, kar je zanj imenitna izkušnja. Vzgoja naj bo torej vezana na izkušnje, ne na prepovedovanje ali kaznovanje.

Otroka oz. šolarja ni treba tiščati 'v vati', saj si s pretiranim varovanjem ne bo nabral dovolj izkušenj. Zlasti otrok z ADHD potrebuje nekaj ustvarjalne svobode in 'enajsto šolo pod mostom'. Učenje odgovornosti teče namreč do zrelih let (in čez), da bo postal posameznik samostojen in neodvisen, s tem pa odgovoren za sprejete odločitve in storjena dejanja.

Učenje odgovornosti je vezano na urjenje razumevanja v 'jaz – ti' odnosih. Pazljivost je še zlasti potrebna pri osebah z ADHD, ker imajo nejasno predstavo o sebi in nizek občutek lastne vrednosti, kar jih dela plašne in nesamostojne. Neodločen posameznik se boji soočenja s problemom in zadevo 'pomete pod preprogo', da ne ve več, 'kdo pije, kdo plača' oz. kdo je odgovoren za stanje. Gre za *nadomestno vedenje* (odpori in obrambni mehanizmi), ki se jih posameznik ne zaveda in je prepričan, da je resnično vse, kar si domišlja, in pravilno vse, kar počne. Ta 'namišljeni teater' deluje prav neiskreno in je največkrat vzrok, da okolje odklanja posameznike z ADHD.

Načini odpora

Odpor je nezavedno nadomestno vedenje, h kateremu se v neprijetnih

okolščinah radi zatečemo vsi. Pojavi se le ob srečanju z za nas neprijetnim dogajanjem, ko ne želimo videti, slišati in govoriti o neprijetnem – kot v zgodbi o treh opicah, ko si prva zatiska oči, druga ušesa, tretja usta. Posamezniki z ADHD se v odpor zatekajo še pogostejše, da bi se izognili neprijetnim obveznostim (doma, v šoli), srečanjem z neljubo osebo, soočanjem z realnim dogajanjem itd.:

- **Gostobesednost:** neprijetnemu vprašanju se izogne tako, da v nakazani odgovor vpleta številne druge zgodbe, o katerih govori na dolgo in široko, le o vprašanem ne pove nič. Govori glasno in hitro, krili z rokami, v pripoved vpleta anekdote, šale in drugo. Govori pač zato, da ne bi ničesar povedal.
- **Racionalizacija:** pred zastavljenim problemom se spretno umakne z modrovanjem in resnobno držo. Loteva se podrobnosti, išče vzroke, ki jih vedno najde zunaj sebe. Za vsako ceno hoče biti znanstven, kavzalen, empiričen in dialektičen, da bi bil prepričljiv. Ko najde vzrok, tj. grešnega kozla, se izmuzne.
- **Intelektualizacija:** deluje vzvišeno, govori vzneseno, napihnjeno. V odgovor na zastavljeno neprijetno ali izzivalno vprašanje vpleta manj znane tujke, pri tem pa navaja številne avtorje, ki so tak problem že obravnavali. Zelo zamotano in težko razumljivo tudi pove, kako so ga rešili. O sebi pa nič.
- **Umik v fantazijo:** ko doživlja srečanje kot nadležno in 'nujno zlo', govorca ne zmore zbrano poslušati. Misli mu nehote bežijo drugam in se jim kljub prizadevanju ne more upreti. Vseskozi ostaja nezbran, tiho, vljudno prikimava, gleda v prazno in komaj čaka, da bo neprijetnega srečanja konec.
- **Dialog 'gluhih':** v sodobnem času je odtujenost vse večja. Tudi socialne stike doživljajo kot odvečne in se sporazumevajo z odporom. Sogovornika ne zmoreta ozavestiti dogajanja in drug mimo drugega pripovedujeta vsak svojo zgodbo, ne da bi se poslušala. Navzven vljudno, vendar prazno.
- **Pozabljenost:** ko se posameznik želi

izogniti neustreznim sodbam o nekih dogodkih ali osebah, se ne more spomniti imena, videza, vedenja, vsebine pogovora in drugih podrobnosti nepriljubljene osebe. Hitro pozabi na dogovorjeni zmenek ali na obljubljeno uslugo, čeprav je bil takrat trdno prepričan, da jo lahko izpolni. Šolar rad pozabi na domače zadolžitve.

- **Ukvarjanje s telesom:** ko posameznik želi prikriti zadrego, si grize ustnice, nohte, stiska pesti, vleče za prste, nos, uho, ščipa po vratu, vrta po laseh, praska po glavi, snema očala, menca oči, gladi brado, po-

varja s pomanjkanjem časa, pomeni, da se želi izmakniti soočenju z neprijetnostjo. Vsak ima pač čas za tisto, kar hoče, in ne za tisto, česar noče. Potrebuje le dovolj poguma, da bi sporočil, kaj hoče in česa noče. Ker pa takega poguma ne premore, se pogovoru izmika.

- **Žaljivost:** če je sobesednik zaverovan vase, si bo pred javnostjo krčevito prizadeval ohraniti dober vtis in nepoškodovano 'fasado'. Ko se razkrije njegova šibka točka, postane žaljiv, napadalen in nesramen. Ravna po načelu: napad je najboljša obramba, pri čemer ne manjka

Foto: Matej Hožan

grkuje, zardi v obraz, požira slino, zdihuje, zeha, mečka rob obleke, 'obdeluje' nakit, popravlja kravato, krilo, vrta svinčnik ...

- **Vsiljivke:** ob neugodnem soočanju z realnostjo se posamezniku vsiljujejo razni neprijetni spomini, brezplošno razmišljanje in nepotrebni dvomi (obsesije), lahko pa postane ujetnik pretiranega redoljubja, sistematičnosti, nesmiselnih kretenj, varnostnih ukrepov in obredov (kompulzije), da bi ubežal pred neprijetno realnostjo. Pri mladostnikih ne manjka kletvic in pljuvanja.
- **Izmikanje:** ko se sogovornik izgo-

nesramnosti, žaljivk, kričanja in razbijanja.

- **Zamujanje:** posameznik si pred odhodom na neprijetno srečanje, sestanek ali konferenco vzame čas za drobna opravila, ki tisti trenutek sicer niso nujna. S tem nehote sporoča svojo nejevoljo v zvezi z načrtovanim srečanjem (lahko tudi službo). Podobno ravna šolar pred odhodom v šolo, ko postane zamujanje k pouku nekaj vsakdanjega, saj se tik pred odhodom od doma spomni na nekatere neopravljene obveznosti.
- **Opuščanje:** če se neka dejavnost

med potekom začenja neprijetno zapletati, bo udeleženi našel dovolj opravičljivih razlogov za površnost ali za opuščanje posameznih faz (npr. odhod iz razpravne dvorane ali konferenčne sobe, 'špricanje' predavanja, odpoved udeležbe) ali za prekinitev celotne dejavnosti. Šolar gre pri tem lahko še dlje: pred učiteljem zvija aviončke iz testnih pol jih spušča po razredu ...

Obrambni mehanizmi

Obrambni mehanizmi so bolj zamotano nadomestno vedenje, saj postanejo z leti ustaljen vedenjski vzorec, ki mu posameznik ne more več ubežati. Gre za nenehno nezavedno izmuzljivost zaradi zabrisanih mej v jaz – ti odnosih, ki spominjajo prej na 'teater' kot na resničnost. Pri tem ne gre za namerno lažnivost in prebrisanost sprenevedanje, ampak nevrotično vedenje, ki ga posameznik doživlja kot realno in ne uvidi, da je namišljeno. Za lažje razumevanje predstavljam štiri oblike tega vedenja:

- **Introjekcija** pomeni vdano sprejemanje vsega, kar ponujajo drugi. Če je bil posameznik z ADHD vzgojen ponižno, bo ubogljiv in bo dovolil, da drugi šarijo po njegovem telesu in možganih, saj se boji, da bi izgubil zaupanje, varnost in ljubezen odraslih. Zaradi pomanjkanja samozavesti prevzema odgovornost za druge, premalo pa poskrbi zase. Potrebuje pohvalo drugih, ne zna pa poskrbeti za lastno ugodje. Raje torej ostane 'trpeče vdan' v usodo in prevzame vlogo Pepelke. To je sicer značilna osebnostna drža slovenskih mater ...
- **Projekcija** je ravno obratno dogajanje, ko odgovornost za lastne napake prenaša na druge, saj si domišlja, da on ne more delati napak. V otroštvu so ga prestrogi starši učili, da mora živeti čisto in brez napak. Ker pa smo ljudje krvavi pod kožo, se ne more sprijazniti, da je zmotljiv. Svoje 'grehe' pripisuje drugim ter jih doživlja kot moralno oporečne in sovražne – ne zmora pa vzpostaviti stika s seboj, da bi se soočil z lastnim 'grešnim'

vedenjem. Tudi ko se odziva impulzivno in žaljivo, za lasten neprimeren odziv krivi druge, zato se zanj noče opravičiti.

- **Retrofleksija** se nanaša na poškodovanje sebe, ko naj bi kaznoval (obtožil) druge. Tudi tu gre za nedoslednost v vzgoji, ko je bil posameznik za isto dejanje enkrat kaznovan, drugič pohvaljen. Ker ne zna postaviti jasne meje, tudi v kasnejših letih ostaja pri odločitvah razdvojen in nejasen. V stiski raje poškoduje sebe: si grize nohte, puli lase, praska do krvi ali pa si povzroča glavobol, tiščanje v grlu, stiskanje v prsih, tiščanje v želodcu itd. Med posamezniki z ADHD je veliko psihosomatskih motenj in celo bolezni, kot so npr. ekcem, revmatoidni artritis, diabetes, kronično vnetje sluznice debelega črevesa, intoleranca na nekatero hrano, rak itd.
- **Konfluenca** pomeni iskanje opore v močnejšem, pri čemer se šibkejši z njim 'zlije' in se mu podredi. Otrok je pred rojstvom v konfluenci z materjo, a si v letih odrasčanja prizadeva postati od nje neodvisen. Če ga mati predolgo priklepa nase, tudi kasneje ostane nesamostojen in ne zna prevzemati odgovornosti. Pri 'zlivanju' z močnejšim pa ni več demokratičnih odnosov, ampak le še odnos gospodar – hlapec. Potrošnik je npr. v konfluenci s trgovino, najstnik s pametnim telefonom, kockar z igralnico, debeluh s hrano itd.

Jezik odgovornosti

Ko se posameznik z ADHD zateka k nadomestnem vedenju, ga je treba opozarjati na jezik odgovornosti. Odgovoren posameznik namreč govori o sebi (v prvi osebi ednine) in pometa pred svojim pragom. O drugih govori le, ko je vprašan za mnenje – in še takrat pove, da je njegovo mnenje neobvezujoče. Povsem neodgovorno je govoriti v prvi osebi množine, v smislu: »Naše mnenje je ...« ali v nedoločniku, npr.: »Zadeva bo končana, ko bo podano mnenje.« Takih nesmiselnih sporočil mrgoli v uradniškem jeziku,

ki kaže na odtujenost sodobnih medsebojnih odnosov.

Odgovorno ravnanje je vezano na besedo 'jaz', npr.: »Slabo se počutim, ko govorim o meni v moji odsotnosti.« Meja je tu jasna: TEBI povem, da se JAZ slabo počutim ... Govorim torej o sebi – o tebi pa le, če me boš vprašal za mnenje. Vsak naj torej pometa pred svojim pragom. Odgovoren posameznik uvidi in prizna svojo napako, 'šibko točko' ali spodrsrljaj in se zanj opraviči.

“ Vzgoja naj bo vezana na izkušnje, ne na prepovedovanje ali kaznovanje. ”

Neodgovorno ravnanje se pojavlja pri posameznikih, ki ne znajo razmejevati med jaz – ti, moje – tvoje itd. Za neodgovorno ravnanje podajam primer: »Nekateri mislijo, da lahko govorijo o meni vse.« Ker sporočilo ne vsebuje mej, je neodgovorno, saj ni znano, *kdo, kdaj, kje, kaj in kako* nekaj govori. Doma, v šoli in na delovnem mestu naj posameznik napako prizna in prevzame odgovornost zanjo, da bi jo v naslednjem sporočilu lahko popravil. Zato naj si ne 'zatiska oči' in beži iz realnosti v nezavedno.

Da bi posameznik z ADHD (p)ostal odgovoren, ga je treba nenehno opozarjati na *jezik odgovornosti*, da bi se naučil prevzeti odgovornost za podano izjavo. Vsaka njegova izjava naj vključuje odgovor na vprašanja: *kaj, kdo, kje, kako, kdaj*. Tak način soočanja preprečuje neodgovornost in s tem nepotrebne nesporazume. ■

Za razmislek in pogovor:

Si pripravljen prevzeti odgovornost za neko svoje neustrezno dejanje? Znaš drugim jasno tolmačiti in prepričljivo zagovarjati lastne odločitve?

Katere okoliščine te največkrat silijo v izmikanje odgovornosti?

Katero vedenje pri drugih ocenjuješ kot neodgovorno?

Se kdaj zalotiš pri uporabi jezika neodgovornosti?

Ne grem več v šolo

 Simona Levč

Miha iz šole prihaja vsak dan bolj slabe volje. Mamica ga sprašuje, kaj je narobe, in Miha pove vedno novo zgodbo: »Jan mi nagaja, sošolci se pretepajo, učiteljica pa vedno kara le mene ...« Ob takšnih in podobnih izjavah se starši običajno ustrašijo, želijo zaščititi svojega otroka. To počno na različne načine, le nekateri pa se z otrokom tako dolgo in spretno pogovarjajo, da pridejo resnici do dna in lahko otroka pravilno usmerijo. Nekateri

reagirajo v trenutku in pokličejo sošolčeve starše ter jim v jezi povedo, da naj njihov otrok pusti Miha pri miru, tretji namenjajo ogromno pozornosti otrokovemu pripovedovanju o slabih dogodkih v šoli in tako ima otrok vso njihovo pozornost dlje časa.

Ko nastane težava

Ne trdim, da se v vrtcu ali šoli med otroki ne dogajajo prepiri, prerivanje, celo pretepi. Seveda se in to pogosteje, kot bi želeli. Včasih vrstniške spore rešuje vzgojiteljica ali učiteljica, včasih sošolci, ki

so bili priča sporu ali pretepu, in še večkrat starši, čeprav dogodku niso bili priča ... Le redko udeleženci sami. Kako naj starši rešujejo spore, ki so se zgodili v vrtcu, šoli, na treningu?

Poglejmo si različne načine ravnanja ob istem dogodku v treh različnih družinah. Kot rečeno Miha toži, da ga sošolci ne marajo, da ga je Jan udaril, da se mu dogaja krivica ...

Prva družina

Mama pozorno posluša sina, ki pripoveduje o slabih stvareh iz vrtca ali šole. Vmes deli komentarje: »Sem vedela, da je Jan nasilen, tudi njegov oče je bil ... tako pa ne bo šlo. Ne sme biti nasilen do tebe. Ali ga je učiteljica kaznovala? Zakaj si pa ti dobil kazen? Se bom jaz že pogovorila z učiteljico in z Janovo mamo.«

Ko pride domov še oče, mu mama razburjeno opiše situacijo in skleneta, da bosta ob naslednji takšni situaciji poklicala Janove starše in jim povedala svoje ...

Naslednje jutro oče pred šolo s prstom požuga Janu, češ le pazi, če se še približaš mojemu otroku. Jan ga preplašeno pogleda in gre v razred. Včerajšnji spor je že pozabil in se je želel z Mihom pred uro še malo igrati, a zaradi očetove grožnje odreagira ježno in mu reče: »Toži baba.« Fanta sta si spet v laseh. Iz majhnega spora počasi raste sovraštvo.

Druga družina

Starša pozorno poslušata otroka in ga ob tem tolažita, da bo drugič bolje, da ne sme dovoliti, da ga kdo zafркаva ali mu celo kaj naredi. Vsak dan po prihodu iz šole ga vprašata, če se mu je spet kaj zgodilo in fant jima postreže z vedno novimi zgodbami, saj mu je njuna

Foto: Petra Duhanov

pozornost vseh. Včasih že sam ne ve več, katera zgodba je resnična in katera ne. Vsi sošolci so slabi, vsi mu hočejo kaj žalega. Počasi ima občutek, da je v šoli res slabo in dobi odpor do obiskovanja pouka. Starša sta obupana, ne veta, kaj bi naredila in stopita do učiteljice ... Ta jima pove, da se njun otrok večkrat spre s sošolci, da so večkrat jezni, ker neprestano moti pouk in jim nagaja, jih moti, ne dovoli, da bi poslušali razlago učiteljice. Med odmorom jim podre stolp iz igrač in potem se pritožuje, da ga ne marajo. V začetku so bili prijatelji in še sedaj bi se radi družili z njim, a išče konflikte ... Starša sta presenečena, saj nista pomislila, da bi lahko težave povzročal tudi njun otrok ... Ne vidita ga kot krivca, kot provokatorja, le kot nemočno žrtev. To jasno sporočita učiteljici.

Kje sta starša naredila napako? Od majhnega sta iskala krivce drugje, nikoli se nista vprašala, kaj je v spore ali pretepe pridal njun otrok. Nista niti želela slišati, če je kdo omenil, da je njun otrok udeležen v enaki meri, ali da morda celo sam sprovcira reakcije sovrstnikov. Njun sin se jima je smilil in postavila sta ga v vlogo žrtve. Ni iskal več stika s sošolci, imel pa je vedno več pozornosti staršev. To mu je godilo. Zato je včasih doma povedal tudi kakšno neresnično zgodbo, le da je bila zanimiva. Počasi je izgubil stik s sošolci, ni več prepoznal svojih slabih ravnanj. V razredu je ostal ob strani. Počasi je dobival odpor do šole.

Kaj bi morala storiti starša? Usmeriti ga v iskanje dobrega. Da vsak dan pove kaj lepega o katerem od sošolcev, opiše en lep dogodek, eno svoje dobro dejanje v razredu. Pri sporih v šoli, ob njegovih napačnih ravnanjih, bi mu morala pomagati priti do resnice in mu dajati občutek, da je varno priznati krivdo, ker le ko se zavemo svojega napačnega ravnanja, ga lahko nadomestimo z boljšim. Vsi skupaj bi se morali naučiti iskati dobro.

Tretja družina

Starša brez komentarja prisluhneta zgodbi, nato pa postavita fantu nekaj vprašanj:

»Kako te je Jan potisnil, kar tako, iz čistega miru?«

»Ja, mislim, no, ne, med odmorom sem ga malo spotaknil, ker mi ni dovolil, da bi se igral z njim.«

»Aha, in ti si ga zato spotaknil? Kaj pa se je igral Jan?«

»Spomin s sošolcem.«

»Aha, pa si bil zelo jezen?«

»Ja, zelo, zato sem ga spotaknil in je padel.«

»Aha, se je udaril?«

»Ja. V usta, malo je tekla kri, učiteljica se je ustrašila za njegove zobe.«

»Mhm, potem se verjetno ni več igral?«

»Ne, ni se mogel in jaz sem mu pokazal 'šleka pac'.«

»Torej si bil še vedno jezen nanj, kljub temu, da si je ob tvojem spotiku presekal ustnico?«

»Ja, malo sem se ustrašil.«

»Pa si mu vseeno rekel 'šleka pac'?«

»Ja, iz navade.«

»To večkrat rečeš sošolcem?«

»Ja, če se jim kaj slabega zgodi.«

»Pa tebi kdaj kdo reče kaj takega?«

»No, tega ne, kaj drugega.«

»Kako misliš, da se je Jan počutil?«

»Bolelo ga je in malo je bil jezen.«

»Aha, potem te je pa potisnil. Kdaj?«

»Ko sem mu rekel 'šleka pac'.«

»Torej te ni potisnil iz čistega miru. Oba sta pridala svoje. Ali misliš, da si ravnal prav?«

»Jan je ...«

»O Janu si že povedal, z njim se sedaj pogovarjajo njegovi starši. Mene zanimaš ti, tvoja ravnanja, tvoje razmišljanje.«

»Ja, jaz ...«

»Ti, ja, kako bi lahko ravnal?«

»Ja, lahko bi se šel igrat drugam ali pa bi vprašal, če bi lahko jaz igral, ko končata ... Lahko bi ga vprašal potem, ko sem ga že spotaknil (kar ni bilo v redu), če ga boli in če mu lahko pomagam.«

»Ja, prav. To bi bila dobra rešitev. Kaj pa drugi sošolci, kako reagirajo, kadar jim govoriš 'šleka pac' in podobno?«

»Jezni so.«

»Ali misliš, da ti to pomaga do boljših odnosov z njimi? Saj praviš, da bi se rad s kom od njih igral. Bi lahko tudi tu kaj popravil?«

»Ja, lahko bi pomagal, namesto norčevanja ...«

»Kaj lahko storiš sedaj?«

»Pokličem Jana in vprašam, kako je.«

»Odlično si se spomnil. Zaupava ti, da boš naslednjič v podobni situaciji ravnal drugače. Kako si že rekel?«

»Ja, umaknil se bom ali pogovoril, namesto izzivanja bom raje kaj pomagal ...«

Sošolec res pokliče sošolca, v petih minutah se pogovorita in naslednje jutro začneta prijateljsko.

“ Kaj bi morala storiti starša? Usmeriti ga v iskanje dobrega. Da vsak dan pove kaj lepega o katerem od sošolcev, opiše en lep dogodek, eno svoje dobro dejanje v razredu. ”

Vodenje do rešitve

Ste videli razliko? Zadnja družina je prisluhnula otroku, vendar je reševanje problema predala njemu. Vodili so ga z vprašanji, da je priznal tudi svoj del in videl, da je varno, če prizna napako, da namesto kazni skupaj iščejo rešitve. Starša ga tako opremljata, da zna uvideti, priznati svojo napako in poiskati rešitev.

Starša prvih dveh družin iščeta krivca drugje. Takoj si ustvarita sodbo, po kateri je njihov otrok 'angelček brez madeža', vsi drugi, vključno z učiteljico, pa ravnajo napak. Tako otroci postopoma izgublajo kompas. Ne vedo, da ravnajo narobe. Krivdo iščejo zunaj sebe. Tako napake ne znajo in ne zmorejo popraviti. Pričakujejo, da bodo njihove probleme reševali drugi.

Če se tudi vaši otroci zatekajo k opisovanju večinoma slabih dogodkov iz vrtca in šole, jih usmerjajte v to, da opazijo tisto dobro. S tem dobrim naj pridobijo vašo pozornost. Usmerjajte jih k pravilnemu ravnanju, k iskanju dobrih rešitev.

Če vaš otrok pogosto prihaja v konflikte, pridite resnici do dna in se pogovarjajte o tem, kakšno ravnanje bi bilo primerno. Ukvarjajte se s svojim otrokom, ne z ostalimi udeleženci – le ti imajo svoje starše. ■

Odlomek iz knjige v nastajanju: Varuh otrokovih dolžnosti II.: Klic po vrednotah.

Razvoj čustvene inteligence pri otroku

✂ Janja Dermastja

*»Izkušnje še posebno v otroštvu oblikujejo možgane.«
Daniel Goleman*

Daniel Goleman, behavioristični znanstvenik, psiholog ter avtor uspešnice Čustvena inteligenca, odgovarja na vprašanje, zakaj je lahko le-ta pomembnejša kot IQ. Pravi, da gresta razmišljanje in čutenje z roko v roki. Njegovo delo je odličen prikaz raziskav s področja izobraževanja, medicine, behaviorističnih in možganskih znanosti.

Pomen čustvene inteligence

Glavno sporočilo je, da ne smemo pri otroku razvijati le kognitivnih spretnosti, temveč moramo tudi čustvene. Čustva vodijo naše vedenje, oblikujejo naše vrednote in nas usmerjajo. Čustva, zavedanje sebe, ravnanje v konfliktnih situacijah, samovrednotenje in vsa druga razvojna področja so bistvenega pomena za kakovost življenja. In kaj je čustvena inteligenca?

To je skupek človekovih sposobnosti, povezanih z zmožnostjo dobrega upravljanja z lastnimi in tujimi čustvi. Visoko čustveno inteligenco imajo ljudje, ki znajo te svoje sposobnosti uporabiti v praksi. Gre za skupek znanja, spretnosti, veščin in naravnosti, ki so potrebne za razumevanje, izražanje in obvladovanje naših čustev.

Čustvena inteligenca je ena od pomembnih osebnostnih lastnosti. Človek z razvito čustveno inteligenco je

uspešnejši v odnosih z drugimi in s samim seboj, pri pridobivanju znanja, lažje rešuje težave ter lažje doseže osebno in socialno blaginjo. Nobenega dvoma ni, da čustva močno vplivajo na zdravje, saj sta živčni in imunski sistem tesno povezana in si neprestano pošiljata sporočila. Vemo, da zatiranje ali omejevanje čustev zmanjšuje odpornost. Študije so povezale prehlade in okužbe zgornjih dihalnih organov s čustvenimi pretresi, ki so se zgodili 3 ali 4 dni pred pojavom simptomov. Študije so pokazale tudi, da so pozitivni medsebojni odnosi dobro zdravilo, saj povečujejo imunsko odpornost, krajšajo čas okrevanja in podaljšujejo življenje. Čustvene inteligence pa ni lahko pridobiti.

Najprej se moramo zavedati pomembnosti, ki jo ima čustvena inteligenca v našem življenju. Čustva so del življenja in vplivajo na vsa področja človekovega življenja: zdravje, učenje, vedenje in na medsebojne odnose. Starši naj bi zato naučili otroke pravilno ravnati s svojimi čustvi. Ni dovolj, da otroku le pojasnjujemo ali ga celo oštevamo. Potrebna je vsakodnevna vaja, potrpežljivost, ponavljanje in vztrajanje. Če želimo naučiti otroke, da bi bolje obvladali svoja čustva, potrebujemo čas, trud in pozornost. Ko prepoznamo svoja čustva in čustva drugih, se moramo naučiti še ustrezno odzivati.

V družinah, kjer se neguje čustvena inteligenca (EQ) enako skrbno kot kognitivna inteligenca (inteligenci količnik – IQ), se pokaže, da otroci lažje prenašajo frustracije, se manj prepirajo in pretepajo in so manj nagnjeni k samouničevalnemu vedenju. Ti otroci so tudi bolj zdravi, manj osamljeni, manj impulzivni in bolj osredotočeni. Čustveno spretni otroci imajo povečano željo po učenju in dosežkih tako v

šoli kot izven nje. Spremljajo jih čustva ponosa in navdušenja. Želja in motivacija izhajata iz EQ. Čeprav so miselne sposobnosti povezane z IQ, prispeva IQ le 20 % k življenjskemu uspehu, visok EQ pa kar 80 %.

Otroci imajo dve vrsti uma: tistega, ki misli, in tistega, ki čuti. Od IQ in EQ je odvisno, kako otroci delujejo. Razum ne more dobro delovati brez čustvene inteligence, njej pa koristi razumska presoja. Ko oba delujeta usklajeno, se dvigneta tako IQ kot EQ.

Sposobnost čustvovanja in čustvene odzivanja biva v čustvenem delu možganov ali umu. Gre za čustvene sposobnosti, kot so: zavedanje sebe, empatija, nadzor impulzov, obvladovanje jeze. Stopnja njihove razvitosti določa višino čustvene inteligence.

Prva šola za razvijanje čustvenih spretnosti je dom. Starši morajo sami obvladati določeno stopnjo čustvene pismenosti, da lahko otrokom pomagajo ravnati s čustvi. Starši, ki se ne zmenijo ali ne spoštujejo čustev svojega otroka, ogrožajo tako čustveni kot intelektualni razvoj otroka. Dokazano je, da otroci čustveno sposobnih staršev bolje obvladajo svoja čustva, se znajo pomiriti, so boljšega telesnega zdravja, so bolj priljubljeni med vrstniki, so socialno spretni, imajo manj vedenjskih težav ter daljši razpon pozornosti. Otroci, ki imajo dobre odnose z drugimi, so sposobni razumeti svoje vrstnike in se zavedajo, da njihovo vedenje vpliva na druge. Za svoja dejanja prevzemajo odgovornost. Otroci, ki ne znajo prepoznati čustev ali jih izraziti, doživljajo frustracije. Ne razumejo, kaj se dogaja okoli njih, hitro napačno razumejo nek pogled, gesto, izjavo ter se neprimerno odzovejo. Ker ne prepoznajo svojih čustev in čustev drugega, ne morejo razviti empatije. Imajo pomanjšano zmožnost

Foto: Marko Hrovat

vživljanja in se niti ne zavedajo, kako njihovo vedenje vpliva na druge.

Otroci v šolo prinesejo vse, kar so se naučili – vse svoje navade in prepričanja o sebi, drugih in svetu. Ta različnost povzroča spore. In če so sposobnosti za reševanje sporov slabo razvite, se spori ne razrešijo in preidejo celo v nasilje. Otroke moramo naučiti razumeti, spoštovati in upoštevati razlike.

Kako razvijamo EQ pri otroku?

Prvi korak pri učenju otrok je, da jim pomagamo razviti zavedanje samega sebe. Ko se otrok zaveda sebe, se nauči biti pozoren na svoje notranje čustveno stanje, ve, kaj čuti, in prepozna dogodke, ki pospešijo razburjanje. Ko damo nekemu čustvu ime, ga otrok prepozna. Šele takrat lahko govori o jezi, strahu, zavisti, ljubosumju, sovraštvu, besu. Če se otrok ne zaveda sebe, ga lahko čustva tako preplavijo, da se v njih utopi in izgubi. Nezavedanje dogajanja v notranjem in zunanjem svetu povzroči neprimerno vedenje.

Otrok se mora naučiti zavedati lastnih in tujih čustev v trenutku, ko je v odnosu z drugimi, šele potem bo sposoben obvladati svoja čustva. Obvladovanje čustev je sposobnost, da zna otrok primerno upravljati s svojimi čustvi (npr. da zna počakati, ohraniti mirno kri), kar je bistveno pri odnosih z drugimi. Otrok se mora naučiti poslušati in se ne prenatlagiti v svojih odzivih. Če otrok doživi neko razburjenje, je lahko razdražen. Razdraženost se spremeni v jezo, ta v bes in na koncu celo v nasilje. Zato moramo otroka naučiti, da ne izbruhne takoj. Ko je jezen, sta sposobnost poslušanja in govora zmanjšana. Otroka lahko naučimo bolj konstruktivno izražati jezo. Zelo učinkovito je, če npr. boksa v boksarsko vrečo, tolče z vzglavnikom po postelji, teče ipd. Umetnost je naučiti otroka izražati jezo na sprejemljiv način, tako da ne poškoduje sebe ali drugih. Zelo pomembno je, da otroku sporočamo, da so vsa neprijetna čustva sprejemljiva in da jih ne sme zatirati ali potlačevati.

Šele, ko otrok razume svoja čustva in čustva drugih, lahko razvija empatijo, ki je ključna za dobre medsebojne od-

nose. Ključne sposobnosti za spretnosti v medsebojnih odnosih so še: aktivno poslušanje, pravilno razumevanje, zmožnost shajanja s čustvi drugega, ustrezno odzivanje, konstruktivno sodelovanje ter obvladovanje spretnosti reševanja sporov. Eden od učinkovitih načinov reševanja sporov je preokvirjanje okoliščin. Gre za to, da pogledamo na situacijo z drugega zornega kota.

Cilj razvijanja čustvene inteligence je, da otrok odraste v čustveno samostojno osebo, ki zna in zmore izražati to, kar čuti do sebe in drugih, ceni svojo lastno in družbeno identiteto, se spoštuje, si zaupa, je motiviran, se je sposoben soočiti z neprijetnimi okoliščinami in ima razvit pozitiven odnos do življenja. ■

Viri

Goleman, Daniel (1995): *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ?* New York: Bantam books.

Schilling, Diane (2000): *50 dejavnosti za razvoj čustvene inteligence*. Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebnosti.

Bisquerra Alzina, Rafael (2010): *Čustvena inteligenca otrok. Priročnik za učitelje in starše z vajami*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Brez pleníc pred drugim letom?

Odvajanje od pleníc po pristopu montessori

✍ Mojca Košič

Pravi čas za odvajanje od pleníc nastopi veliko prej, kot smo starši pripravljeni na to, zato je pomembno, da pri otroku prepoznate sporočila, s katerimi vam želi povedati, da je pripravljen opustiti pleničko. Takrat je tudi čas, da pripravite sebe, da boste otroka lahko podprli v tem in se skupaj z njim lotili tega lepega obdobja.

Kdaj je pravi čas?

V večina staršev razmišlja, da bi v poletnih mesecih malčka odvadili od pleníc. Če ta čas sovpa da s časom, ko je otrok v občutljivem obdobju za odvajanje od pleníc, je to krasna priložnost, ki jo vsekakor morate izkoristiti. Ni pa to edini čas, ko otroka lahko odvadite uporabe pleníc.

Otroci običajno sami nakažejo, da je nastopil čas, ko ne želijo imeti več pleničke. Okoli 12. meseca starosti jih boste težko pripravili do previjanja v ležečem položaju. Najbolje, da ga takrat pričnete previjati stoje ali pa ga počasi začnete odvajati od pleníc. V tem času si otroci zelo radi pričnejo odpenjati pleničko in je ne želijo imeti več na sebi. Zelo jih zanima tudi dogajanje v kopalnici, zato nam ves čas sledijo in opazujejo, kaj počnemo. Vse to so znaki, s katerimi nam otroci sporočajo, da so pripravljeni na odvajanje od pleníc.

Občutljivo obdobje za polno odvajanje od pleníc, ko otrok pri odvajanju od pleníc le-teh ne nosi več, je med 16. in 20. mesecem starosti, navajanje na kahlico pa že veliko prej. To je obdobje, v katerem otroci najlažje pridobijo kontrolo nad svojimi mi-

šicami zapiralkami, ki kontrolirajo mehur in črevesje. V tem času proces mielinizacije namreč zajame nadzor nad mišicami zapiralkami in takrat se otroci najlažje in z velikim zanimanjem naučijo prevzemati nadzor nad svojim odvajanjem. Potrebujemo le malo spodbude s strani odraslega, bodisi starša ali odraslega, pri katerem so v varstvu.

Kako začeti?

Najprej je pomembno, da se otrok navadi na kahlico. Predlagam, da ga posadite na kahlico takoj zjutraj ali pred večernim umivanjem, lahko pa tudi takoj po popoldanskem spanju, ko je več možnosti, da bo otrok odvajal. Dobro je, da so prve izkušnje učinkovite, ko otrok začuti in vidi učinek, tako se mu čez čas 'posvêti', kaj to pomeni.

Ne bodite razočarani, če otrok ne bo odvajal, ko ga boste posadili na kahlico. V tem času je bolj pomemben proces kot rezultat. Lahko se zgodi, da ne bo želel sedeti na kahlici. Nič hudega, boste pač poskusili drugič. Ko se otrok navadi kahlice in gre nanjo vsak dan bodisi zjutraj ali zvečer, potem je čas, da tej rutini dodate še en ali dva 'obiska' kahlice. Število obiskov postopoma povečujte in opazujte otrokov ritem odvajanja in njegovo pripravljenost. V tej fazi boste otroku lahko popolnoma odvzeli pleničko.

Pri tem si lahko pomagata z odvajalnimi hlačkami, ki so zelo primerne na začetku odvajanja od pleníc, ko je 'nesreč' malo več. Otroci v teh hlačkah občutijo, da so mokri, kar je pri odvajanju od pleníc izrednega pomena, še posebej za otroke, ki so imeli do sedaj plenice za enkratno uporabo. V plenicah za enkratno uporabo otroci občutka, da so mokri, ne morejo raz-

viti, ker imajo vedno občutek, da so suhi. Občutek mokrote pa je nujen, da otroci lahko sploh spoznajo posledico svojega odvajanja. Te hlačke priporočam tudi iz naslednjega razloga.

Odvajalne hlačke si otroci na začetku lažje preoblačijo, kar je pomembno, saj se pri odvajanju od pleníc učijo tudi samostojnega oblačenja in slačenja. Otroci jih običajno z veseljem nosijo in so pri tem zelo ponosni. Vsekakor pa priporočam, da čim prej preidete na spodnje hlačke.

Foto: EA

Ves čas odvajanja od pleníc imejte v mislih, da je odvajanje od pleníc proces učenja, v katerem se otroci skupaj z vami učijo oblačiti in slačiti, nadzorovati svoje mišice zapiralke, prepoznati občutke, brisati lužice, uporabljati toaletni papir itd. Dobro je, da si pri tem ne postavljate časovnih rokov in se temu obdobju neobremenjeno posvetite. Tako kot se otrok uči samostojnega hranjenja, tako tudi odvajanje od pleníc zahteva ljubezen, potrpljenje in čas. ■

Sožitje umetnika in domovine

Andrej Jemec: Moja domovina (Utrip življenja), 2015

✍ Milček Komelj

Slovenska domovina na sliki Andreja Jemca je zajeta kot intenziven utrip nemirnega življenja. Kvišku priraščajoča kompozicija živo gomazi v hlastno nakopičenih barvnih nanosih, ki se izživljajo v ekstatičnosti svoje radoživosti. Da nemirna celota ne razpade, ampak se v svoji gibljivosti sproti konstituira, pa njene segmente povezuje in prežema sunkovito zveržena risarska konstrukcija, ki enako oznanja en sam nemir, zaznamujoč življenjsko rast.

Podoba nasičeno utripa v sijočih barvah, duhovni in zračni modrini ter rdečkastih in rumenkastih tonih, ob teh pa se v svojih pobliskih kot barva narave oglašja tudi zelenina. Značilno je, da je umetnik pred leti enako naslovil že sliko, ki bolj idilično živi v ritmičnem objemu pretežno zelenih pokrajinskih valov, spominjajočih na mehko razgibano gričevje. Izraz najnovejše »domovinske« slike pa temelji na sunkovitejši energičnosti, na »naturalističnem« vitalizmu vodá in zelenine, vsaj toliko pa tudi na prebliskih nenehno spreminjajočega se življenja sodobne civilizacije.

Taka umetnikova domovina je v svojem izhodišču njegovo ustvarjalno življenje samo po sebi, saj ga poganjata eksistencialni utrip in tudi v naslovu slike oživljena budna zavest o njem (umetnikove značilno nemirne linearne risbe so videti kot sunkovito naelektreni kardiogrami); že zato v njem vedno vse drhti. Umetnikova domovina je brezbrežen svet, hkrati pa je v

njem intimno zajeta država Slovenija, ki ji slikar posveča posebno skrb že od njenega nastajanja dalje, zlasti v risbah in grafikah, s katerimi je spremljal naše osamosvajanje ter zgostil njeno ime v dominantno črko S ali ga na dnevniških risbah z veliko ljubeznijo večkrat tudi v celoti izpisal; že na njih pa včasih pod nebom zaslutimo trikotniške obrise prišiljenih gora, kakršni zaokrožajo tudi obzorje pričujoče slike, na kateri se nam pred očmi zvrsti še cel orkester razmerij in aluzij, ki so težko natančneje opredeljivi. Levo spodaj med drugim zaslutimo trak sijoče reke, ki jo premoščajo mostovi, obrisi pod belkastim skladom desno zgoraj se spreminjajo v slutnjo sfinge, ki bdi nad nami in nam prikriva usodo, vse skupaj pa oznanja živo spremenljivost stalnega prerajanja in razkrajanja.

Umetnik zre na tako krajinsko panoramo iz izrecno duhovne razdalje in hkrati s čutnostjo svojih zaznav ter hlastnostjo impulzivnih gest vanjo razdaja svojo lastno življenjsko napetost in ustvarjalno moč. Med barvnimi utrinki, ki mu polzijo in se razsipavajo ali pljuskajo po tkivu slike, pobliskava nenehno dogajanje, ki pa ni topografsko opredeljeno, kaj šele ilustrativno konkretizirano, marveč je izraženo le v svojem bistvu in zato hkrati odmaknjeno in vseobsegajoče. Ob pogledu na tako prizorišče se nam lahko v spominu oglasijo celo sunkoviti ritmi Župančičevih verzov, v katerih ljudje pod sonci, ki merijo čas, vzdikajo: »Mi pa pod njimi se bijemo, vijemo, / sijemo, gasnemo, / škodimo, hasnimo, / ... / vriskamo, jočemo – / hočemo, hočemo,« pa četudi iz umetnikove »panoramske« perspektive na sliki ni videti ljudi, kolikor ne razberemo njihove prikrita navzočnosti v konfiguracijskih pregibih izrisanih silhuat.

V Jemčevi umetnini, ki je v svoj pogled vsrkala prizorišče, v katerem drhti v nadrobnostih sicer nerazviden življenjski vrvež, je moč zaslutiti prav tako upanje in hotenje človeštva. Ob misli na Župančiča je mogoče še dodati, da je panoramo slovenske narave podobno dinamično doživljal tudi pesnikov prijatelj Rihard Jakopič, ki jo je dojemal izrazito mistično, kompozicijo pa mu je usmerjalo in s svojim utripanjem uravnoteževalo predvsem barvno oziroma svetlobno sozvočje. Tako kot njegove spevno mehkejšie slike so dinamično raznihane tudi kompozicije Andreja Jemca, čigar ustvarjalni svet je prav tako trajno 'vzvibriran', ne glede na dejstvo, da je njegova kubična in pogosto prefinjeno prikrita arhitektonska konstrukcija hkrati ostrejšie ogrodje, ki s svojo likovno pisavo impulze strastnih barv predvsem ritmično sunkovito usmerja, ne da bi jih spokojno umirila.

Rihard Jakopič je v svojem kozmično presijanem delu prehajal tudi v likovno abstrakcijo ter združeval barvit videz, čustveno občutenje in poduhovljeno doživljanje, zato je bil lahko hkrati impresionist in ekspresionist, usmerjen tudi v simbolične vizije gorenjskih gorá nad ožarjeno in zvrtničeno vznemirjeno Savo. Andrej Jemec pa izhaja iz radikalnejših možnosti modernejšega, bolj abstraktnega, a zelo gibkega in vsakokratni vsebini prilagodljivega izraznega jezika, ukoreninjenega v humusu zahodnoevropske moderne umetnosti, kot iz svojega primarnega likovnega izhodišča in skozenj, podobno kot véliki prednik, izraža prekipevajočo ljubezen do življenja in sveta.

Ves, kar ga je, zajema v življenjsko celovitost svojega pogleda vse, kar se dogaja na svetu (v številnih slikah se je izrecno likovno odzval tako na sodob-

ne apokaliptične kot na zgodovinsko-politične pojave in razmere). Oznanja nam, da na svetu sije eno sonce za vse, a pri tem ohranja skrb za usodo domovine ter izpričuje pesniško zavest o dragocenosti slovenstva, ki jo razbira tudi s sklicevanjem na bogastvo naše umetnosti in kulture. Že v osnovi svojega ustvarjalnega impulza pa sije kot

angažiran oznanjevalec moči življenja, ki ga zanosno dojema v njegovem brezmejno pestrem bogastvu, raznoliki barviti polnosti in hkrati veliki krhkosti, zato ga ponekod slika tudi v luči smrti kot padanja v temo, ki naseljuje njegov nočni pogled med kozmične planete, hieroglifske meglenice ter razpršene iskre in zvezde.

Podoba umetnikove domovine je v bistvu podoba samega ustvarjalca, ki – spojen z mislijo nanjo – s svojo potezo in barvo vnaša v navidezen likovni in manj navidezen svetovni kaos lastno osebno energijo in spreminja realnost v ustvarjalno vizijo oziroma ekstatičen privid. Skozenj se pretakajo življenje narave, zatišja do-

mov, bleščava zidov in cest; na meji tik pod nebom pa lahko zaslutimo stiliziran obris Triglava, na katerega se kot na mitičnega varuha in pričevalca zgodovine zanašajo že verzi nekdanj pri Slovencih nadvse popularnih domovinskih budnic. Njihov duh je do danes sicer v glavnem izzvenel in tudi slikarski krajinarski motivi so postali bolj nosilci osebnih intimnih občutij kot domovinskih idej. Pa vendar se lahko spomin nanje preraja tudi skozi povsem različne izrazne načine in umetnostne smeri, vsaj ob mislih na trajne, četudi spreminjajoče se vrednote, kakršna je za sicer vse prej kot domačijsko naravnane umetnika Andreja Jemca njegova domovina. Le da se je umetnik prepustil njenemu slikanju brez razvidnejše vnaprejšnje intence, gledalčev pogled nanjo pa je usmeril z naslovom, ki predpostavlja domovino kot itaško pokrajino človeške oziroma slovenske pripadnosti ter kot ustvarjalen življenjski utrip. ■

Nadarjenost skozi čas

Kratek pregled razvoja področja

✍ Bojan Kovačič

Razvoj področja nadarjenosti ima večstoletno tradicijo. Konceptualizacija nadarjenosti je v prejšnjem stoletju pripeljala do današnjih širših pogledov v obravnavi nadarjenosti, kar ima za posledico mnogoterost opredelitev, ki imajo navadno skupno rdečo nit: visoko nadpovprečnost.

Pretekli miselni tokovi in teorije so zaznamovali današnje poglede na nadarjenost. Zgodovinski pregled nadarjenosti lahko začnemo z Grki in Rimljani, ki so verjeli, da se je talentiranih ali uglednih posameznikov dotaknilo božanstvo; biti dober v čem je pomenilo prejeti božanski navdih od muz (zaščitnic umetnosti in znanosti). S porastom znanosti in humanizma v renesansi (14.–16. stoletje) so misleci vedno več pozornosti namenjali posamezniku kot subjektu proučevanja. V tem obdobju je medicinska praksa zagotovila platformo za opazovanje človeškega telesa in vedenja ter privedla do povezave med intelektualnimi zmožnostmi ter živčno nestabilnostjo. To je bil čas, ko se je premik zgodil v smeri povezovanja nadarjenosti z nevrozami (Grinder, 1985 v Robinson in Clinkenbeard, 2008: 14).

Jan Amos Komensky

Posebno pozornost si zasluži češki duhovnik J. A. Komensky (1592–1670), ki je v okviru svojih pedagoških misli pred štirimi stoletji obravnaval tudi nadarjene. V svoji Veliki didaktiki (1632), s katero je utemeljil osnovno šolo, je pojem nadarjenosti zastavil široko in za

tedanji čas napredno. Govoril je o šestih različnih vrstah nadarjenosti (bistroumni, topoglavi, mehki in upogljivi, trdi in neupogljivi, vedoželjni in tisti, ki so bolj zavzeti za praktična opravila) in iz teh šestih vrst nadarjenosti nastane mešanica šestih različnih naravnih nadarjenosti: 1. bistroumni, vedoželjni, vzgojljivi otroci, najsposobnejši za študij; 2. bistroumni, a počasni in poslušni otroci, potrebni spodbude; 3. bistroumni in vedoželjni, a hkrati trmasti in uporni; 4. voljni, poslušni in vedoželjni, a počasni in neokretni; 5. slaboumni, zanikrni in leni ter 6. topoglavci (bebi), ki so zlobne narave in so navadno izgubljeni (Komensky, 1995: 70–71).

»Različnost v nadarjenosti ni nič drugega kakor preobilica ali pomanj-

kanje naravne harmonije, prav tako, kakor so telesne bolezni odraz pretirane vlage ali suše, toplote ali mraza.« Bistroumnost je Komensky opredelil kot »natančnost in gibčnost duhovnih zmožnosti, ki preko čutil spoznavajo zunanji svet«, topoglavost pa je »velika duševna negibčnost in tema v možganih« (Komensky, 1995: 71).

Komensky v smislu skrbi za nadarjene pravi, da je »nadarjenim pouk še dosti bolj potreben, kajti bister duh se bo ukvarjal z marsičim nekoristnim, nenavadnim in škodljivim, če ni zaposlen s koristnimi stvarmi«, in dalje, da je »izredni talent poln najbolj nenavadnih misli, če mu ne vsejemo semena modrosti in vrline«; in »tudi bister duh, če nima priložnosti, da bi bil re-

sno zaposlen /.../« se »zaplete v prazne, čudne in škodljive stvari, da samega sebe uničuje» (Komensky, 1995: 49).

Začetek znanstvenega proučevanja

Začetek znanstvenega proučevanja sega v 19. stoletje, k Darwinu in Mendlu oz. njunemu proučevanju spreminjanja vrst. Pri proučevanju razlik med ljudmi so jima sledili tudi drugi. Najpomembnejši med njimi je bil Galton (1869), ki je razumel pomen zbiranja podatkov pri proučevanju svoje teorije o genialnosti. Svoje delo je zaključil s tem, da je nadarjenost podedovana. Preko mentalnega testiranja in biografskih študij uglednih ljudi je Galton predstavil dve metodi proučevanja nadarjenosti – prospektivno in retrospektivno. S svojo osredotočenostjo na znanstveno proučevanje in z empirizmom je

postavil temelje proučevanja nadarjenosti v 20. stoletju (Robinson in Clinkensbeard, 2008).

Dvajseto stoletje

Zgodnje 20. stoletje je zaznamovala uporaba testov inteligentnosti oz. merjenje t. i. inteligenčnega kvocienta (IQ). Po Kaufmanu in Sternbergu (2008) je razvoj teoretskih modelov nadarjenosti potekal v štirih stopnjah: področno splošni modeli (Galton, Spearman, Binet in Simon, Terman), področno specifični modeli (Thurstone, Horn, Catell, Carroll, Stanley, Gardner), sistemski modeli (Renzulli, Sternberg) in razvojni modeli (Tannenbaum, Feldman, Mönks, Feldhu-

sen, Gagné). Če povzamemo modele zelo na splošno, je za prvo stopnjo značilna splošna razlaga nadarjenosti. Glede na modele druge stopnje je posameznik lahko nadarjen na različnih specifičnih področjih. Sistemski modeli vidijo nadarjenost kot sistem interakcije psiholoških procesov, razvojni modeli pa presegajo preveliko poudarjanje genetske pogojenosti nadarjenosti z vključevanjem zunanjih dejavnikov. Prikazujejo pa tudi prehod od potencialov (nadarjenost) k dosežkom oz. razvitim sposobnostim (talent).

Razlikovanje med nadarjenostjo in talentom

Tërmina nadarjenost in talentiranost se v vsakdanjem jeziku pogosto (napačno) uporabljata kot sopomenki. V literaturi s področja nadarjenosti se je po letu 1985, ko je Gagné prvič objavil model razlikovanja med nadarjenostjo in talentom, začela vse bolj uveljavljati naslednja distinkcija: *nadarjenost* označuje posedovanje in uporabo izjemnih prirojenih sposobnosti na najmanj enem področju sposobnosti, znotraj najboljših 10 % vrstnikov enake starosti; *talent* označuje izjemno obvladovanje sistematično razvitih sposobnosti in znanja na najmanj enem področju človekove aktivnosti, znotraj najboljših 10 % vrstnikov enake starosti, ki so aktivni na nekem področju (ali na več področjih) (Gagné, 2009: 243).

Nadarjenost danes

Ena od najpogostejše uporabljenih definicij na svetu je Marlandova definicija, ki je zapisana v amerškem Zakonu o izobraževanju nadarjenih in talentiranih iz leta 1978 in po kateri termin »nadarjen in talentiran« označuje otroke in mladostnike, ki na predšolski stopnji, v osnovni ali srednji šoli že izkazujejo sposobnosti ali potencialne sposobnosti, ki kažejo na zmožnost za visoke dosežke na področjih, kot so intelektualno, ustvarjalno, specifično akademsko, vodstveno področje, izvajalska in vizualna umetnost, in zato potrebujejo

podporo in dejavnosti, ki jih šola običajno ne ponuja (Stephens, 2008: 391).

V današnjem času je vstop v »resnejšo« obravnavo področja nadarjenosti precej zahteven predvsem zaradi poplave najrazličnejše literature, ki pri naša terminološko pestrost in nepo- notenost. Splošno sprejeta definicija nadarjenosti ne obstaja. Kljub temu, da avtorji pogosto izhajajo iz različnih teoretskih pozicij, je rdeča nit v teori- jah zmeraj nadpovprečnost oz. visoka nadpovprečnost.

“ O nadarjenosti smo v reviji Vzgoja že pisali, in sicer v žarišču 15. številke (leto 2002) ter v nekaterih drugih številkah. ”

Razvoj področja predvsem od zadnjih dveh desetletij 20. stoletja dalje odpira nove perspektive in prinaša širši pogled na nadarjenost, predvsem z vključevanjem metakognicije, ustvarjalnosti, motivacije, razvojnih procesov, s proučevanjem značilnosti nadarjenih učencev ter sposobnosti in dosežkov nadarjenih. V zadnjem času se vedno več raziskovalne pozornosti namenja tudi temam, kot so dvojna izjemnost, prezrtost nadarjenih, specifične učne težave in neuspešnost nadarjenih, čustvene motnje, vedenjske motnje (posebno ADHD in Aspergerjev sindrom) ipd. ■

Literatura

Gagné, François (2009): Differentiated model of giftedness and talent. V: Kerr, Barbara (ur.), *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent* (str. 243–246). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Kaufman, Scott Barry; Sternberg, Robert J. (2008): Conceptions of giftedness. V: Pfeiffer, Steven I. (ur.), *Handbook of giftedness in children: psychoeducational theory, research, and best practice* (str. 71–91). New York: Springer.

Komensky, Jan Amos (1995): *Velika didaktika*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.

Robinson, Ann; Clinkensbeard, Pamela R. (2008): History of giftedness: perspectives from the past presage modern scholarship. V: Pfeiffer, Steven I. (ur.), *Handbook of giftedness in children: psychoeducational theory, research, and best practice* (str. 13–31). New York: Springer.

Stephens, Kristen R. (2008): Applicable federal and state policy, law, and legal considerations in gifted education. V: Pfeiffer, Steven I. (ur.), *Handbook of giftedness in children: psychoeducational theory, research, and best practice* (str. 387–408). New York: Springer.

Prostovoljno delo pri Društvu zaupni telefon Samarijan

 Sabina Gombač

Idejo o zaupnem telefonu, ki je posamezniku v stiski na voljo 24 ur na dan, vse dni v letu, je g. Marjan Žvegljč z ustanoviteljji začel razvijati pred dobrimi dvajsetimi leti. V tistem času je bilo na voljo precej telefonov, ki so omogočali pogovor v stiski, le da so bili na voljo le nekaj ur dnevno. Potrebni je bilo veliko pogovorov, organizacije, energije in truda, da je na božični večer leta 1996 ob 1.05 prvič zazvonil telefon. Od tedaj telefon deluje neprekinjeno.

Danes je Društvo zaupni telefon Samarijan nevladna, neprofitna, humanitarna, prostovoljska organizacija, ki deluje v javnem interesu na področju socialnega varstva in izvaja program klica v duševni stiski na mednarodni telefonski številki 116 123, ki si jo delimo s telefonom Sopotnik. Društvo finančno podpirajo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, FIHO – fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij, občine, v katerih delujemo, člani s plačilom članarine in drugi donatorji. Društvo deluje na sedmih lokacijah po Sloveniji in združuje 340 članov, ki skrbijo, da telefon deluje 24 ur na dan, vse dni v letu, na dveh telefonskih hkrati. Osnovno poslanstvo ostaja od samega začetka isto: biti pozorno uho in odprto srce za sočloveka v stiski. V teh letih so usposobljeni prostovoljci opravili že pol milijona pogovorov.

Teme pogovorov se dotikajo bolečin v odnosih ali pomanjkanja odnosov, življenja s telesno ali duševno boleznijo, soočanja z različnimi odvisnostmi in posledicami le-teh, nenadnih življenjskih udarcev, ki nas močno pretresejo in vplivajo na naše življenje ipd. Klicalec je lahko kdor koli, ki se je v stiski odločil za telefonski pogovor.

Na telefonu delujemo v skladu z osnovnimi načeli društva, ki so v skladu z Mednarodnim združenjem kriznih telefonov IFOTES:

- Popolna anonimnost in zaupnost tako klicanca kot prostovoljca. Popolna anonimnost klicalcu omogoča varnost, da se lahko sprosti in neobremenjeno razmišlja o svojem doživljanju, življenju in razmišljanju o poteh iz stiske.
- Spoštovanje klicanca kot osebe, njegove življenjske zgodbe, stiske, saj ne prevzemamo odgovornosti za drugega, ampak ga podpiramo v njegovih korakih. Sledimo načelu: »Kar želim, da drugi naredijo meni, jaz naredim drugim.«
- Štiriindvajseturna dostopnost klicalcu omogoča, da ve, da smo mu lahko v oporo kateri koli del dneva. Naročanje in napotnice niso potrebni, samo telefon. Klicanci so še posebej hvaležni za delovanje telefona v prazničnih dneh, nočeh, ko so stiske še bolj prisotne.
- Brezplačnost klica za klicanca omogoča Telekom Slovenije. Tako smo na razpolago tudi tistim, ki jim finančno stanje ne omogoča drugih oblik pomoči.
- Laičnost omogoča pogovor človeka s človekom v trenutku, ko je notranja stiska prevelika za enega. Klicanci so seznanjeni s prisotno-

stjo usposobljenega prostovoljca na drugi strani, če pa klicalec želi strokovno pomoč, ga usmerimo v ustrezne programe.

- Pogovore izvajamo po Rogersovi metodi nedirektivnega svetovanja, ki je usmerjena v aktivno poslušanje, kar pomeni, da slišimo tudi neizrečeno in da ne sklepamo na osnovi lastnih izkušenj, ampak smo odprti za zgodbo klicanca. Vemo, da ko nas nekdo resnično sliši – brez sodb in nasvetov – nam je lahko že precej lažje. S sočutnim in empatičnim pristopom klicalcu pomagamo, da pride v stik s svojimi čustvi, jih ubesedi, kar mu lahko pomaga pri uvidu v trenutno situacijo in razmišljanju o novih poteh. Pri tem smo čim bolj pristni in pozorni tako na svoje kot klicalečeve zaščitno-obrambne mehanizme.

Kdo je usposobljen prostovoljec, poslušalec? Poslušalec je odgovoren, sočuten član družbe, ki se je odločil, da bo namenil nekaj svojega prostega časa posamezniku v stiski in za to ne bo pričakoval plačila. Da je prostovoljec pripravljen za delo na telefonu, mora najprej uspešno opraviti trimesečno uvodno usposabljanje, ki je sestavljeno iz teoretičnega in praktičnega dela. Na usposabljanju se se-

znanijo z osnovnimi načeli društva in z Rogersovo metodo nedirektivnega svetovanja ter z ravnanjem v posebnih primerih.

Ker se zavedamo odgovornosti dela na telefonu in ker vemo, da se prava šola začne šele s samostojnim dežuranjem, imamo mesečne supervizije in predavanja. Na telefonu se srečujemo z različnimi stiskami, ki jih klicanci na svojstven način izražajo, in ko se dotikamo duše drugega, je nemogoče, da se ne bi dotaknili tudi svoje. Klicanci lahko v nas prebujajo različne občutke, nas vabijo v različne skušnjave, zato redni superviziji dajemo velik pomen. Supervizija je priložnost za pogovor s strokovnjakom o lastnih stiskah pri delu na telefonu in je pomembna podpora med prostovoljci. Predavanja pa prinašajo predvsem širjenje obzorij o temah, s katerimi se srečujemo pri delu.

Marsikateri prostovoljec pride na telefon z visokimi pričakovanji in željo, da bi čim bolj pomagal drugemu, kmalu pa spozna, da klicalec potrebuje predvsem veliko sprejemanja, strpnosti in podpore za lastne korake. Pri tem se vsak izmed nas uči tudi o sebi, svojem odnosu do stiske, do življenja, do drugega in pri tem osebno raste. To lepo odseva tudi krajša pripoved

prostovoljke M., ki mesečno dežura na telefonu že od vsega začetka:

»V vseh letih prostovoljnega dela na zaupnem telefonu se nikoli nisem spraševala, zakaj to počnem in kakšen smisel ima to moje početje. Od trenutka, ko sem v neki tuji seriji videla primer iz življenja mladostnice, ki je bila v stiski in je poklicala na tamkajšnji telefon, sem vedela, da si želim delati prav to. Priložnost je prišla in od takrat sem del čudovite skupine ljudi, ki darujejo svoj čas in svoje pozorno uho za stisko bližnjega.

„ Če želite tudi vi del prostega časa nameniti posameznikom v stiski, se pridružite prostovoljcem zaupnega telefona Samarijan. Pokličite na tel. št. 01/23-91-673 ali pišite na e-naslov samarijan@gmail.com in izvedeli boste več o usposabljanju za nove prostovoljce, ki se bo februarja 2016 pričelo v Ljubljani. ”

Ne sprašujem se, kaj lahko dam, ampak enostavno sem. V času dežurstva poskušam pustiti svoje skrbi pred vrati in biti na razpolago drugim. Na šolanju smo se učili veliko stvari, ki nam pridejo zelo prav. Najbolj pomembno zame je poslušanje. Tega se

učim še danes. V vsem tem času pa sem vse bolj hvaležna za vse, kar sem na telefonu prejela. Klicanci ogromno dajo, pa čeprav si predstavljamo, da dajemo samo mi. Oni iščejo pomoč ali pa samo poslušalca in so pripravljeni razgaliti svojo stisko, pokazati svoja čustva, ubesediti tisto, kar jih boli ... Oni so pogumni, čeprav velikokrat čisto obupani, jezni, prestrašeni, bolni, pa vendar preživijo in gredo naprej. Težko, pa vendar. Z vsemi svojimi težavami se lažje soočam, saj vem, da je moja preizkušnja tako majhna proti nekaterim drugim. Moje bližnje lažje sprejemam, saj se zavedam, da ima vsak globoko v sebi svojo zgodbo in živi v svoji resničnosti. Skozi pogovore prečiščujem sebe, svoja občutja, doživljanje in odzive. Delo na zaupnem telefonu je del moje osebne rasti, saj lažje sprejemam sebe z vsemi svojimi napakami in slabostmi in sprejemam drugega, ne glede na to, kdo je, kakšen je in kaj je storil.

Prostovoljno delo ni samo trenutni navdih ali modna muha, ampak je odgovornost do vseh, ki so vključeni v to. Zato poleg rednega dežuranja obiskujem tudi predavanja in supervizije.

Od prvega dne sem se pri Samarijanu čutila sprejeto takšno, kot sem. Zaradi vsega tega ostajam in vztrajam.« ■

Foto: Marko Hrovat

Robert W. Reasoner, Marilyn L. Lane

Kako vzgojiti srečnega otroka**Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, 2015
168 strani, cena: 24,00 EUR**

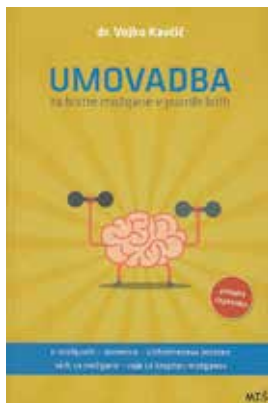
Avtorja podajata ideje, strategije in predloge, ki so učinkoviti pri čustvenem, socialnem in intelektualnem razvoju otrok ter pozitivno vplivajo na otrokovo vedenje in lastnosti. Delo temelji na podlagi 40-letnih raziskav in izkušenj. Predlogi v knjigi pomagajo pri razvijanju osebnostnih lastnosti, ki jih kot starši želite spodbuditi pri svojih otrocih, da odrastejo v odgovorne, skrbne, spoštljive, notranje motivirane, srečne in uspešne odrasle. Avtorja za pomoč predlagata tudi 50 preprostih dejavnosti za krepitev toplega in pozitivnega odnosa z otrokom.

Vojko Kavčič

Uvodba**Za bistro možgane v poznih letih****Dob pri Domžalah: Miš, 2015
288 strani, cena: 24,95 EUR**

Avtor v prvem delu poučno in razumljivo opisuje možgane, njihovo strukturo in funkcije ter razloži, kaj se z možgani dogaja, ko se starajo. Velik poudarek je na tem, kaj lahko storimo, da ohranimo čim bolj bistre možgane – od prehrane do gibanja, socialnih stikov in različnih oblik vadbe. Avtor opisuje tudi demenco, s poudarkom na alzheimerjevi bolezni, pri čemer ne pozabi na skrb za takega bolnika. V drugem delu knjige so praktične vaje za krepitev možganov ter nazorne sheme dogajanja v naših možganih. Knjiga je torej lahko tudi odlična telovadba za možgane.

Anja Štefan

Svet je kakor ringaraja**Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015
358 strani, cena: 39,90 EUR**

Gre za zbirko več kot 140 najboljših pesmic, pravljič in uganek Anje Štefan. Številne nove, še neobjavljene ume-tnine so opremljene z ilustracijami najboljših slovenskih ilustratorjev vseh generacij. Anja Štefan je znana po tem, da zna otrokom tenkočutno prisluhniti in kar najbolj spretno zapisati prenekatero pravljičico, pesmico in ugan-ko. V tej zbirki je izbor najboljših, dodanih je nekaj še neobjavljenih.

Michele De Beni (ured.)

Biti vzgojitelj**Ljubljana: Zavod Novi svet, 2015
173 strani, cena: 24,00 EUR**

Avtorji razmišljajo o vzgoji, opira-joč se na izkušnjo Chiare Lubich, ustanoviteljice gibanja fokolarov. Pomen medsebojnih odnosov, po-treba po ljubezni, učenju, kompe-tentnosti, iskanju, smislu ... Vseh teh tem se avtorji lotevajo z zave-stjo, da vzgoja ni izbira na 'kratek rok', pač pa dolgotrajno priza-devanje: je zaupno pričakovanje, vsak dan novo, ki zahteva pokli-canost. Vzgoja ni samo didaktični načrt, ampak načrt za življenje.

Borut Ošlaj

Človek, svet in etos: študije o postsekularni filozofiji in svetovnem etosu**Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015. 204 strani, cena: 19,90 EUR**

Posebna odlika študije je premislek odnosa med predse-kularno filozofijo, sekularno filozofijo ter postsekularno filozofijo, ki poslednje utemeljitve ne išče več izključno v človekovem razumu, hkrati pa se odvrča od sekularnega brezprizivnega zavračanja vsega religioznega. Avtorjevo mišljenje ne opušča metafizičnega izročila v celoti, saj še vedno misli utemeljitveno v smislu iskanja substancialnega mišljenja, ki bo sposobno poiskati trdne osnove v pogre-šanih moralnih vrednotah.

Prejeli smo

Carl-Johan Forssén Ehrlin

O zajčku, ki bi rad zaspal*Nov način za uspavanje otrok***Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015
64 strani, cena: 8,95 EUR**

Vinko Möderndorfer

Kit na plaži**Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015
215 strani, cena: 24,94 EUR**

Papež Frančišek

Hvaljen, moj Gospod*Laudato si'**Okrožnica o skrbi za skupni dom***Ljubljana: Družina, 2015
168 strani, cena: 19,90 EUR**

Elisabeth Lukas

Izviri, ki napajajo življenje s smislom*Kje lahko zajamemo moč***Ljubljana: Novi svet, 2015
160 strani, cena: 14,90 EUR**

Mateja Dostal

Vloga učitelja pri razvijanju tujejezikovne sporazumevalne zmožnosti za poslovne sestanke v angleškem jeziku: primer simulacije poslovnih sestankov

Doktorska disertacija

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, 2015

Želeli smo prispevati k izboljšanju učinkovitosti poučevanja angleškega poslovnega jezika na visokošolski stopnji izobraževanja, in sicer z učinkovitim razvijanjem tujejezikovne sporazumevalne zmožnosti, tj. s simulacijami poslovnega sestanka v angleškem jeziku za nadaljnje avtonomno in vseživljenjsko učenje tujih jezikov in lažje vključevanje v mednarodno poslovno okolje. Korpusna analiza simulacij poslovnih sestankov študentov Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani je pokazala, kako se razvijajo nabor, struktura in nadzor nad jezikovnimi, sociolingvističnimi in pragmatičnimi prvinami tujejezikovne sporazumevalne zmožnosti ob prisotnosti in odsotnosti učitelja, opravljena je bila primerjava simulacij poslovnih sestankov študentov in poslovnih sestankov poslovnežev ter podobnosti in razlike v pojavnica, različnicah, sopojavnica, pozitivnih in negativnih ključnih besedah v obeh korpusih, kar skupaj s kvalitativno analizo pričevanj učiteljev in študentov omogoča vpogled v specifiko in vlogo učitelja pri razvijanju in ozaveščanju celostnega razvoja tujejezikovne sporazumevalne zmožnosti, da bodo ta spoznanja lahko postala del širše izobraževalne in poslovne skupnosti. ■

Petra Burkelca

Odgovornost za onesnaževanje morja z naftnih ploščadi

Diplomsko delo

Fakulteta za pomorstvo in promet Univerze v Ljubljani, 2015

Možnost onesnaženja morskega okolja se povečuje, in sicer zaradi velikega števila delujočih naftnih in plinskih ploščadi v svetovnih morjih. Uvodni del tega dela temelji na predstavitvi razvoja in delovanja naftnih ploščadi. Podrobno je opisan postopek vrtanja v morske globine, saj je ta eden glavnih povzročiteljev nesreč, omenjeni pa so tudi najhujši dosedanja izlivi nafte ter njihove posledice za okolje. Glavni del projekta je posvečen razvoju zakonodaje na področju naftnih in plinskih ploščadi s poudarkom na dokumentih, katerih namen je ureditev in preprečevanje onesnaževanja morskega okolja. Vsebinsko najpomembnejši del je razdeljen na mednarodno in evropsko zakonodajo, del pa je namenjen tudi lokalni problematiki, torej Sredozemlju in slovenski obali. Predstavljene so organizacije, ki so uvedle pomembnejšo zakonodajo in konvencije, ter natančnejši opis prepovedi ali omejevanja onesnaževanja s strani naftnih ploščadi. Na globalni ali lokalni ravni ni enotnega dokumenta, ki bi urejal problematiko naftnih in plinskih ploščadi. Tudi področje preprečevanja in ukrepanja v primeru nesreč naftnih izlivov ni dovolj urejeno. V zaključku je omenjena aktualna problematika v slovenskem prostoru ter novejša direktiva o regulaciji onesnaževanja naftnih in plinskih ploščadi v evropskem okolju. ■

Iz življenja DKPS

Ob prejemu Slomškovich priznanj in naziva častni član DKPS

Ponikva, 26. 9. 2015

Nocoj, pri cerkvi svetega Andreja

se bova ustavila, ljubimca stara, dokler da zvon tišine ne razpara in vabi v hram, kjer maša se odreja.

Še nas je nekaj v veri iz Ogleja, ki pomnimo, da Bog človeka mara, samo da vrag nam duše ne začara, ki slej ko prej po večnosti jo žaja. Tamkaj poklekneva v črvivi klopi, roke k molitvi sklenejo se same in pride glas, ki ga srce zastopi:

kadar zaprosiš, se nasloni name, jaz ti porečem, o prijatelj, vstopi, in križ preloži si na moje rame!

dr. Andrej Capuder

»Če hočeš druge vneti, moraš sam goreti.«

Slomškovo priznanje! Sprejemam ga vesel in presenečen obenem. Koliko katehetov, katehistinj in duhovnikov širom naše domovine to poslanstvo izpolnjuje še veliko boljše ...

Na misel mi prihaja goreči grm v puščavi, Mojzesovo približevanje skrivnostnemu dogajanju in razodevanje Boga, ki se je takrat zgodilo in zaznamovalo vso človeško zgodovino.

Dobra kateheza nastaja in se zgodi na določenem kraju, ob ljudeh, ki jih Sveti Duh išče, vabi in kliče, in ob vsebinah, ki življenje posameznika in skupnosti bogatijo in spreminjajo. Brez teh, za posredovanje vere temeljnih prvin, lahko verouk postane zgolj verski pouk, kar se nam žal pogosto dogaja.

Hvala vsem, ki so mi stali ob strani: v mislih imam najprej okolje domače družine in župnije, rad se spominjam semenišča in bogoslovja, navdušenega iskanja in dela na župnijah, redne udeležbe na katehetskih tečajih na Mirenskem Gradu, dragocenih izkušenj iz stržiških tednov za mlade in še mnogih izzivov, ki so mi pomagali in odstirali prav ta in tak pogled na poslanstvo oznanjevanja.

Jože Pegan

Ob prejemu Slomškovega priznanja

Prevevajo me različne misli in občutki. Najprej veselje, saj je občutek, da je kdo nate pozoren, da te ceni in spoštuje, eden najosnovnejših pogojev za človekovo srečo.

Priznanja sprejemam tudi kot član učiteljskega zbora ŠKG in tudi kot

priznanje skupnosti ljudi, ki je bila po osamosvojitvi Slovenije sposobna speljati projekt, ki ga neki moj prijatelj imenuje *največja zgodba o uspehu v samostojni Sloveniji*. Pri tem misli na obnovo, razvoj in uspešno delovanje ne le ŠKG, ampak celega Zavoda Svetega Stanislava.

Vesel sem in ponosen, da mi je bila dana milost, da sem tudi sam sodeloval v tej 'zgodbi'. Ko je leta 1993 po 48 letih prisilnega zaprtja ŠKG ponovno odprla vrata, smo se vsi sodelavci počutili neobgljene. Jaz sam se nikakor nisem zdel primeren za to, da bi v tej častitljivi ustanovi nadaljeval delo velikih profesorjev slovenščine Antona Breznika, Jakoba Šolarja, Franca Omerze, Antona Koritnika ... A očitno na božanski pisti za ta polet ni bilo drugega. Rekel sem si po Claudelu: Če bi te Bog ne potreboval na tem mestu, te tja ne bi postavil – in odrinil sem na negotovo in neizhujeno pot profesorja slovenščine na prenovljeni šoli. Pri iskanju podobe ŠKG smo se naslanjali na predvojno tradicijo, na lastne pedagoške izkušnje in zaupali v svojo iznajdljivost in v božjo pomoč.

Prvo leto delovanja ŠKG sem sam učil slovenščino vse razrede, pripravil letni delovni načrt, v njem določil poudarke in zasnoval nekatere posebnosti. Nekatere med njimi so še sedaj sestavni del pouka na ŠKG. Zelo sem vesel, da se je potem oblikovala lepa ekipa slovenistov, s katerimi smo na šoli skupaj snovali in oblikovali nadaljnji razvoj pouka maternega jezika.

Geslo letošnjega Slomškovega dne »Če hočeš *druge vneti*, moraš *sam* goriti« (Slomšek) se mi zdi več kot primerno. Sam sem imel to misel več let napisano nad delovno mizo v kabini tu za slovenščino. Učitelja vabi k temu, da razume svoje delo več kot le delo, ki ga je treba opraviti, ampak kot poslanstvo, v katerem je pomemben žar, veselje do tega, kar počnem, in stalno izpopolnjevanje. Za ta zadnji del bi dodal misel velikega srednjeveškega filozofa Tomaža Akvinskega, namreč: »Človek je neskončno izpopolnljiv.« To velja tako za učitelje kot za učence.

Jože Kurinčič

Zahvala za Slomškovo priznanje

Dovolite, da se zahvalim za priznanje. Najprej naši predsednici Mirjani in članom OS Zahodna Dolenjska, ki ste oblikovali predlog, nato komisiji za podelitev Slomškovih priznanj ter upravnemu odboru. Zahvaljujem se tudi svojemu možu, ki mi ves čas stoji ob strani, me podpira in mi pomaga. Priznanje smo si zaslužili vsi. Res je, da sem marsikaj postorila za društvo, toda sadove je obrodilo le skupno in vzajemno delo.

Ogenj smo zanetili. Okolica nas je prepoznala in sprejela. Nihče nam ne postavlja ovir. Navadili so se nas. Končno se počutimo svobodne pri opravljanju pedagoškega poslanstva. Že na ustanovnem občnem zboru smo ugotovili, da nas je pravzaprav veliko in da bomo lahko »gore premikali«, če bomo složni. In prva leta smo jih res. Predvsem v Kočevju. Na predavanjih smo se povezali tako posamezniki kot učiteljski zbori. Gostili smo mnoge dobre predavatelje, kot so Bogdan Žorž, p. Silvo Šinkovec, Berta Golob in drugi. Duhovniki pripravljajo za nas postne duhovne obnove, sodelovanje med pedagogi in župnijo se krepi. Ludvik in Božena ter zadnja leta tudi Mirjana nam pomagajo odkrivati naravne lepote, zgodovino in kulturo naše Slovenije in zamejstva. Ogenj se z leti sicer manjša, toda še vedno gori. Bog daj, da bi še naprej tlel in grel mlajše rodove. Hvala! ■

Slavka Janša

V Postojni se je začelo

Četrtek, 19. novembra 2015, se je na povabilo postojnskega župnika in dekana g. Ervina Mozetiča zbralo okrog 30 pedagogov. P. Silvo Šinkovec, Slavka Janša in Marija Žabjek smo na kratko predstavili svoj pogled na DKPS in predstavili, zakaj so člani društva. Na koncu so prisotni izrazili željo, da bi ustanovili območno skupnost ter povabili še pedagoge iz okoliških župnij (Pivka, Ilirska Bistrica ...), kot je to v OS Zahodna Dolenjska. Oblikovali so iniciativni odbor v sestavi: Jože Mlakar, Eva Čeč, Ana Jurca in Leon Kernel. ■

Marija Žabjek

Pedagoška maša

Četrtek, 12. novembra 2015, smo se zbrali pri pedagoški sveti maši v Kapeli nedolžnih otrok v Duhovnem središču svetega Jožefa. Nekateri so bili tu prvič, drugi pa že v materinem telesu, saj je bila prav tu ginekološka ordinacija. Na oltarju je upodobljeno, kako se je zemlja odprla in nam Bog na daritvenem oltarju nudi pomoč.

Če komu, je ta kapela namenjena učiteljem. Še kako smo poklicani, da varujemo otroke. Po sveti maši je sledil Slomškov večer v Ignacijevi sobi. ■

Magdalena Jarc

Iz življenja OS Ljubljana

Zadnjem tednu septembra je po Sloveniji potekal Socialni teden pod naslovom *V iskanju dialoga*. Dogodkom smo se pridružili z zanimivim pogovornim večerom *Učenec, učitelj in identiteta*. Pogovor z dijaki je povezoval Matevž Vidmar, član skupine mladih pedagogov. Večer je bil zanimiv tako za mlade kot za že izkušene učitelje, saj je bil živa izkušnja dialoga in vseh njegovih pozitivnih učinkov med sogovorniki. V oktobru smo člani OS Ljubljana sodelovali v svetopisemskem maratonu, v novembru pa smo pogovor po sv. maši posvetili organizacijskim spremembam v DKPS. ■

Helena Kregar

Mini svetopisemski maratoni

OS Mozirje

V Mozirju smo imeli Svetopisemski maraton v torek, 13. 10. 2015 od 19.30 do 24.00. Brali smo evangelij po Janezu in Pavlova pisma.

Jelka Repenšek

OS Ljutomer

Svetopisemski maraton smo izpeljali. Brali smo 3 ure in imeli dobro podporo domačih duhovnikov. Bralcev je bilo 13, poslušalcev nekaj več. Splača se biti vztrajen v dobrih stvareh.

Milena Rakuša

OS Ljubljana

V petek, 16. 10., smo v sklopu Svetopisemskega maratona od 14.00

do 16.00 v Marijini kapeli izvedli Mini svetopisemski maraton. Ni nas bilo veliko. Brali smo za vse tiste, ki niso mogli priti, za slovensko šolo in še najbolj za vse nam zaupane mlade, s trdno vero, da je Božja beseda dejavna!

Mirjalena Jarc

OS Zahodna Dolenjska

Od 11. 10. do 18. 10. smo tudi v Kočevju organizirali svetopisemski maraton. Že nekaj let katoliški pedagogi povabimo vernike in drugo občestvo k branju Božje besede v cerkev Corpus Cristi na Trati. Da bi se Božja beseda slišala še izven cerkvenih zidov, smo letos dva dni prebirali Sveto pismo v Knjižnici Kočevje. Prijazno so nam odstopili čitalnico, v njej smo posedli v krog in branje je steklo. V duhu ekumenstva smo k branju povabili še evangelijsko in adventistično skupino vernikov in našemu vabilu so se prijazno odzvali.

Trudili se bomo, da bi vnesli še kakšno spremembo, ki bi padla na plodna tla in naslednje leto privabila čim več tistih, ki jih stik s Svetim pismom poučuje, osrečuje in opogumlja.

Mirjana Furlan

OS Celje

V stolni župniji sv. Danijela v Celju, je bil Mini svetopisemski maraton – skupno branje Svetega Pisma (izmenično 1 bralec 1 poglavje) v torek, 13. 10. 2015, in v sredo, 14. 10. 2015, od 15:00 do 17:45 v Marijini cerkvi v Celju. Povprečno število navzočih je bilo 10, kdaj kdo manj. Prebrali smo Markov in Janezov evangelij.

Stanislav Pirnat

OS Novo mesto

Božjo besedo smo brali tri dni, od 12. do 14. 10., v kapeli Zavoda F. I. Barage v Novem mestu. Vsak dan se nas je v dvorani zbralo v povprečju 10 bralcev oz. poslušalcev Božje besede. V Božjem miru smo se skupaj zbirali in iz kapele odhajali spočiti in napolnjeni z Besedo. Ta nas je včasih nagovorila glasneje in jasneje, včasih pa tiše in manj jasno. In vendar je delovala in bo delovala tudi v prihodnje. Hvaležni za skupaj preživete trenutke in trenutke povezanosti z Bogom se obračamo na Gospoda, naj nas v letu Božjega usmi-

ljenja napolnjuje s Svetim Duhom, ki naj deluje in prenavlja nas same ter svet okrog nas.

OS Novo mesto

OS Trebnje

Letos smo v Trebnjem že tretjič organizirali MSM. Začeli smo s svetopisemsko urico za otroke in starše 1. in 2. razreda. S pomočjo oratorijskih animatorjev, ki so svetopisemski odlomek tudi odigrali, smo približali Jezusovo besedo na njim razumljiv način. S pesmijo in animacijo so animatorji dogodek še popestrili.

Geslo letošnjega maratona je bilo: V ljubezni ni strahu. Strah pred Bogom izginja toliko bolj, kolikor bolj ga spoznavamo. Spoznavanje Boga nas navdaja tudi zaupanjem, da nas sprejema. Bralci in poslušalci smo tako imeli priložnost, da smo globlje začutili Božjo navzočnost, saj ima Božja beseda moč, da spreminja življenje.

Jasna Korbar

OS Kranj

Zaradi misijona, ki je potekal v kranjski dekaniji med 15. in 25. 10. 2015, smo molitveni maraton izvedli šele v ponedeljek, 9. 11. 2015. Brali smo Evangelij po Marku. Z branjem smo pričeli ob 16.00 in končali ob 17.45. Sodelovalo je 8 bralk, v kapeli pa je bilo tudi nekaj poslušalcev. ■

Marjeta Brence

Dobrodelni koncert

V torek, 1. decembra 2015, je v Antonovem domu na Viču potekal dobrodelni koncert ob 15. letnici programa Človek za druge. Okrog 250 poslušalcev je prisluhnilo 5 različnim glasbenim izvajalcem: Katrinas, Jamm, Čedahuči, Ivana & Lev, Murat & Jose. Koncert je povezoval Marjan Bunič. Zbrana sredstva so namenjena podpori nadaljnjemu delovanju prostovoljcev. Podprla so nas tudi nekatera podjetja: Finneko, McLow, Igmat, InVisual Design, Plato, Do-Val, Hiša vizij, Sputnik, Top majice, Najcom.

Prostovoljno delo lahko podprete tudi vi - z nakazilom na TRR SI56 6100 0000 9750 496, sklic 0600.

Srčna hvala vsem! ■

Sv. maša za potrebe

vzgoje

Sv. maša za potrebe vzgoje je vsak tretji četrtek v mesecu ob 19.00 **pri Sv. Jakobu v Ljubljani**. Po njej sledi:

- 21. 1. 2016: pogovorni večer na temo družinske zakonodaje,
- 25. 2. 2016: redna skupščina OS Ljubljana.

Molitev za domovino

Vsako prvo soboto v mesecu je ob grobu Alojzija Šuštarja v ljubljanski stolnici molitev za domovino. Sv. maša ob 16.00 daruje p. Silvo Šinkovec. Prihodnji datumi: **2. januar, 6. februar, 5. marec 2016.**

Letna skupščina DKPS

Letna skupščina *Društva katoliških pedagogov Slovenije* bo v soboto, 12. marca 2016 v Tolminu. Začetek bo ob 10.00. Informacije: <http://www.dkps.si>.

Seminarji 2015/16 za osebno in strokovno rast

Osebni dnevnik

Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebujata ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebnostne rasti.

Obseg: 32 ur (2 vikenda)

Izvedba: Ljubljana:

1. del: 8.–10. 1. 2016, prijave: do 30. 12. 2015

2. del: 5.–7. 2. 2016

Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Skupinska dinamika v razredu

Kako lahko skupaj z otroki oz. učenci oblikujemo ustvarjalno, delovno in sprejemajočo skupino oz. razred?

Obseg: 8 ur, do 15 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 23. 1. 2016, prijave: do 13. 1. 2016

Vodi: Alenka Oblak

Vrt, učilnica življenja

Spoznali se bomo z živalskim svetom, ki ga na vrtu obravnavamo kot pomoč pri vrtnarjenju ali nadlogo. Živalski obiskovalci nam s svojim pojavljanjem sporočajo, ali je okolje zdravo ali ne.

Izvedbi:

I. izvedba: Ljubljana, 20. 1. 2016, prijave: do 11. 1. 2016

II. izvedba: Ljubljana, 13. 4. 2016, prijave: do 4. 4. 2016

Vodi: Ivan Esenko, **obseg:** 4 ure

Letno kazalo 2015

Priimek in ime	Naslov	Rubrika	Št.	Stran
Ašič, Erika	Znanstveniki o teoriji spola	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	13-14
Ašič, Erika	Otroci so radi v naravi, pogovor z g. Ivanom Esenkom	Naš pogovor	66	24, 29-30
Bajd, Tadej	Robotika navdušuje mlade za tehniko	V žarišču: Spoznavanje narave	67	19-20
Bednjički Rošar, Barbara	Gibalna dejavnost predšolskih otrok	Izkušnje	65	44-45
Blažič, Igor	Vzgojni pogled na obdobje adolescence od 12. do 18. leta	V žarišču: Pedagogika montessori	65	11-13
Bošković, Peran	Soglasje o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	9-11
Bratina, Lojze	Truhlar – vzgojitelj duhovnega izkustva	Duhovna izkušnja	68	31
Cankar, Urša; Petek, Franci	Razumevanje gibanja skozi oči Marie Montessori	V žarišču: Pedagogika montessori	65	16-17
Cukjati, France	Človekove pravice in njihova zloraba	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	19-20
Cvelbar, Franc	Temna snov v vesolju	V žarišču: Spoznavanje narave	67	11-12
Cvelbar, Franc	Krščanstvo, znanost in Evropa	V žarišču: Spoznavanje narave	67	18-19
Dermastja, Janja	Popravni izpit	Starši	66	38-39
Dermastja, Janja	Ob začetku novega šolskega leta	Starši	67	41-42
Dermastja, Janja	Razvoj čustvene inteligence pri otroku	Starši	68	37-38
Dharmaling	Nepristranskost – osnova pravičnosti in sočutja	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	12-13
Dobravec, Jurij	Papeževa okrožnica povezuje vse zemljane	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	16-18
Gajšek, Marija	Okolje montessori kot mikrodružba	V žarišču: Pedagogika montessori	65	5-7
Gerjolj, Stanko, Franz	Etika in vrednote v šoli: 6–8 let	Etika v šoli	66	25-28
Feiner, Mojca Resnik				
Golc, Lidija	Odluščiš ...	Duhovna izkušnja	65	24
Golež, Tine	Znanost ter vprašalnici kako in zakaj	V žarišču: Spoznavanje narave	67	7-8
Golob, Nika	Od spoštovanja narave do spoštovanja človeka	V žarišču: Spoznavanje narave	67	5-7
Gombač, Sabina	Prostovoljno delo pri Društvu zaupni telefon Samarijan	Prostovoljno delo	68	44-45
Holcman, Borut	Na rob novemu ZZZDR	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	10-12
Janša, Slavka	Blagoslov šolskih torbic	Izkušnje	66	46
Jarh, Vesna	Kako doživljamo pravljico	Izkušnje	67	47-48
Jemec, Ana; Jarc, Evgenija	Duhovnost v pedagogiki montessori	V žarišču: Pedagogika montessori	65	18-19
Kham, Boris	Slomšek in naravoslovje	V žarišču: Spoznavanje narave	67	15-17
Kham, Boris	Utrinki s festivala Science on stage 2015	V žarišču: Spoznavanje narave	67	24, 29
Kham, Boris	Posedovanje znanja prinaša odgovornost; pogovor z dr. Edvardom Kobalom	Naš pogovor	67	30-33
Kham, Boris	Biti učitelj fizike	Biti vzgojitelj	68	23-24
Knavs, Simona	Pedagoška osebnost	Biti vzgojitelj	65	22-23
Kolenec, Franci M.	Didel didel dojsa	Vzgojna področja	65	43
Kolenko, Marijana	Človekove – otrokove pravice v luči ZZZDR	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	3-4
Komelj, Milček	Umetnik in hčerka	Vzgojna področja	65	41-42
Komelj, Milček	Desetnica kot Maleševa barvita osebna izpoved	Vzgojna področja	66	42-43
Komelj, Milček	Znanstvenikov dvom in zanos	Vzgojna področja	67	43-44
Komelj, Milček	Sožitje umetnika in domovine	Vzgojna področja	68	40-41
Končan, Peter	Preventivna vzgojna ponudba	Izkušnje	66	47
Končan, Peter	Don Boskov preventivni vzgojni sistem	Biti vzgojitelj	67	34-35
Kordeš Demšar, Melita	Spodbujanje otrokovega razvoja od 6. do 12. leta	V žarišču: Pedagogika montessori	65	8-10

Priimek in ime	Naslov	Rubrika	Št.	Stran
Košič, Mojca	Brez pleníc pred drugim letom?	Starši	68	39
Kovačič, Bojan	Pomen igranja inštrumenta in vaje	Starši	66	40-41
Kovačič, Bojan	Nadarjenost skozi čas	Vzgojna področja	68	42-43
Lah, Peter	Človekove pravice	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	21-22
Levc, Simona	Mama, zmorem sam(a)!	Starši	65	35-36
Levc, Simona	Koraki do samostojnosti	Starši	66	36-37
Levc, Simona	Samostojnost šolarja	Starši	67	40
Levc, Simona	Ne grem več v šolo	Starši	68	35-36
Mal, Bernarda	Razmišljati. Kdo si upa? Kdo zna?	Razredništvo in vzgojni načrt	65	32-34
Mlakar, Jože	Življenjski polet	V žarišču: Spoznavanje narave	67	3-4
Musek, Janek	Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV)	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	6-7
Novak, Bogomir	Ukrepi zoper trgovino z ljudmi	Prostovoljno delo	66	44-46
Nussdorfer, Vlasta	Pravičnost	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	14-15
Ošljaj, Borut	Zakaj potrebujemo skupne vrednote	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	4-5
Ottowitz, Niko	Jožef Stefan – ob 180. obletnici rojstva	V žarišču: Spoznavanje narave	67	13-14
Pavliha, Marko	Alojz Cindrič o doktorandih prof. Franceta Vebra	Biti vzgojitelj	66	31
Pavliha, Marko	Svetovljansko gibanje za domače sožitje	V žarišču: Soglasje o temeljnih vrednotah	68	3-4
Pirnat, Stanislav	Kje se je izgubil zakaj	V žarišču: Spoznavanje narave	67	9-10
Poljanšek, Janez	Božja beseda nam nima ničesar povedati	Duhovna izkušnja	65	24, 29
Poljanšek, Janez	Ton	Duhovna izkušnja	66	32-33
Poljanšek, Janez	S simpatijo	Duhovna izkušnja	67	36-37
Poljanšek, Janez	Bodite budni	Duhovna izkušnja	68	29-30
Pungertnik, Sonja	Pravice so zapisane v stvarstvu in ljubezni	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	23
Rožič, Peter	Deklaracija človekovih pravic: moč, argument, soglasje?	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	5-7
Schweiger, Robin	Jezuitsko združenje za begunce Slovenije	Prostovoljno delo	67	45-46
Skribe Dimec, Darja	Televizija, tablica, telefon ali igra v naravi?	V žarišču: Spoznavanje narave	67	21-23
Srna, Majda	Matematika je lahko tudi lepa	Biti vzgojitelj	68	24
Strahovnik, Vojko	Vrednote in etična vzgoja	Etika v šoli	67	25-28
Strahovnik, Vojko	Vrednote in etična vzgoja v zgodnjem najstništvu	Etika v šoli	68	25-28
Strahovnik, Vojko;	Etika za najmlajše: 3–5 let	Etika v šoli	65	25-28
Čurko, Bruno				
Ščuka, Viljem	Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: stik s seboj	Razredništvo in vzgojni načrt	65	30-31
Ščuka, Viljem	Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: prepoznavanje dogajanja	Razredništvo in vzgojni načrt	66	34-35
Ščuka, Viljem	Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: urjenje samoobvladovanja	Razredništvo in vzgojni načrt	67	38-39
Ščuka, Viljem	Otroci in mladostniki z motnjo pozornosti: prevzemanje odgovornosti	Razredništvo in vzgojni načrt	68	32-34
Šinkovec, Silvo	Osebna trdnost	Uvodnik	65	1
Šinkovec, Silvo	Družina je ...	Uvodnik	66	1
Šinkovec, Silvo	Vaška gmajna	Uvodnik	67	1
Šinkovec, Silvo	Na poti k sebi	Uvodnik	68	1
Šinkovec, Silvo	Človekovo dostojanstvo je temeljna vrednota, pogovor z dr. Miroslav Mozetičem	Naš pogovor	68	19-22
Šteblaj, Edvarda	Enaka pot za vse, pogovor z Lore Anderlik	Naš pogovor	65	20-22
Šturm, Milica	Žar ptica	Starši	65	36-37
Urh, Elizabeta; Šteblaj, Edvarda	Montessori kot pedagoški koncept celostne obravnave človeka	V žarišču: Pedagogika montessori	65	3-5
Vodeb, Roman	Ustava, psihoanaliza, človekove/otrokove pravice	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	15-18
Vučajnk, Ajda Kristina	Otrok ljubi delo	V žarišču: Pedagogika montessori	65	14-15
Žalec, Bojan	Pravica do prave družine: neodtujljiva pravica vsakega otroka	V žarišču: Človekove pravice in družina	66	7-9
Žorž, Bogdan	Redefinicija družine – eksperimentiranje z obstojem naroda	Starši	65	38-41

In the 68th issue of the *Vzgoja* magazine, the last one in 2015, we write about the agreement on fundamental values. On 20th October 2015 there was a conference in Cankarjev dom, which was attended by representatives of various social and religious communities. They discussed the meaning and content of fundamental values which the future Slovene society can be built upon. In the *Focus Theme* Marko Pavliha presents this conference and writes about the importance of such a common foundation. The head of Serbian Orthodox Church Peran Bošković points out that the greatest threat to European society lies within itself; this is poverty, social inequality, interstate and international dishonesty, greed and selfishness. He claims that we have discarded the true moral law, which God fitted into our being upon the creation; we should build the new humanity and promote cultural and religious dialogue. The representatives of the Buddhist Congregation Dharmaling point out that the impartiality is the condition for fairness and compassion. They speak of the fundamental values held by all the major religions and the importance of an individual's critical thinking. Janek Musek presents the European framework of ethics and values, based on the European historical, cultural and civilisation tradition and leading contemporary value models. Borut Ošljaj discusses the importance of shared values directing our actions. He claims that if a state is not a community built on certain common values, it risks anarchy and chaos. Wise communities try to avoid that. Vlasta Nussdorfer reflects on justice. She accentuates that it is not enough just to speak about values; what is important are actions, join commitment to fundamental values such as fairness, honesty, ethics, and diligence. Jurij Dobravec writes about pope's document *Laudato si'*.

In *Our Interview* Silvo Šinkovec talked with the President of the Institutional Court of the Republic of Slovenia, dr. Miroslav Mozetič. As the core values he highlights the ones which are incorporated into the Constitution; these are respect for human dignity, freedom, democratic regime, equality, the rule of law and respect of human rights, including minority rights.

In the *Ethics at School* section Vojko Strahovnik presents the starting points for ethical education in early teenage years and adds some actual material for workshops.

In the *Teachers* rubrics Boris Kham derives from experience and presents his views on what a physics teacher should be like. Majda Srna shows a way how a teacher can make mathematics interesting for pupils, and finally Boris Kham presents some highlights from the festival Science in stage.

In *Spiritual Experience* Janez Poljanšek writes about some aspects of the meaning of vigilance, attention and alertness, which can help us live in the Spirit. His reflection is based on texts from the Bible. Further on, Lojze Bratina presents the work of Vladimir Truhlar; he characterizes him as 'educator of spiritual experience'.

Under the heading *Class Teachers and the Educational Plan* Viljem Ščuka concludes his cycle of articles about children and teenagers with ADHD. This time he writes about the importance of accountability and how to achieve it.

In the *Parents* section Simona Levč writes about how parents deal with problems of their children in school. Janja Dremastja presents the development of emotional intelligence, which is all too often neglected at the cost of the development of cognitive intelligence. Mojca Košič writes about potty training following the Montessori Method before the second year of age.

In *Fields of Education* Milček Komelj presents the life and work of the painter Andrej Jemec. He rests his text on the image that adorns the cover, that is, a picture titled *My Homeland*. In the continuation, Bojan Kovačič writes about the concept of talent throughout history.

In the *Voluntary Work* section Sabina Gombač presents volunteering at the society Confidential Phone Samaritan.

In the *New Insights* rubrics we present diploma, master and doctoral theses. In the end, we are publishing the table of contents for the year 2015.

Written by: Erika Ašič

Translated by: Tanja Volk

Peran Bošković, paroh srbske pravoslavne cerkve v Ljubljani.

Lojze Bratina, DJ, dr. teologije, je ustanovitelj založbe *Župnijski zavod Dravljje*. Napisal je vrsto razmišljanj, člankov, pesmi.

Dharmaling je budistična kongregacija, ki širi Budove nauke v skladu z nasveti najvišjih lam in svetih bitij preteklega in sedanjega časa. V Sloveniji deluje od leta 2003 in je edina budistična skupnost doslej, ki je podpisala sporazum z Republiko Slovenijo. V svojem centru v Ljubljani izvaja reden program učenja in praks.

Janja Dermastja, dipl. ped., prof. nem., je certificiran in licenciran praktik NLP, 'coach' in mediator, vodi center za kakovostno življenje *Modra ura*. Ima 20 let delovnih izkušenj v šolstvu.

Jurij Dobravec, biolog, je desetletje in pol poklicno deloval na področju raziskav, komunikacije in varovanja narave Triglavskega narodnega parka. Danes se posveča pisanju o okoljski in naravovarstveni etiki. Dejavni je tudi na področju cerkvene glasbe in ohranjanja kulturne dediščine.

Sabina Gombač, univ. dipl. soc. ped., integrativna psihoterapevtka, je strokovna vodja *Društva zaupni telefon Samaritan*. Ima tudi izkušnje s terapevtskim delom z odraslimi po možganski poškodbi ter njihovimi svojci.

Boris Kham, prof. fizike in amaterski astronom. Na osnovni ali srednji šoli je poučeval 40 let, sodeloval je v različnih komisijah in pri organizaciji medpredmetnih taborov. Je avtor radijskih oddaj, samostojnih razstav ter 88 strokovnih člankov s področja metodike in didaktike fizike ter astronomije.

Milček Komelj, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve (2011) predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov. Je izredni član SAZU, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu, predsednik *Slovenske matice* in častni občan Novega mesta.

Mojca Košič, mag., je pedagoginja montessori in ustanoviteljica *Montessori doma*.

Bojan Kovačič je asistent za specialno didaktiko (podpodročje glasba) na *Oddelku za razredni pouk na Pedagoški fakulteti* v Mariboru.

Simona Levč je svetovalna delavka in logopedinja na *Drugi osnovni šoli* v Slovenj Gradcu. Ima več kot dvajset let delovnih izkušenj, predava strokovnim delavcem in staršem.

Janek Musek, prof. dr., je redni profesor za občo psihologijo na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*. Raziskuje in predava na področju osebnosti, vrednot, etičnih standardov, psihičnega blagostanja in zdravja. Doma in v tujini je objavil več kot 500 besedil, od tega nad 100 znanstvenih člankov, 49 knjig, učbenikov oz. znanstvenih monografij.

Vlasta Nussdorfer je pravnica, predavateljica, publicistka, pisateljica, humanitarna delavka ter dolgoletna predsednica *Belega obroča Slovenije*, društva za pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Ustanovila je dva sklada za pomoč družinam v stiski. Je varuhinja človekovih pravic.

Borut Ošljaj, dr., redni prof. za filozofijo na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*. Ukvarja se predvsem s področjem etike. Predaval je tudi na univerzah na Dunaju in v Berlinu. Napisal je vrsto člankov ter šest monografij.

Marko Pavliha, dr. iur., redni prof., prodekan in predstojnik pravne katedre na *Fakulteti za pomorstvo in promet Univerze v Ljubljani*, gostujoči profesor na *Inštitutu za mednarodno pomorsko pravo* na Malti, publicist, esejist, soustanovitelj gibanja *Svetovni etos Slovenija*.

Janez Poljanšek, DJ, mag. teologije, deluje v *Ignacijevem domu duhovnosti* v Ljubljani. Je voditelj duhovnih vaj in podobnih programov, ki pomagajo udeležencem vstopati v lastno srce in odkrivati njegovo bogastvo.

Majda Srna poučuje matematiko in fiziko na *Osnovni šoli Frana Saleškega Finžgarja* v Lescach.

Vojko Strahovnik, doc. dr., je raziskovalec na *Teološki fakulteti* v Ljubljani ter predstojnik katedre za teorijo prava in etiko v javnem življenju na *Fakulteti za državne in evropske študije*. Je koordinator projekta ETHIKA ter avtor in/ali soavtor preko 50 znanstvenih in strokovnih besedil.

Viljem Ščuka je zdravnik, ki raziskuje in spodbuja zdrav način življenja otrok. 35 let je bil šolski zdravnik, več kot 15 let dela kot psihoterapevt, prejel je vrsto priznanj. Strokovno dejavnost je usmeril v področje odklonov v vzgoji, čustvovanju, vedenju in v obravnavo psihosomatskih težav otrok in mladih.

Silvo Šinkovec, DJ, mag. psih., defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent *DKPS*.

Z otroki varno po internetu

Kaj bi starši in učitelji morali vedeti in kaj lahko naredijo za varno uporabo interneta? Česa si ne upajo oz. ne znajo vprašati o socialnih omrežjih?

Obseg: 4 ure; do 16 udeležencev

I. izvedba: Ljubljana, 22. 1. 2016, prijave: do 13. 1. 2016

II. izvedba: Ljubljana, 11. 3. 2016, prijave: do 2. 3. 2016

Vodi: Klemen Jevnikar

S čim video igre 'zagrabijo' otroka?

Predstavljen bo razvoj igralca in prakse igranja video iger. Pogledamo tudi, s čim video igre 'zagrabijo' igralca in kako te principe uporabiti pri učenju.

Obseg: 4 ure; do 16 udeležencev

I. izvedba: Ljubljana, 29. 1. 2016, prijave: do 20. 1. 2016

II. izvedba: Ljubljana, 18. 3. 2016, prijave: do 9. 3. 2016

Vodi: Barbara Kavčnik

Učinkovito nastopanje v javnosti

Seminar je namenjen vsem, ki želijo oblikovati živ, prepričljiv in učinkovit stil govorjenja, vzpostaviti stik s skupino in pritegniti pozornost poslušalcev.

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: Začetni seminar: Ljubljana,

30. 1. 2016, prijave: do 20. 1. 2016

Nadaljevalni seminar: Ljubljana, 5. 3. 2016, prijave: do 24. 2. 2016.

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Moteči, nevidni in travmatizirani učenci

To, kar učenec prinaša s seboj v svojem intimnem psihološkem svetu, pomembno vpliva na odnos z ostalimi učenci in učitelji. Odgovornost je vselej na strani odraslega. Nadaljevalni seminar je v obliki izkustvene delavnice.

Nadaljevalni seminar: Ljubljana, 2. 4. 2016, prijave: do 23. 3. 2016

Vodi: Julija Pelc, **obseg:** 8 ur

Izkustveno učenje in poučevanje

Seminar je namenjen prepoznavanju in 'branju' lastnih življenjskih zgodb. Na podlagi izkustvene in smiselne predelave zgodb bomo odkrivali vire ter se učili, kako jih lahko uporabimo pri pedagoškem delu.

Obseg: 20 ur; do 30 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 8.–10. 4. 2016, prijave: do 30. 3. 2016

Vodi: dr. Stanko Gerjolj

Učinkovito in prepričljivo govorno nastopanje

Za pedagoške delavce, ki nastopajo tudi ob drugih priložnostih (npr. srečanja s starši, konference, prireditve).

Obseg: 8 ur; po dogovoru lahko tudi samo 2-urno predavanje

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Kratke delavnice

Delavnice so dolge 2, 4 ali 6 pedagoških ur. Izvajamo jih po dogovoru z Vami.

Z otroki varno po internetu (Klemen Jevnikar), **S čim video igre 'zagrabijo' otroka?** (Barbara Kavčnik), **Pedagogika igre** (Barbara Kavčnik), **Slovenski pedagogi** (Jože Mlakar), **Slomšek in naravoslovje** (Boris Kham), **Vesolje – uganka ali skrivnost?** (Boris Kham), **Duhovnost in telo** (dr. Stanko Gerjolj).

Informacije in prijave:

DKPS, Ulica Janeza Pavla II. 13

1000 Ljubljana, 01/43 83 987

dkps.seminarji@gmail.com

<http://www.dkps.si>

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju.

Specialistka zakonske in družinske terapije ter mamica petih otrok predstavi pristop rahločutnosti starševstva kot razvijanje sebe ob otroku, otroka ob starših in partnerjev drugega ob drugem.

V medsebojnem odnosu vsi skupaj odkrivamo, kako živeti Ljubezen, saj to je vse, kar ostane.

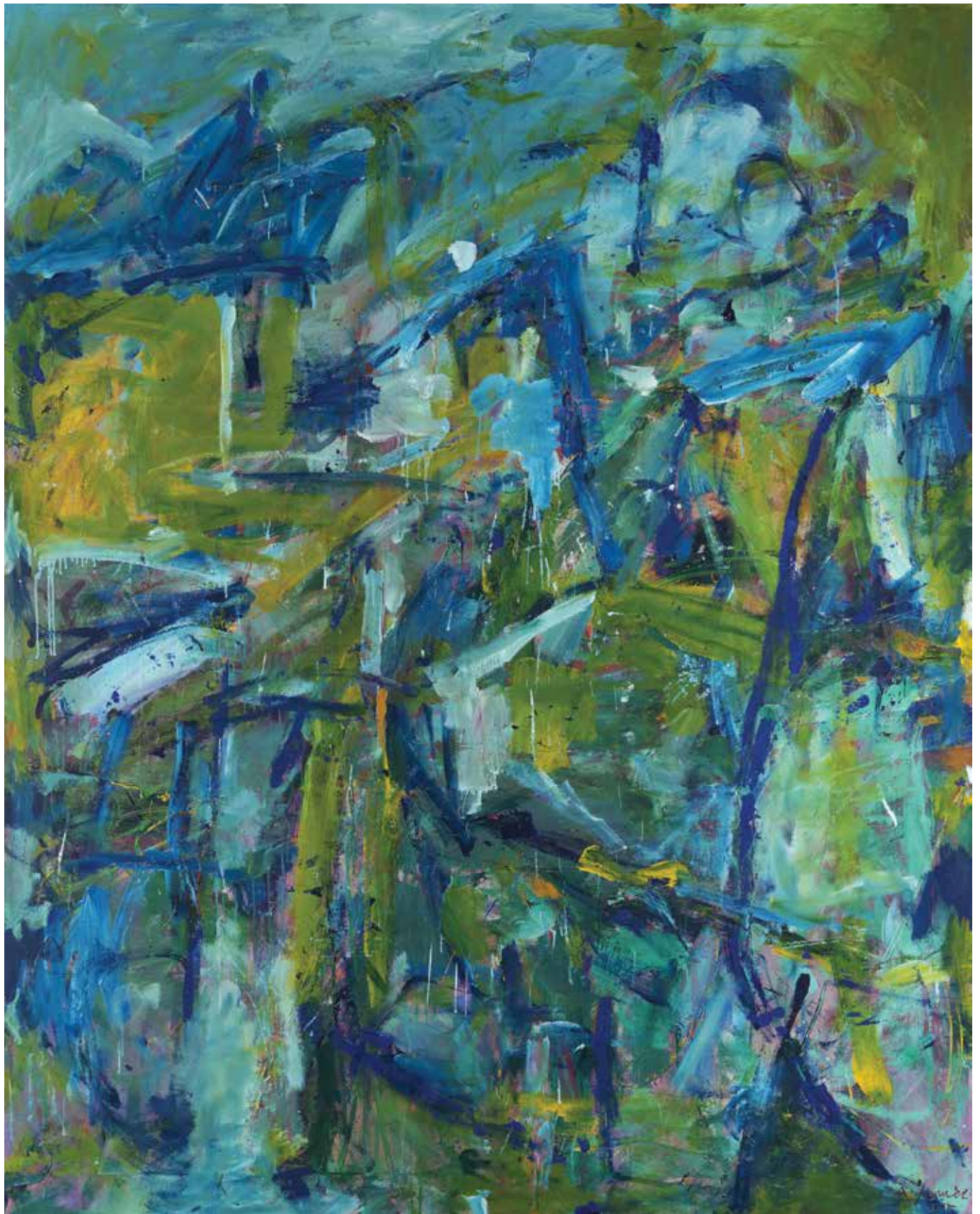
Podatki o knjigi

- Naslov: RAHLOČUTNO STARŠEVSTVO
- Avtor: Andreja Poljanec
- Cena: 18 €
- Velikost: 120 mm × 215 mm
- Število strani: 224

www.mohorjeva.org

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba
celje • tiskarna

Andrej Jemec: Moja domovina (Utrip življenja)
akril na platnu, 2015, 275 x 220 cm, zasebna last